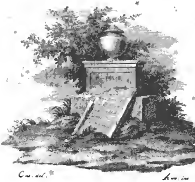
HERCVLANENSIVM

VOLVMINVM

QVAE SVPERSVNT

TOMVS II.

NEAPOLI MDCCCIX

EX REGIA TYPOGRAPHIA

ERUDITO LECTORI.

Haec denique, Lector erudite, Papyrorum Herculanensium tomum alterum. Tamdiu post, inquies, quam primus editus in lucem fuit? Non diffitemur ipsum multo serius, quam opinio non solum tua, sed etiam nostra tulit, in publicum prodire. Sed tute potes, vel nobis silentibus, per te intelligere, quaenam potissimum causa extiterit, quae tam diuturnam huic operi moram adtulerit, quominus ante hoc tempus in hominum conspectum prodiret. Nosti enim, quam misera fuerit temporum proxime superiorum conditio, quum reges potentissimi, bellicosaeque nationes terra marique iterum saepiusque signis infestissimis inter se concurrerent. Universa ferme Europa, ut reliquas Orbis terrarum partes praetereamus, belli incendio ardescere visa est: neque ulla fuit tam reposita regio, quo non vel arma, cladesque, vel armorum, cladiumque metus pervenerit. Neapolitanum vero nomen quot, bone Deus! hujusmodi procellarum fluctibus objectum fuit; cum semel iterumque non solum externi belli, sed etiam intestini, civilisque odii flammis conflagrare vidimus. Quamobrem quis bonis artibus, atque Musis, quae nobile otium requirunt, locus esse potuit inter armorum strepitum, militumque licentiam, cum doctrinae fere omnes vulgo invisae, despectaeque silescerent! Quid vero quod papyracea volumina cum reliqua Herculanensi gaza hostiles impetus pertimescentia, hinc enavigare, et in Siciliam se recipere coacta sunt, ubi tribus ferme annis exularunt? Cum vero iterum se in patriam receperunt, eorum exempla, quae fidelissime delineata, et quanta maxima per nos diligentia emendata jam fuerant, in illa rerum perturbatione deperdita fuisse invenimus, ac deploravimus. Necesse hinc fuit ex integro illa exscribere, atque emendare: opus sane longum, atque laboriosum. Tum denique aereia tabulis consignari coepta sunt. Quae hactenus perstrinximus, fortasse ni fallimur, apud justos rerum aestimatores ab omni nos desidiae nota satis superque expurgabunt.

Adcipe nunc, optime Lector, quid ex effossis papyris nunc in apricum proferamus. Non pauca quidem erant earum volumina jam evoluta, quibus obstetricias manus, ut in lucem venirent, admoveramus: Et quidem plura inscripta περι ῥητορικης, plura item περι ποιησεως, plura περι κακιων, και των αντικειμενων αρετων, unum περι Φαινομενων, και σημειωσεων, aliud περι οργης: atque omnia eumdem illum Philodemum, cujus quartum περι μουσικης librum edidimus, auctorem praeseferentia; cum forte fortuna alia se prodidit papyrus, quae etsi satis male habita, hanc tamen epigraphen consignatam habebat: Επικουρου περι Φυσεως ΙΑ. Continuo cognovimus undecimum ex illis triginta septem libris esse, quos retulerat Laërtius ab Epicuro sub hoc titulo conscriptos. Quantam vero nobis haec inventio salivam civerit tute facile conjicere potes, optime Lector. Quapropter nulli pepercimus vel labori, vel diligentiae, ut reliquos tanti nominis adsequeremur libros. Quotquot fuere volumina ejusdem moduli, vel magnitudinis, vel formae tentare

coe-

coepimus, nec frustra; subinde enim alterum prodit cum eadem epigraphe signatum nota B, tum vero tertium cum nota IΔ; tum quartum cum nota IE; tum quintum cum nota K; tum denique sextum cum nota KH. Prodierunt praeterea et alia quinque, in quorum uno non satis internosci quitum est, qua nota distinctum fuerit: in aliis quatuor numeralis nota omnino evanuerat. Ex omnibus tamen vix quinque sunt, e quorum laciniis aliquid expiscari diligens lector, et peritus queat, ceteris tam laceris, et obliteratis, ut non nisi Auctoris nomen, et desiderium reliquum nobis sit. Ut ut tamen adverso fato adciderit, nihilo tamen minus celeberrimum Epicuri nomen postulare a nobis jure visum est, ut in lucem publicam, omissis in praesentia omnibus aliis, volumina haec propediem vindicarentur. Epicuro igitur manum admovimus, et hisce residuis ejus libris in rectum ordinem digestis, a secundo, qui est a primo proximus, ordiemur, eundemque cum undecimo nunc tibi exhibemus, ambos opera et studio Antistitis Caroli Rosinii inlustratos.

Quid porro in hac Papyro adornanda, ut honeste, neque incomte in publicum prodiret, praestiterimus, non pluribus hic te, Lector, morabimur: quidquid enim in Philodemo annis superioribus concinnando operae, industriaeque posuimus; eamdem in Epicuri cultu, ornatuque diligentiam, et solertiam adhibuimus. Itaque Papyrum ipsam suas in columnas dispertitam eadem magnitudine, ac forma, eodem characterum ductu, contextuque verborum exprimendam curavimus, quae in αυτογραφω visuntur. Imo lacunas, scissurasque easdem, quibus casu, quicumque is demum fuerit, dehonestata Papyrus est, repraesentavimus: omnia demum, ut paucis rem expediamus, quae αυτογραφον praeseferebant, summa fide exscripsimus. Singulis autem columnis e regione respondet textus integer minusculo, ut aiunt, vulgatoque charactere, ea quidem ratione, ut versus cum versu congruat, neque ab αυτογραφω ulla in re discrepet, praeter interstitia, notasque vocabulorum, commatum, et periodorum, quae recentiores librarii solent adhibere. Praeterea litteras, syllabas, et voculas etiam, quae detritae erant, de nostro supplevimus, sed rubrica pinximus, quo vel primo obtutu dignosceretur, quid per nos fuerit redditum auctori. Latine porro Epicurum convertimus, sed quoad eius fieri potuit, κατα λεξιν: quum scilicet graecanicae linguae ingenium a latiali non abhorreret.

Breves cuique columnae adnotationes subiecimus, quum res postulare videbatur, ut vel auctoris sententia illustraretur, vel, si qua vocula suppleta foret, ratio redderetur.

Ad extremum autem librum reiecimus Commentarios nostros, in quibus quaenam sit in unaquaque columna philosophi mens, et ratio clare proposuimus; tum integrum cuiusque columnae textum liberiori quodam dicendi genere sumus persequuti, in eoque operam dedimus, ut Epicurus ad latialis linguae indolem proprius accederet, quam quum idem, ut antea dictum est, κατα λεξιν versus a te perlectus est. Atque hic lacunas, quae in textu occurrerunt, quasque religio nobis fuit in αυτογραφω, vel coniectura ducti, vel ingenio complere, sine ulla dubitatione complanavimus, quum ipsa argumenti ratio nos eo veluti sponte sua deduceret. Ut autem quid de nostro textui admensum fuerit, facile intelligeres *cursivo*, ut aiunt, charactere id exscribendum curavimus. Atque haec de Epicurea Papyro praefatos nos esse satis sit.

Ve-

Verum est aliud, qnod hic te, Lector erudite, volumus. Inter Herculanenses papyros non paucas inveuimus, et quidem voluminosiores, quae latinis characteribus exaratae fuerunt; quumque illae prae reliquis salivam nobis cierent, incredibile dictu est, quantum operis, indnstriae, ac temporis insumtum fuerit in iis evolvendis, in quibus pretiosum aliquod Romanae litteraturae κειμελιον inventnm iri sperabamus. Sed adverso fato oleum, atque operam, ut aiunt, perdidimus. Huiusmodi enim volumina sive ex loci natura, ubi obruta diu iacuernnt, sive potius ex ipsa papyri fabricatione, quodam resinoso glutine adeo scatent, ut conspissata folia revolvi aegre admodum queant, atque evoluta nonnisi sparsim fugientes hinc inde vel voculas, vel syllabas, vel litteras exhibeant, abrasis aliis, atque deletis. Quare nonnisi frustula et fragmenta exscribere licuit, e quibus nulla exsculpi potest sententia, etsi alias prorsa, alias versa oratione decurrere cognovimus: sunt enim, in quibus hexametrorum clausulae leguntur. Nec omnino tamen inutilia dixeris: ex iis enim Romanorum characterum palaeographiam concinnavimus, quam suo tempore dabimus. Sed tandem quinto ab hinc anno dimidiati cuiusdam voluminis fragmentum emersit, heroico carmine conscriptum, quod legere datum est: etsi auctoris nomen fors nobis invidit; quippe inscriptum de more oportuit in superiori margine, quo decurtatum volumen est.

Quoniam vero solemne nobis hactenus fuit in unaquaque editorum voluminum praefatione singulare aliquod κειμελιον, quod cum reliquis recenseri non quiret, producere, atque illustrare; idcirco latinum huiusce Carminis fragmentum in hoc volumine, tamquam promulsidis loco proferre decrevimus, et cum litterato orbe communicare, ne diu eiusdem desiderio teneantur eruditi.

Habebis igitur heic et latinam Papyrum a nostro socio Nicolaô Ciampittio supplemento et adnotationibus adornatam. Sed pauca in antecessum commentari operae praetium ducimus.

Ac primum quid hoc poëmate contineatur, et quis ejns sit auctor, hoc loco definire oporteret; sed utrumque non ita factu facile haberi debet, ut vel paucis absolvi possit, vel nullus dubitationi locus relinquatur. Papyrus enim haec nostra superiori, maximaque sui parte exsecta prosiluit e tenebris: ea vero, quae ex calamitate superfuere, vix tertiam totius voluminis summam conficiunt, nec, quod magis dolendum est, continenti serie decurrunt. Sunt quidem certe reliquiae quaedam superstites in ima singularum Columnarum parte exaratae, quae a superioribus, quibus adnectebantur, malo fato decisae vix dici potest quantum caliginis offundant lectoribus. Velut enim *disiecti membra poetae* neque secum ipsa cohaerere possunt, nec facem cuipiam praeferre, cujus luce certis insistat vestigiis, aditumque sibi ad poëtae artificium, ad poëmatis οικονομιαν, ad illud denique, quo opus universum referatur, aperiat. Atque ab eadem porro caussa profectum est, ut lacunae, quae plurimae in hisce fragmentis vastaeque alicubi occurrunt, difficillime, nec nisi plane hariolando, complanari potuerint, nullam ipsius sententiae ductu opem afferente.

Verum enim vero vix ante quinquennium huius Papyri per urbem rumor dispersus fuit quum duplex animis hominum nostrorum insedit opinio: scilicet eo poëmate bellum ab Octaviano adversus M. Antonium susceptum, Actiacam victoriam, et devictam Aegyptum celebrari: ipsum ve-

vero poëma Vario vati augusteae aetatis praestantissimo acceptum referri debere. Quam sane opinionem id temporis multorum sermone tritam, et pervagatam nec reiicere omnino, nec calculis nostris comprobare audemus.

Quod quidem ad alterum attinet; ecquis praestare ausit, eiusmodi bellum, et victoriam hoc poëmate fuisse celebratam, cuius vix liber unus, isque capite truncatus, ac tertiam fere partem decurtatus ad nos pervenerit? atque pars haec tertia non uno tenore fluat, sed fragmenta sint a superioribus abrupta, et decerpta? adhaec hiulca passim et lacera oculis usurpentur, ut alicubi sententia exsculpi nequeat? Eodem porro accedit, quod his fragmentis personae cuiusdam, seu, si mavis personarum, quae fortasse in poëmate non postremas agebant, intertextae sunt orationes: quae quidem, ut fieri solet, latius, liberiusque evagantur, atque ad plurima digrediuntur, quae licet ad argumentum necessaria minime sint, claritatem tamen, aut certe ornatum non mediocrem afferunt poëmati universo. Perlege, sodes, columnas II. III. IV. tute potes observare, inibi non poëtam ipsum persequi argumentum suum, et quae rerum ratio poscebat, per se describere: sed personam nescimus quam, inductam fuisse ad dicendum: cui certe licebat ad ea digredi, quae sibi videbantur ad rem non inopportuna. Quod si volumen integrum haberemus, ubi omnia perlustrare comodo nostro, contemplarique possemus; quantum hae digressiones lucis, aut ornamenti parerent poëmati facile dignosceremus; in Papyro vero capite membrisque pluribus mutilata, ejus, ut ita dicamus, pedes tantum fatum servavit; ipsae hae digressiones fieri nequaquam potest, quin offundant tenebras spissiores.

Finge tantisper animo, Lector (liberae enim sunt mentes nostrae, et quidquid volumus, facillime possumus repraesentare) finge, inquam, unicum Virgilii librum ad nos perennasse; nec nisi quasdam ipsius libri lacinias in ima cuiusque paginae ora descriptas te prae oculis habere, si tibi accurate perlegenti, alibi Iunonis secum indignantis, alibi Aeneae tempestate iactati orationes intercisae illae quidem, tacitisque nominibus occurrerent; possesne divinare quidquid ex iis expiscareris, ad Aeneidem Virgilianam pertinere? ac si forte fortuna coniectares; possesne tuto, ac sine ulla haesitatione affirmare? Neminem sane, qui id faceret, in seseque reciperet, extiturum censemus.

Verum quemadmodum non audemus, uti praediximus, tanquam exploratum compertumque pronunciare bellum ab Octaviano cum M. Antonio gestum hac Papyro consignatum fuisse; ita non audemus praefracte id pernegare, si quis in eam sententiam divinando, coniiciendoque adduceretur. Quod ex eadem fragmentorum nostrorum obscuritate consequi nemo non intelligit: ubi enim nihil certae lucis oboriri potest, alius aliud quasi per ipsam caliginem tentabundus investigare sibi videbitur, quod tu si non verum, veri certe simile esse fatearis necesse est, modo conjecturae non invalido plane tibicine fulciantur.

Ac ne dissimulare quid hic videamur, multus sane in his carminibus sermo est de Aegypto. Videsis col. alteram, ubi de Pelusio a Caesare vi capta iniecta est mentio, atque illius intexitur oratio, qua milites a subruendis urbis moenibus dehortatur. Dio quidem lib. LV. quum de Pelusii expugnatione loqueretur: *Dum haec fiunt*, inquit, *Caesar Pelusium etiam vi quantum ad speciem, revera autem Cleopatrae proditione cepit*. Plutarchus vero, qui M. Antonii res stilo uberiore in eius vita persequutus

quutus est, Pelusio expugnata, rumorem Alexandriae disseminatum fuisse scribit, Seleucum urbi praefectum clam a Regina admonitum Caesari illam prodidisse. Qui sermones in belli praesertim calamitatibus quam crebo exoriri soleant, quam temere credi, quam cito in vulgus differri, norunt universi. Licet enim urbs illa multo validoque praesidio firmata fuerit; quod, ut ex Hirtio de bello *Alex.* XXVI. discimus, *Aegyptus marit.mo accessu Pharo, pedestri Pelusio veluti claustris munita existimatur*; tamen quid Romanorum militum virtuti imperviam illa tempestate fuit? Cleopatra vero, quemadmodum idem scriptor memoriae prodidit, quo se de eius rei suscipione Antonio purgaret, Seleuci conjugem liberosque ipsi permisit supplicio, si videretur, afficiendos. Haec autem ideo nos hic adnotare voluimus, ut saltem in dubium Dionis narrationem revocaremus, ne si quis Caesarem nullo militum labore, nulloque discrimine, sed Seleuci proditione Pelusio potitum arbitraretur; Cesaris ad militem oratio a poëta eo loco interiecta importuna plane et ridicula videretur. Neque culpandi erimus, si Plutarchum Dioni hoc loco praeferamus: nam quin ille Olympum Cleopatrae medicum, et perfamiliarem, harum, ut ipsemet tradit, rerum scriptorem, ac testem αυτοπτην prae oculis in pertexenda Antonii vita habuerit, dubitari non potest.

Porro, ut ad Papyrum redeamus, si col. III. perlustraveris, Alexandrum urbis in Aegypto principia conditorem, et Actiacos triumphos a poëta commemoratos invenies. Nec deerunt, qui Cleopatram ibi designatam fuisse arbitrentur: post enim *triumphos Actiacos*, statim subnectitur: *cum caussa fores tu maxima belli*, *Pars etiam imperii*, et quae ibidem sequuntur. Quemadmodum col. IV. eadem Cleopatra de Antonio loquuta esse videri cuipiam poterit illis verbis: *Est mihi coniunx Parthos qui posset Phariis subiungere regnis.* Notae enim sunt Antonii militares in Parthos expeditiones; etsi postrema non solum successu caruerit; sed etiam copiae magna clade adcisae extremum paene periculum adierint. Iam autem perlegito columnam VII. *Haec Regina gerit*, inquit poëta: deinde inducitur illam *Atropos inridens inter diversa..... Consilia interitus*: quae non immerito in Cleopatram quadrare existimaveris. Illa enim vix inita apud Actium pugna, quum neutram in partem adhuc victoria inclinaret, in Aegyptum aufugit. Ibi rebus suis diffidentem, ne Romam triumphi honestandi caussa, quod maxime erectae indolis femina extimescebat, a victore perduceretur, plura iniisse mortis sibi consciscendae consilia testis est in vita Antonii idem Plutarchus. Siquidem facto complurium venenorum in capite damnatos periculo, quum partim celeriter quidem, sed magno cum cruciatu; partim vero licet sine acerbitate, serius tamen quam vellet, mortem adferrent; omnia repudiavit, aspidemque statuit, sicubi opus foret, adhibendam, quae, levi quodam impresso morsu, somnum placidissimum induceret, ac sine ullo doloris sensu, brevi post tempore hominem sudore quodam per os, et membra diffuso exanimaret.

Postremo quae eadem columna exarata sunt, observato: *cum parte Senatus, Et patriae comitante suae cum milite Caesar Gentis Alexandri cupiens ad moenia venit, Signaque constituit sic omnes terror in artus.* Hic profecto si quis contenderet, poëtam de Caesare Octaviano verba facere, non videmus, quo telorum genere de sententia deturbari posset. Plutarchus enim, quem saepe laudavimus, in Antonii vita commemoravit, Caesarem, hieme exacta ex Italia in Aegyptum profectum, at-

atque exercitum Alexandriam adduxisse, ipsoque in hippodromo castra metatum esse. Nec praeterire volumus, quod ibidem auctor adtexuit, Antonium, quum statim Alexandria esset cum equitatu egressus, in Caesarianos equites itinere fatigatos incubuisse, illosque plurimorum occidione fudisse, usque ad castra insequutum. Qua victoria elatus ad bellum strenue administrandum plurima militibus praemia dispertitus curam animumque convertit Antonius. Verum optime in illum posset aliquis, quod de Turno Maro postea X. *Aen.* cecinit, usurpare:

Nescia mens hominum fati, sortisque futurae,
Et servare modum rebus sublata secundis.

Atque haec omnia, quae cursim attigimus, nolumus, Lector, eam in partem accipias, quasi nobis persuasum sit, aut aliis persuadere satagamus, bellum in M. Antonium ab Octaviano perpetratum hoc poëmate pertractari. Id unice palam facere statuimus, quod saepe declaratum nobis est, nos nequaquam intercessuros, quominus eam quisque sententiam, quae prae altera sibi arriserit, arbitratu suo consectetur. Etenim si uspiam quae sentis libere dicere, libereque probare licet, in his certe quidem rebus maxime licere debet.

Hactenus, quae de poëmate nostro visa nobis sunt ad rem magis accomodata disseruimus: quid vero de eius auctore, quod alterum propositum fuit, disputabimus? Poteritne ille saltem hariolando deprehendi, et tanquam ex inferis ad hanc lucis usuram revocari? Si in illorum sententiam, Lector, iveris, qui nihil e laciniis nostris, ne delio quidem urinatore, expiscari se posse autumant, quod quo poëma referendum sit, aperiat; tum nullus omnino ad auctorem investigandum patere aditus poterit: atque poëmatis aeque sententiam, atque auctorem ignorabis. Fieri enim nullo pacto potest, ut e vetustatis tenebris eruatur, quasi manibus tentando, auctor operis illius, quod et capite mutilum, et membris lacerum nequaquam, quid contineat, satis patefaciat.

Sin autem eo tuus animus inclinarit, ut nostro hoc carmine Octaviani bellum esse comprehensum credas; eniti tum ipse poteris, latebrasque omnes perscrutari, et auctorem si non certa ratione, probabili certe coniectura, et divinatione vestigare. Ne vero te sine duce, vel potius comite hoc difficile, et salebrosum iter inire patiamur; quae sit nostra opinio, erudite Lector, accipito.

Vix de nostra hac latini oris Papyro rumor per urbem dilatus ante triennium ferme fuit, quum ea nostrorum hominum animis insedit opinio, carmen illud Vario vati sanequam egregio, atque Augusti, Maecenatis, Horatii, Virgiliique amicitia florentissimo vindicandum esse. Atque si quis quaereret, qua re adducti in eam sententiam quasi pedibus ivissent, vadem fundumque sententiae suae dabant Horatium, qui *lib. I. od. X.* ad Agrippam scripsit:

Scriberis Vario fortis, et hostium
Victor Maeonii carminis alite
Qua rem cumque ferox navibus, aut equis,
Miles, te duce, gesserit.

Quibus e versibus colligebant, et Actiacam victoriam ab Horatio designari, eamque fuisse a Vario carmine celebratam.

Nos quidem, si vera licet ingenue fateri, non idoneo testimonio fulciri eam sententiam existimamus. Primum enim Venusinus poëta Agrippae eo loci confirmat, Varium bellicam ipsius fortitudinem, et re-

relatas ex hoste terra marique victorias carminibus descriptarum. Quis autem praestare in tanto veterum silentio poterit Varium reapse manum operi admovisse, et Caesaris, Agrippaeque res gestas ingenii sui monumentis honestasse? Praeterea si quis attente illud Flacci carmen, consiterateque expenderit, is certe intelliget, nihil aliud sibi poëtam voluisse, quam Agrippae persuadere, se, pro ingenii tenuitate, iocis, amoribus, conviviisque concinendis unice aptum, nec magna, et praeclara facinora quae vel Caesar, vel ipse terra, marique gesserat, quemadmodum rerum dignitas postulabat, posse heroico carmine celebrare: eam provinciam Vario deferendam esse, qui tanta in re poëtica, maximeque in carmine epico erat praestantia, ut cum Homero, cuius vestigia sectabatur, non immerito compararetur. Ecquis autem ex hoc Venusini vatis loco colliget, Varium Octaviani bellum, quo M. Antonius victus est, persequutum reapse fuisse?

Neque hoc tantum carmine tam magnificum Horatii, viri sane κριτικωτάτου, de Vario iudicium exstat: plurimis in Satyrarum, atque Epistolarum libris sese legentibus produnt non absimilia de vate eodem testimonia. Quae quidem tanti apud nos ponderis sunt, tantique momenti, ut potius Vario nostra haec fragmenta abiudicanda esse videantur. Defige tantisper oculos, Lector, *in Epist. I. Lib. 2.*, atque inspicito quanta dexteritate poëta ingeniosissimus summam Augusti gloriam maxima cum Varii laude coniungat. Ibi enim Alexandrum Magnum non inurbane suggillat, quod, quum subtilissime de ceteris artibus iudicasset, edictoque cavisset, ne quis se praeter Apellem, et Lysippum vel coloribus, vel aere exprimeret; non eamdem solertiam ad rem poëticam attulerit, et Choerilum poëtam sane ineptum rerum suarum scriptorem probarit, atque ingenti vi pecuniae donaverit. Tum illa adtexuit:

Sed neque dedecorant tua de se iudicia, atque
Munera, quae multa dantis cum laude tulerunt
Dilecti tibi Virgilius, Variusque Poëtae.

Quid vero quod idem Horatius, praestantiores aetatis suae vates *lib. I. Satyr. X.* enumerans tantum Vario tribuit, ut epici carminis maiestate omnibus anteponat, eique primas deferat?

. . . . . Forte epos acer,
Ut nemo, ducit Varius: molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camoenae.

E quibus Venusini versibus palam fit, nondum a Marone epicorum poëtarum facile principe *divinum Aeneida*, ut Statius noster cecinit, sed Bucolica tantum, et Georgica edita in lucem fuisse.

Neque minoris faciendum autumamus, quod ab eodem Horatio in *Arte* de Vario consignatum fuit:

. . . . . Quid autem
Caecilio, Plautoque dabit Romanus ademtum
Virgilio, Varioque?

Hic autem nobis imperare minime possumus, quo minus illud, quod te, Lector, animadvertisse iam remur, observemus, cum Vario Virgilium semper a Flacco fuisse coniunctum. Quod non solum ubi ingenii praestantia; sed etiam ubi morum simplicitas, animique candor collaudandus esset, ille factitavit, quasi testatum omnibus facere vellet, nobilissimum illud amicorum par poëticae facultatis perinde atque virtutum laude floruisse.

Quod

Quod si maxima Varii fuit, ut ex tot Horatii testimoniis didicimus, in epica poësi gloria; non imparem in condenda tragoedia laudem adeptus est. Quintilianus quidem X. I., postquam quotquot in Graecia vel prorsa, vel versa oratione non modiocrem nominis celebritatem posteris transmiserunt, subtiliter accurateque expendisset; eâdem diligentia latinos auctores sive oratores, sive historicos, sive poëtas ad critices trutinam revocavit. Hic profecto ecquid de Vario iudicaret Fabius brevi, sed momentosa in primis sententia aperuit: *Iam Varii Thyestes cuilibet Graecorum comparari potest.*

Atque haec tam splendida Horatii, et Quintiliani virorum sane ακριβεστατων indicia nos eo, quemadmodum praediximus, adduxere, ut fragmenta, quae nunc in manibus sunt, minime potuisse ex Varii summi poëtae officina prodire crederemus.

Quod si quis hisce rationibus minime permotus in sententia adhuc perstiterit; fruatur is iudicio suo. Verum unum illud rogatum eum volumus, ut animum ad paucos illos Varii versus, quos tanquam e naufragio Macrobius forte fortuna servavit, vel paullisper adiiciat, atque ubi secum tacitus perpenderit, ne grave sit cum fragmentis nostris comparare: non dubitamus, ipsum illico mutaturum consilium, et nobiscum amice coniuraturum. Macrobius igitur *Saturn. VI. cap. II.* latinos poëtas recensens, quos Virgilius mirifico quodam pulchritudinis studio incensus imitatus est, haec auro contra non cara Varii *de morte* carmina in medium attulit:

Quem (equum) *non ille sinit lentae moderator habenae*
Qua velit ire, sed angusto prior ore coercens
Insultare docet campis, fingitque morando.

E quibus Macrobius Maronem suum illud *Georg. III.* expressisse non immerito iudicavit:

Frena Pelethronii Lapithae, gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, et gressus glomerare superbos.

Tum autem ex eodem Vario *de morte* elegantissimam, atque omnium leporum suavitate plenam canis venaticae comparationem adduxit:

Ceu canis umbrosam lustrans Gortynia vallem,
Si veteris potuit cervae comprendere lustra,
Saevit in absentem, et circum vestigia lustrans
Aethera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant,
Perdita nec serae meminit decedere nocti.

Unde, quemadmodum idem Macrobius observavit, efficta a Marone est *in Bucol. Ecl. VIII.* egregia illa buculae comparatio:

Talis amor Daphnim, qualis quum fessa iuvencum
Per nemora, atque altos quaerendo bucula lucos,
Propter aquae rivum viridi procumbit in ulva
Perdita, nec serae meminit decedere nocti.

Nec praeterire volumus, quae superius eodem capite retulit ex Vario *de morte* idem scriptor:

Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiritum
Eripuit, fixit leges pretio atque refixit.

Inde Virgilium illa hausisse monet Macrobius:

Vendidit hic auro patriam, dominumque superbum

Impo-

Imposuit, fixit leges pretio, atque refixit.

Denique Varius *de morte* apud eumdem

Incubet et Tyriis, atque ex solido bibat auro.

Ex quo fluxit illud Maronis:

Ut gemma bibat, et Sarrano dormiat ostro.

Atque haec, pauca licet, Varii carmina Macrobii diligentia nobis servata, atque in illud lib. VI. caput coniecta, satis superque, ni fallimur, cuivis patefaciunt, quantum Vates ille ad Virgiliani stili nitorem, elegantiamque in scribendis versibus accedat. Si vero eadem cum Papyri nostrae carminibus contendere quisquam velit; nae is, ut modo ediximus, statim intelliget, multum ea a Variano lepore, cultuque aberrare: adeo quidem, ut partus huius, quo de agimus, alius a Vario parens quaerendus omnino sit. Haec autem non perinde accipi volumus, quasi infusam poëtae nostri versibus barbariem existimemus: immo quaedam ibi nitere non diffitemur, uti planum legenti fiet; sed illud contendimus, minime posse cum Variani, atque adeo Virgiliani carminis dignitate componi.

Ignorabitur igitur, inquies benevole Lector, ecquis auctor fuerit huius poëmatis? Equidem quum universa sileat antiquitas; quid eam in rem non exploratum modo, compertumque, sed ne verisimile quidem afferre possimus, non videmus: veterum enim poëtarum historiam diligenter, attenteque rimantibus nihil factum est obviam, unde lux aliqua ad tantam caliginem dispellendam hauriretur. Verum sicubi conjecturis laxare habenas licuit aliquando, atque hariolari; hic certe quidem licere vel difficiles ipsi, morosique homines minime negabunt. Itaque si cui liberet huius poëmatis lacinias C. Rabirio adscribere; is profecto nos habebit adstipulatores sententiae suae. Rabirius enim extremo Augusti principatu floruit, Ovidiique fuit aequalis, diciturque plurima versibus conscripsisse. Quod vero bellum Octaviani adversus M. Antonium, et Actiacam victoriam celebraverit, si non aliunde, ex Seneca certe colligeretur. Quum enim philosophus *lib. III. cap. II. de Benefic.* in eo totus esset, ut opes quamvis egregie fundatas hominis proprias existimari non debere declararet, easque saepenumero a Fortuna horae momento eripi, alioque transferri solere: illas vero nostras unice appellari neque Fortunae iniuriis esse propositas, quas humanitate, et beneficentia adducti in amicorum bene de nobis meritorum sinum abdiderimus, sapienter adfirmavit. Quod ut praeclaro aliquo testimonio, exemploque in illustri loco posito comprobaret: *Egregie*, inquit, *mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poetam, quum Fortunam transeuntem alio videret, et sibi nihil relictum praeter ius mortis, id quoque si occupaverit, cito exclamare:*

Hoc habeo, quodcumque dedi.

Hic autem nihil esse credimus, quod pluribus disseramus, ad eas incitas, ut *nihil praeter ius mortis* relinqueretur, non fuisse M. Antonium redactum, nisi post Actiacam Victoriam. Quare fateamur necesse est, bellum ab Octaviano adversus Antonium susceptum, et victoriam apud Actium reportatam C. Rabirium carminibus persequutum fuisse. Atque haec ipsa fuit Vossii sententia in *de Historicis Latinis lib. I. XXI.* Ergo a veri similitudine nequaquam abfore crederemus, si haec fragmenta ad Rabirium, qui Actiacum bellum pigmentis poëticis ornavit, pertinere dicerentur.

Ovidius quidem *lib. IV. de Ponto eleg. ultima*, ubi poëtas fere omnes aequales suos non sine laude commemorat, perhonorificam Rabirii mentionem iniecit,

Cum foret et Marsus, magnique Rabirius oris.

Ovidiano huic iudicio ad Rabirii famam insigni atque praeclaro concinit etiam Velleius Paterculus *lib. II. Maxime*, scribit ille, *nostri aevi eminent princeps carminis Virgilius, Rabiriusque.* Quo in loco Velleius, etsi Virgilio principatum carminis detulisse videri possit: tamen Rabirium vel in imperii societatem vocavit, vel certe minimo intervallo abesse a principatu significavit. Verum quanti horum duumvirum iudicium facere debeamus, ecquis poterit hoc tempore statuere? Nihilo tamen secius Quintilianns, cuius in iudicando ἀκρίβεια criticis universis maxime probata semper fuit, auctoritate veluti sua intercedit, et non levem nobis iniicit scrupulum, quominus Ovidio, et Velleio fidem sine exceptione adiiciamus. Is profecto *lib. X. cap. I.* de poëtica Rabirii virtute ita pronunciavit: *Rabirius et Pedo non indigni lectione, si vacet.* Exilis plane, si ad Ovidianam, et Velleianam spectes, et ferme ieiuna commendatio. Atque ne quis iurgari velit Fabium, quum Rabirinm, et Pedonem non indignos lectione dixit, κατα λιτοτητα dignissimos, uti fieri solet, significasse; satis superque e voculis *si vacet*, quas statim adlevit, quid summus ille rethor de iis vatibus iudicarit, vel luscitiosus facile pervidebit.

Quod si mireris, Lector, cur a Fabio tam diversi hac in re abierint Ovidius, et Velleius, caussasque vestigare velis, cur tam magnifico praeconio Rabirium mactaverint; non multum fortasse a veritate aberraveris, si tecum ipse cogitaris, Ovidium exsulem, qui tam longe aberat ab domo, cuius desiderio maxime conficiebatur, cnrabatque omnes demereri, si qua ratione quispiam posset Augnsti iram lenire; spe quadam, quae miseros semper alit, conciliandi sibi hominis, quem Augnsto carum, neque iniucundum esse autumabat, in extollendo ingenio fuisse liberaliorem. Velleins porro nimiae in domum angnstam adulationis, neque immerito, accusari solet. Sed tempori danda venia est: siquidem ille sub Tiberio multis erat magnisque domi, militiaeque functus reipublicae mnneribus: ille snb Tiberio scribebat historiam. Qua de re a vero non absimile duceremus, si quis suspicari vellet historicum sub Principe, cui omnia suspecta erant, inter principes poëtas Rabirium recensuisse, a quo poëticis ornamentis ea victoria fuit commendata posteris cuius iure orbis universi imperium ad Augustum transmissum fuit. Quae quidem caussae, quum Quintilianum nequirent permovere; nemo pernegabit, ex animi ipsum sententia rem iudicasse, et veritati unice perlitasse. Quod si quis haec omnia, quae de Ovidio, atque Velleio nobis animo occurrerunt, subtiliora, quam par sit, iudicaverit; posthabeat, si velit, atque reiiciat. His enim, perinde atque indicta a nobis fuerint, praeteritis, coniectari illud poterit, hac re adductum fuisse Ovidium, ut ea lande Rabirium cumnlaret, quod prope eandem, atque ipse, in scribendo stili rationem expresserit. Natura enim ipsa affert, ut eos, in quibus non dissimilis indoles, et quaedam veluti animi cognatio elucere videatur, maxime probemus, maximeque pro re nata collaudemus. Qua in re primis valet, quod ipsemet ingeniosissimus quidem, sed limae impatiens poëta II. *de Ponto* 5. in universum cecinit:

Scilicet ingeniis aliqua est concordia iunctis:
Et servat studii foedera quisque sui.

Neque

Neqne secus de Velleio sentiendum esse putaremus. Facere ille qnidem non potuit, quin Virgilium in suo fastigio, quo beata illa carminis felicitas, atque praestantia evexerat, et qno vates insequuti perventuros desperabant, collocaret; sed illi proximum statuit Rabirinm, et tantum non parem fecit, qnod illa scribendi ratio aetate sna iam late iuvaluerat, et inclinata, ac sensim labente latinarum litterarum dignitate, nemini non probabatur.

Illud denique persuasum habemns, erudite Lector, si fieri aliqua ratione posset, ut hariolatio haec nostra tibi probaretur, atque haec fragmenta Rabirio adscriberes; te eadem illa lectitando, non Ovidii, et Velleii, sed Fabii iudicium calculo etiam tuo confirmatnrum.

Atque ut uno veluti obtutu quidquid in hisce Papyri nostrae fragmentis complexus est poëta, benevole Lector, conspicias: haec breviter habeto. Columna I. exstat ducis cuiusdam commendatio, urbisque obsidio, atque oppugnatio: quae quidem urbs Pelusium fuisse non immerito ex insequenti columna potest existimari.

Tum columna II. Pelusium a Caesare capta describitur, eiusqne interseritur oratio, qua militum ferocientium impetum coërcere nitebatur, ne moenia urbis, quae in potestatem suam iam iam veniret, subruerentur.

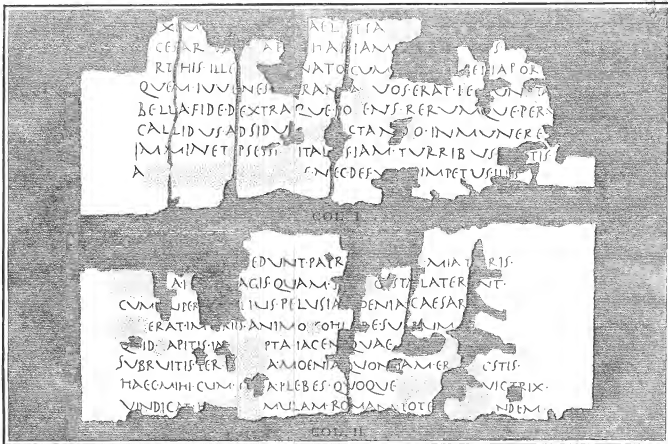
Porro in columnam III. coniectus a poëta sermo est hominis cum Cleopatra colloquentis, eamque collaudantis, quo fortasse, inita iis laudibus gratia, Reginam ad omnia, quae contenderet, obeunda facilius perduceret: qui profecto sermo, si tibi a columna II. vel etiam a I aeri coeptus esse videatur; nulla quidem ad id erit per me mora.

Columna deinde IV. Cleopatrae ipsius oratio perscribitur, qua videtur homini, qni columna superiori secum loquebatur, respondere.

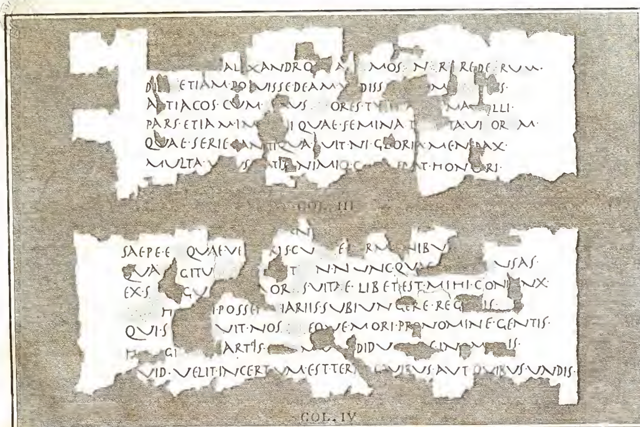
Iam vero columna V. et VI. horrendum sane spectaculum oculis legentium proponitur, et varia crudelium suppliciorum genera, quibus turba noxiorum hominum interemta est, describuntur.

Denique columna VII. et VIII. Caesaris cum victore exercitu adventus prope Alexandriam, urbisque obsidio continetnr.

Ecce unum in locum collata, Leetor, brevique spatio comprehensa, quae in subiectis Papyri columnis tute perleges, non integra illa quidem; sed intercisa, ut casus tulit, atque discerpta. Quae autem hic perstrinximus, suis quaeque locis, si quidem opus fuerit, fusius persequemnr.

Gio. Bª Malesci dis. | Bart. Gratj inc.

Gio. B. Malesci dis. — Bart. Orazy inc.

Quem iuvenes; grandaevos erat per cuncta sequutus
Bella fide dextraque potens, rerumque per usum
Callidus, adsiduus tractando in munere martis.
Imminet opsessis Italus iam turribus altis
Adsiliens muris: nec defuit impetus illis.

C O L. I.

Funeraque adcedunt patriis deformia terris
Et foeda illa magis, quam si nos gesta laterent.
Cum caperet potius Pelusii moenia Caesar,
Vix erat imperiis animos cohibere suorum;
Quid capitis iam capta iacent quae praemia belli?
Subruitis ferro mea moenia? Quondam erat hostis
Haec mihi cum Domina plebes quoque: nunc sibi victrix
Vindicat hanc famulam Romana potentia tandem:

C O L. II.

Fas & Alexandro thalamos intrare Deorum.
Dico etiam doluisse Deam vidisse triumphos
Actiacos, cum causa fores tu maxima belli,
Pars etiam imperii. Quae femina tanta? virorum,
Quae series antiqua fuit? Ni gloria mendax
Multa vetustatis nimio concedat honori.

C O L. III.

Saepe ego, quae veteris curae sermonibus angor
Qua fugitur lux, erro: tamen nunc quaerere causas,
Exsiguasque moras vitae libet. Est mihi coniunx,
Parthos qui posset Phariis subiungere regnis:
Qui sprevit nostraeque mori pro nomine gentis:
Hic igitur partis animum diductus in omnis
Quid velit incertum est, terris quibus, aut quibus undis

C O L. IV.

Delectumque forum quo noxia turba coiret,
Praeberetque suae spectacula tristia mortis.
Qualis ad istantis acies cum tela parantur,
Signa, tubae, classesque simul terrestribus armis;
Est facies ea visa loci, cum saeva coirent
Instrumenta necis vario congesta paratu.
Undique sic illuc campo deforme coactum
Omne vagabatur leti genus, omne timoris.

C O L. V.

Hic cadit absumtus ferro: tumet ille veneno
Aut pendente suis cervicibus aspide mollem
Labitur in somnum, trahiturque libidine mortis.
Perculit adflatu brevis hunc sine morsibus anguis,
Volnere seu tenui pars inlita parva veneni
Ocius interemit. Laqueis pars cogitur artis
Interfaeptam animam pressis effundere venis:
Immersisque freto clauserunt guttura fauces.
Has inter strages solio descendit, et inter

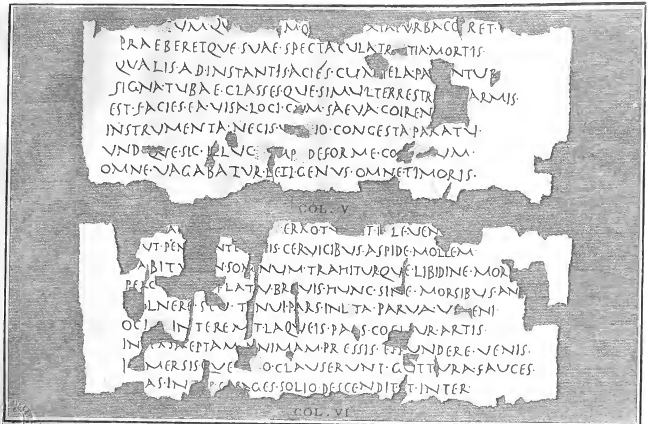
C O L. VI.

Sic illi inter se misero sermone fruuntur.
Haec Regina gerit: procul hanc occulta videbat
Atropos inridens inter diversa vagantem
Consilia interitus, quam iam sua fata manerent.
Ter fuerat revocata dies, cum parte senatus,
Et patriae comitante suae cum milite Caesar
Gentis Alexandri cupiens ad moenia venit,
Signaque constituit. Sic omnis terror in artum.

C O L. VII.

Obterere adnisi portarum claustra per urbem,
Obsidione tamen nec corpora moenibus arcent,
Castraque pro muris, atque arma pedestria ponunt.
Hos inter coetus talisque ad bella paratus
Utraque sollemnis iterum revocaverat orbes
Consiliis nox apta ducum, lux aptior armis.

C O L. VIII.

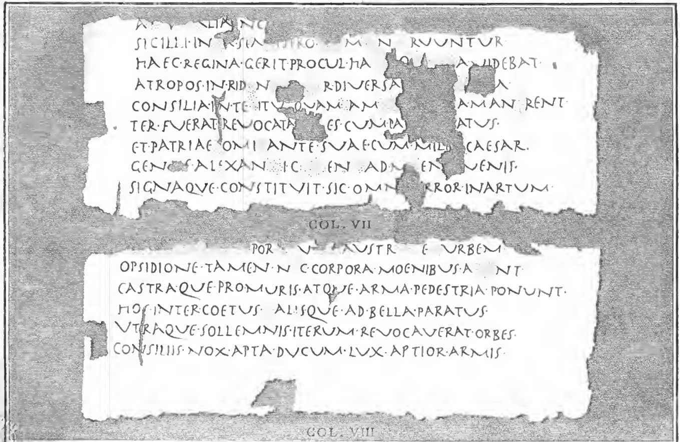
UM·QU MO XIA·URBA·CO RET·
PRAEBERETQUE·SUAE·SPECTACULA·TR TIA·MORTIS·
QUALIS·AD·INSTANTIS·ACIES·CUM TELA·PA NTUR
SIGNA·TUBAE·CLASSESQUE·SIMUL·TERRESTR ARMIS·
EST·FACIES·EA·VISA·LOCI·CUM·SAEVA·COIREN
INSTRUMENTA·NECIS· IO·CONGESTA·PARATU·
UND QUE·SIC·ILLUC UP DEFORME·CO UM·
OMNE·VAGABATUR·LETI·GENUS·OMNE·TIMORIS·

COL. V

A ERAOT TI LEVEN
UT·PEN NTE IS·CERVICIBUS·ASPIDE·MOLLEM·
ABITU NSOM NUM·TRAHITURQUE·LIBIDINE·MOR
PERC FLATU·BREVIS·HUNC·SINE·MORSIBUS·AN
LNERE·SEU·TENUI·PARS·INLITA·PARVA·VENENI·
OC INTEREMIT·LAQUEIS·PARS·COGITUR·ARTIS·
IN ACCEPTAM NIMAM·PRESSIS·EF UNDERE·VENIS·
MERSISQUE O·CLAUSERUNT·GUTTURA·FAUCES·
AS·IN P·CARRAGES·SOLIO·DESCENDIT ET·INTER·

COL. VI

Gio. B.ª Malesci dis. Bart. Orazj inc.

Gio. Bta Malesci dis. Aart. Orsly inc.

ADNOTATIONES
IN FRAGMENTA PAPYRI LATINAE

MONITUM AD LECTOREM

Antequam nostris in singulas buius Papyri columnas Adnotationibus manum admoveamus; te monitum volumus, benevole Lector, ne mirere, si dictiones, quibus lacunas complanavimus, aliquot in locis spatia earum lasunarum vel non adaequent, vel excedant. Id enim ea de caussa factum est, quod Papyrus nostra ita adfecta evasit in lusem, ut, licet acsuratissime, ut mos est, evoluta fuerit; tamen alisubi plus aequo diduci visa est, alicubi contractior, quam par erat, perstare. Itaque alibi videbis breviora, quam res postulat, alibi laxiora spatia fuisse relicta. Horum spatiorum nos rationem babendam esse non *existimavimus, quum versus mensura meda breviora, modo longiora vosabula requirebat. Quare* necessitati *parere debuimus, versuumque mensurae sonsulere. Haes te, Lector, monere in antecessum voluimus, ne, si quae supplevimus, metiri sum spatiis in animum induceres, nes culpares; & supplementa ea ratione, quod minime songruerent sum spatiis, reiiceres, as reprobares.*

C O L. I.

Vers. 1. *Quem iuvenes*. Cum superioribus id κομμα adnectendum necessario videtur: nequit enim cum sequentibus coniungi. Itaque quum ducem, quem collaudat, ante nominasset poëta, subdidit fortasse *amabant*, *solebant Quem iuvenes*, aut aliquid generis eiusdem.

Vers. eodem. *Grandaeves*. Nulla succurrit alia vox, quae hunc in locum inserretur. Notior autem res est, quam ut moneamus, veteres Latinos *servos*, *servom*, & *servoum* pro *servus*, & *servum* extulisse, quemadmodum visitur in marmoribus, & codicibus perantiquis. Sed manum potius exscriptoris hîc aberrasse crediderim, quam poëtam eiusmodi αρχαϊσμον apud cascos quidem scriptores usitatum, sed aetate illa iamdiu obsoletum usurpasse. Ceterum non absurda viri laus pertexitur e primariis ducibus partis Caesarianae, an Antonianae? Tuum, Lector, esto iudicium. Si Caesarianum illum esse ducem malueris; nescio an in alium quempiam quadret aptius ea commendatio, quam in M. Vipsanium Agrippam, qui Caesari omnium bellorum socius nusqnam non egregiam operam navavit. Quamquam quomodo *grandaevus* eo tempore appelletur, qui tandem vix anno L maior obierit, non video. Nisi velis existimare Agrippam cum iuvenibus, qnos modo versu 1. nominavit, vel cum ipso Octaviano compositum, non immerito *grandaevum* appellari.

Vers. 2. *Fide*, *dextraque potens*. Virgilianum Aeneae praeconium exprimere voluit vates VII. 236.

Fata per Aeneae iuro, dextramque potentem
Sive fide, seu quis bello est expertus, & armis.

Sed Maroni praeivit Tullius pro *Deiot.*, ubi sic Caesarem alloquitur: *Per dexteram te istam ora . . . non tam in bellis, & proeliis, quam in promissis, & fide firmiorem.*

Vers. eodem. *Rerumque per usum Callidus*. Ita fere Ovidius *Epist.* XX. 25.

Non ego natura, nes sum tam callidus usu.

Vers. 3. *Adsiduus tractando in munere Martis*. Non infreqnens apud Latinos *arma*, & *bella tractare*. Pro *munere martis*, Virgilius *martis opus* dixit VII. 515.

. . . . . Sub te tolerare magistro
Militiam, & grave martis opus.

Lucretius αρχαϊκωτερως I. 29.

. . . . . Fera moenera militiai.

Illud autem te, Lector, monitum semel velim, ne eadem de re te saepius obtundam, a poëta nostro praepositiones vel nominibus, ut hîc in *adsiduus*, vel verbis, ut infra conspicies, coniunctas sine ulla immutatione scribi fere integras solere.

Vers.

Verf. 4. *Imminet opfeffis*. Quanta fit inter elementa B, & P cognatio tum apud Graecos, tum apud Latinos, fine monitore norunt univerfi: paffim vetuftiores non folum codices, fed etiam infcriptiones *Apfens*, *Puplicus*, *Pleps* atque idem genus alia prae fe f-runt. Quod ab ea fuit cauffa, quod B, quum aliam confonam praeeat, vix a P fono diftinguatur; ficut Quintilianus I. 7. obfervavit: *Quaeri folet in fcribendo, praepofitiones fonum, quem iunctae efficiunt, an quem feparatae obfervare conveniat, ut quum dico obtinuit: fecundam enim B litteram ratio pofcit, aures magis audiunt P.* Quod autem ad *opfeffis* loci huius attinet; adeo follemne apud veteres erat B in P immutare, quum S fequeretur, ut Prifcianus, etfi minus recte, ftatuerit, nulla unquam io fyllaba litteram B cum S componi poffe.

Verf. 5. *Adfiliens muris*. Eodem ferme pacto Ovid. *Metamorph.* II. 526.

Adfiliit miles defenfae moenibus urbis.

C O L. II.

Verf. 1. Potuit hic verfus & qui fequitur ita fuppleri: *Praelia fuecedunt patriis infamia terris Infanda illa magis, quam fi nos gefta laterent*. Quod probet, qui velit. Mihi potius fuit, quod vides fupra in explendis verfibus exaratum. Videtur enim hic poëta five qui a poëta inducitur, Cleopatrae exprobrare crudelitatem caedium, quae in *patriis terris* perpetratae fuere, & Caefaris clementiam extollere, qui, licet hoftis, militem tamen in Pelufii expugnatione a ftrage deterruit: qnod e verfibus ftatim infequentibus poteft colligi. Quas autem caedes Reginae obiiciat, ecquis divinaverit? Num ad ftragem illam poëta digitum intendit, quam II. pag. 636. edit. Reim. Dio a Cleopatra editam confignavit? *Poftquam*, fcripfit ille, *in tutum pervenit* (Cleopatra) πολλους τους πρωτους *multos primores civitatis femper fibi infenfos, & tum clade eius* (proelio Actiaco accepta) *animis auctos occidit. Ex horum autem facultatibus, atque ex aliis publicis, & facris thefauris* (*neque etiam ab ullo quamvis inacceffo Sacrario fe abftinebat*) *ingentem pecuniam confecit, copias comparavit, auxilia quaefivit*.

Funeraque adcedunt. *Funus* faepe pro caede adhiberi folet. Satis fit Virgilianum illud adducere II. 538 de Priamo Pyrrhum obiurgante:

. . . . . *Qui nati coram me cernere letum*
Fecifti, & patrios foedafti funere vultus.

Itemque IX. 527.

. . . . . *Quot funera Turnus*
Ediderit.

Verf. eodem. *Patriis deformia terris*. Malui *deformia* hic adponere, quam *infamia*: infra enim poëta *deforme* adhibet pro turpi, atque indigno. Adhaec nufquam *infamia* multitudinis numero apud auctores invenire licuit, quum apud Ovidium *deformia littora Trift.* V. 2. 63., & *tecta deformia Faft.* V. 505. legantur. Sed nolo illud, quod adprime huc facit, Silii I. 165. praetetire:

Sed poftquam diro fufpenfum robore vidit
Deformem leti.

Hoc eft, ut Forcellinius explicavit, dehoneftatum infami genere fupplicii. Denique duriufculum videbatur, fi *infamia*, *fubftantive*, ut loqui amant Grammatici, hoc loco acciperetur, atque ad funera adponeretur.

Verf. eodem. *Gefta laterent*. h. e. quae gefta funt, laterent.

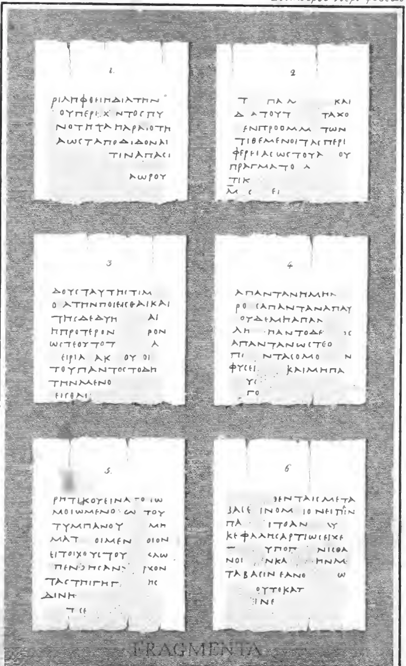
Verf. 3. *Cum cuperet potius Pelufia moenia Caefar*. h. e. cum cuperet potius ftare Pelufia moenia, quam dirui, Caefar milites adhortatus eft, ut bellicae virtutis impetum moderarentur, & vim a moenibus abftinerent.

Verf. 4. *Vix erat imperiis*. *Vix* ad complendum verfum adpofuimus, quum id pofcere fententia videretur. Subauditur autem par, idoneus. Ac fi quis *par* in eo loco poneret, equidem minime vetarem.

Verf. 5. Quid *capitis iam capta iacent*. *Capere*, feu *vi capere*, ut pueri norunt, expugnare eft, atque potiri. Fortaffe ad Maronianum illud adlufit VII. 295.

Num capti potuere capi?

Verf. eodem. *Praemia belli*. Non importunum extremo hoc verfu *praemia belli* fubiicere vifum eft: nam obfervatum eft Voffio, aliifque, *praemium* idem olim ac praedam valuiffe. Virg. XI. 78. Mul-

Giu. Casanova dis. *Bart. Oraty inc.*

Multaque praeterea Laurentis praemia pugnae
Aggerat, & longo praedam iubet ordine duci.

Imo Varro *L. L.* IV. a *praeda praemium* factum esse, licet immerito, autumavit.

Vers. 7. *Cum Domina plebes quoque.* *Cum Domina* hunc in locum intulimus, quod aliquid requiri videbatur, quod plebi opponeretur. *Plebes plebei*, & *plebes plebis* a veteribus dicebatur: inde factum *plebs*.

Vers. 8. *Vindicat hanc famulam.* Poëta κυρίως hîc loquutus est: vindiciae enim, quum de hominis statu certaretur, a Praetore dabantur & secundum libertatem, & secundum servitutem. Quare is, qui in ius adierat, iudicio absoluto, vel in libertatem, vel in servitutem vindicabatur.

C O L. III.

Vers. 1. *Fas et Alexandro.* In tam brevi spatio, quod a versus initio deerat, ita supplendum censuimus. Verum quid hîc sibi velit poëta, mihi non liquet. Loquitur ne de Alexandro Magno Alexandriae conditore? Loquitur ne de tempore illo, quum Alexander Iovis filius, Deusque haberi voluit? Tu, Lector, haec arbitratu tuo definies.

Vers. 2. *Dicò etiam doluisse Deam.* Isidem hoc loco designatam crederem, in cuius fide, ac tutela esse Cleopatra curabat, ut a populo existimaretur. Imo consilio, astuque providebat, altera ut Isis ab omnibus haberetur; quum enim negotium publicum gestura erat, Plutarchus in Antonii vita testatur, Isidis stola ornatam ad populum prodire solitam. His de caussis scripsit, opinor, poëta, Deam doluisse, quum Cleopatram vidit Actiaca pugna superatam.

Vers. 3. *Cum causa fores tu maxima belli.* Recte Cleopatra caussa maxima belli fuisse dicitur: illa enim illecebris, blanditiisque eo perduxit Antonium, ut unice se perditeque deperiret, posthabita, despectaque Octavia. Quam sororis iniuriam Caesar in primis praetendit ad bellum conflandum. Observa, Lector, *causa*, & inferius *causas* unico *s* fuisse scripta. Quae scribendi ratio apud vetustiores obtinuit, nec nisi Ciceronis aetate mutari coepit. Audi Fabium I. 7. *Quid quod Ciceronis temporibus, paulumque infra, fere quoties s littera media vocalium longarum, vel subiecta longis esset, geminabatur? ut caussae, cassus, divissiones quo modo & ipsum, & Virgilium scripsisse, manus eorum docent.* Quem quidem morem non omnes sequutos fuisse ex duplici hoc vatis nostri loco edocemur.

Vers. 4. *Pars etiam Imperii.* Non sine caussa partem imperii fuisse Cleopatram adfirmavit poëta: quum enim plerique ex ducibus ab Antonio contenderent, ne feminam secum ad bellum in Italiam adduceret; illa indignum fore facinus aiebat, si a bello abesset ea, quae naves CC, talenta XX millia contulisset, magnoque commeatu aleret exercitum universum; consilio vero, atque animi magnitudine nemini omnium regum, qui Antonium sequerentur, concederet: ad extremum posse, quae tantum regnum in tanta rerum varietate tot annos administrasset, eius belli consiliis interesse confirmabat. Adisis Plutarchum in vita Antonii.

Vers. eodem. *Quae Femina tanta.* Interrogationis nota hîc apponenda est, atque *Virorum* ad sequens κομμα referri debet. Recte per simplex elementum *Femina* perscribitur, si quidem απο του *feo*, quod iam obsolevit, uti Vossius in voce *Femur*, & *Fenus* opinatur, *femina*, *fetus* aliaeque eiusdem stirpis dictiones fruticarunt. Idem praeferre marmora, codicesque veteres monuere Manutius, atque Cellarius.

Vers. 5. *Ni gloria mendax.* *Gloria* pro fama fuisse hîc posita videtur μετωνυμικως; siquidem fama recte factorum praedicatione gloriam parit. Ae fama a Propertio IV. 11. 19. *mendax* appellatur. Haec autem poëtae sententia in mentem revocat, quod Livius de populorum originibus, quae vetustatis tenebris obsitae delitescunt, initio operis illevit: *Datur haec venia antiquitati, ut, miscendo humana divinis, primordia urbium augustiora faciat.*

Atque extremis hisce versibus, ut intelligere, Lector, potuisti, oratio personae illius, quaecumque ea demum sit, quae cum Cleopatra colloquens inducitur, absolvitur. Iam vero, ni gravere, Lector, coniecturam, quae mihi non omnino visa est improbabilis, brevi proponam. Dio, & Plutarchus prodidere, Actiaca pugna pugnata, ab Antonio, & Cleopatra ad Caesarem, a Caesare vero ad Antonium & Cleopatram homines mis-

 sos

fos cum mandatis fuisse. A Caesare Alexandriam profectus est Thyrsus libertus, homo fagax, callidus, neque indisertus, cui clam ille mandavit, ut quibuscumque eniti posset rebus, suumque cum primis amorem pollicitus Cleopatram pelliceret ad prodendum Antonium. Is quidem, quum familiarius ageret cum Cleopatra, in suspicionem Antonio venit: qui comprehendi illum & verberari iussit, malisque multatum modis ad Caesarem remisit, litterasque dedit, ut, si id aegre foret, in Hipparcho liberto suo, qui penes ipsum erat, par pari referret. Quibus e rebus si coniicere liberet, Thyrsum hunc in locum a poëta invectum, qui bene longam orationem ad Cleopatram haberet, necubi patroni mandata negligeret; non omnino repudianda eiusmodi coniectura videretur.

C O L. IV.

Vers. 1. *Saepe Ego.* Haec Cleopatrae videtur oratio, qua Thyrso, sive quis alius fuit is, qui columnis superioribus sermocinatus est, respondet. Perdifficile autem est divinare, quid hic sibi Poëta voluerit. Equidem dubitavi, num hae voces *Saepe ego* ad ea, quae praeivere, pertinerent, & versus reliquus ita confici posset: *Quae Veneris curae sermonibus auctae*: h. e. Veneris curae, quas adhuc commemoravi, sermonibus, uti fit, auctae sunt. Tum versum insequentem ita rebar concinnandum apposita interrogatione: *Quas igitur, fac posse tamen, nunc quaerere causas, Exsignasque moras vitae libet?* Sed rem accurate pensitanti minus belle visa sunt ea cohaerere. Videtur enim hic Cleopatra significare, se iam sibi manus afferre constituisse, sed in eo consilio fluctuantem vivendi caussas, & moras quaerere. Itaque hunc in modum, quemadmodum vides, versus constituendos curavimus.

Vers. 2. *Qua fugitur lux, erro.* h. e. qua lucem, & vitam fugiam, animo errare mihi videor, & fluctuare.

Vers. 3. *Exsiguasque moras.* Exiguas postulat hic sententia: sed cum sibilo vox illa exarata est, veterum more, qui post *x* litteram *s* additam voluere, ut *Vixsit*, *Alexsander*, atque idem genus non pauca. Ita apud Grut. pag. 576. 7. quemadmodum legisse ait Gudius:

DIS MANIBVS

DEXSTERO CAESARIS SERVO &c.

Quem morem Pierius ad *Aen.* VII. 648. observavit.

Vers. eodem. *Est mihi coniunx.* En, Lector, unde vitae caussae, moraeque a Cleopatra quaerebantur. Antonium vero hic designatum credimus. *Coniunx* non solum, & *Coniux*, verum etiam *Coiux*, *Coiunx*, *Coniunxs*, saepe marmora vetera inspicientibus obversantur. Consule, si vis, in *Orthographia* Manutium.

Vers. 4. *Parthos qui possit* &c. Non unum, ut indicavimus, in Parthos bellum molitus est Antonius: alterum Ventidius legatus, alterum per se ipse confecit. Ventidius quidem admirabili virtute, & felicitate rem gessit, primusque Romanorum, ut apud Plutarchum in Antonii vita leges, Romae de Parthis triumphavit: Antonius vero exercitum multis cladibus affectum in Aegyptum reportavit. Quam Romani nominis maculam is, novo bello apparato, eluere studebat, nisi gratia cum Octaviano male farta discinderetur. De Antonii expeditionibus adversus Parthos consule etiam Dionem XLVIII. 41. & rursus XLIX. 20. 21.

Vers. 5. *Qui sprevit nostraeque mori pro nomine gentis.* Horat. I. *Od.* I. 20.

Nec partem solido demere de die
Spernit.

Tu vero, nisi adriserit, *statuit*, aut quid eiusdem modi refingito.

Vers. 6. *Hic igitur partis animum diductus in omnis.* Versus hic ex illo Virgiliano V. 720 effictus videtur:

Tum vero in curas animum diducitur omnes.

Atque idem IV. 630.

Haec ait: & partes animum versabat in omnes.

Vers. eodem. *Partis in omnis.* Veteres *parteis*, *omneis* scribebant: quod & antiquis in codicibus visitur, & prae ceteris monuit Quintilianus I. 7. *Diutius duravit, ut e i iungendis eadem ratione, qua Graeci ει, uterentur.* Deinde vero, duabus in unam litteris coa-

coalefcentibus, *partis*, *omnis* numero multitudinis dixere. Illud autem hic dignum eft obfervatu, lineolam curvam finiftro lateri litterae I adpictam effe: quod tanquam fignum aliquod *διακριτικον* videri poffit, quo intelligeretur *partis* numero multitudinis accipiendum; licet ea lineola non eadem femper forma adpingatur, atque alicubi, nefcio quo cafu, omnino exciderit.

Quid vero extremi huius Columnae verfus fignificent, aut quo Antonii animus in partes omnes, ut ait poëta, diductus refpectet, me plane fateor non intelligere. Poftrema tamen illa *Terris quibus*, *aut quibus audis* ingens illud, & prope incredibile facinus a Plutarcho in Ant. vita commemoratum, quod Cleopatra aufa eft commoliri, in mentem reduxerunt. Illa quidem omnia fibi a Caefare timens longe ab domo in ignotas terras commigrare, novumque ibi imperium fundare deliberavit. Itaque, opibus, quas potuit maximas, undique collectis, claffem comparavit, eamque terra ad Ifthmum devehendam conftituit, fe fuaque mari, ventifque permittens. Verum Arabes, qui circa Petram incolunt, in itinere obviam facti quum primas naves terra delatas igne corripuiffent, & Antonius ex Libya fuperveniens in legionibus, quas in Actio reliquerat, & incolumes exiftimabat, adhuc fpem haberet; omnem illa confilii perficiundi cogitationem abiecit. Atque his illud etiam adiicere non piget, quod prodit Dio: *Ad hoc fe inftruebant* (Antonius, & Cleopatra) *ut fi qua neceffitas urgeret, in Hifpaniam navigarent*. Vides, Lector, quomodo Antonii animus in omnes partes diducebatur.

COL. V.

Verf. 1. *Delectumque forum*. Vox *fpectacula* verfus infequentis eo nos deduxit, ut initium huius verfus ita compleremus: forum enim pro fua amplitudine ad praebenda fpectacula eft aptiffimum.

Verf. eodem. *Quo noxia turba coiret*. Quae fuerit haec turba tam vario mortis genere adfecta, quae vero noxa tam crudelibus fuppliciorum exemplis vindicata; ecquis nunc poterit in apricum proferre? Verum age, Lector, illud animo repete, quod iam monnimus, non folum a Plutarcho, fed etiam a Dione proditum, Cleopatram vim compluriom venenorum & mortiferorum animantium in hominibus capitali fcelere obftrictis expertam fuiffe. Potuit ne fieri, ut hi in forum deducti *fpectacula triftia mortis* praebuerint?

Verf. 3. *Qualis ad inftantis acies*. *Inftantis* pro *inftantes*, uti modo fupra obfervavimus, pofitum eft. Littera autem i lineolam obliquam, non curvam, ut vides, gerit. Nec novi, cur *acies* *οβελον* poftrema vocali fuperpofitam habeat; quum praefertim unice id hoc loco adhibeatur.

Verf. 6. *Vario congefta paratu*. Nolo hic tacitus praeterire extremam vocem nec Tullio, Horatio, Virgilio, quod fciam, ufurpatam, ab Ovidio, Tacito, ceterifque infequutis fcriptoribus fuiffe ufitatam.

Verf. 8. *Omne vagabatur leti genus*. Vide, Lector, *letum* minime adfpiratum, quemadmodum Manutius, Cellarius, aliique e codicibus, & marmoribus fcribendum effe collegerunt.

C O L. VI.

Verſ. 1. *Hic cadit abſumtus ferro*. Ipſa ſententia poſtulavit, ut verſus hic ita ſuppleretur. Si *abſumtur* minime placuerit, *incumbens*, aut aliud in eius locum ſubiicito. In his autem carminibus elegantem vides multorum eruciatuum deſcriptionem vividis coloribus expreſſam, & ob oculos propoſitam.

Verſ. 2. *Aut pendente fuit cervicibus aſpide*. Pervetus apud Aegyptios exſtitit mos, admota aſpide, hominum necaudorum. Tullius *pro C. Rabirio Poſtb.* 9. diſerte tradit, *Demetrium & ex republica Athenis, quam optime geſſerat, & ex doctrina nobilem, & clarum in eodem iſto Aegypti regno, aſpide ad collum admota, vita eſſe privatum*.

. Vers. 3. *Trabiturque libidine mortis*. Crediderim id in animo poëtam habuiſſe, mollia ſcilicet ſomni, ut ipſe ait, dulcedine ad mortem ſenſim ſine ſenſu trahi.

Verſ. 4. *Perculit adflatu*. De baſiliſco videtur hîc poëta locutus, qui corpore parvus eſt, nocetque etiam adflatu. De eo ſic Plinius VIII. 33. *Eadem* (quae Catoblepae, cuius mentio capite proxime ſuperiori) *& baſiliſci ſerpentis eſt vis. Cyrenaica* (praecipue) *hunc generat provincia, XII non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate* (unde ei quaeſitum apud Graecos nomen Βασιλισκος, apud Latinos Regulus) *inſignem. Sibilo omnes fugat ſerpentes: nec flexu multiplici, ut reliquae, corpus impellit, ſed celſus, & erectus in medio incedent. Necat frutices non contactos ſolum, verum & adflatos: exurit herbas, rumpit ſaxa*.

Verſ. 5. *Volnere ſeu tenui*. Saepe veteres vocales u, & o immutarunt. Qua de re I. 4. Quintilianus: *Quid O atque V permutatae invicem? ut Hecoba, notrix, Chulchides, & Pulyxena ſcriberentur: ac ne in Graecis id tantum notetur, dederont, ac probaveront*. Eadem ratione apud Plautum, Lucretium, Salluſtium *volt*, *voltis*, *volgus* aliaque ab his non abſimilia occurrent.

Verſ. 6. *Ocius interemit*. Vide, Lector, *interemere* ſine ulla mediae vocalis mutatione ſcriptum eodem ferme modo, quo *coemere* ſcribimus, atque obſoletum ſane verbum *abemere*, ut Feſtus aduotavit, veteres ſcribebant. Quod vero ad *Ocius* attinet, Voſſius affirmat ita in codicibus exarari.

Verſ. eodem. *Laqueis pars cogitur artis*. *Artus* ſive adiectivum ſit, ſive ſubſtantivum extrito e ſcribi oportere monuit in ea voce Voſſius. Atque Pierius teſtatur in melioris notae codicibus non modo Virgilianis, ſed aliorum etiam auctorum eandem exſtare ſcriptionem. Illud autem par eſt hoc loco animadvertere, tum qui laqueis conſtricti, tum qui undis demerſi mortem obiere coniecturam paullo ante propoſitam videntur infirmare. Ex Plutarcho enim didicimus, Cleopatram venenorum efficaciam in iis, qui noxa aliqua graviori tenerentur, experiri, non homines laqueo, & ſubmerſione necare voluiſſe. Nihil equidem ad haec habeo dicere: nolim enim in poëtam eam culpam conferre, quaſi, ne quid tragoediae fuae tam bene peractae deeſſet acerbitatis, eiuſmodi ſupplicia de ſuo addidiſſe. Quamquam quid prohiberet ſuſpicari ſtragem multorum optimatum, quam Dio, ut diximus, Cleopatram edidiſſe narravit, fuiſſe hoc loco a poëta graphice depictam? Nihil profecto auſim in re tam dubia adfirmate pronunciare.

Verſ. 7. *Interſaeptam animam*. Cum diphtongo *interſaeptam* ſcripſit poëta, uti viri eruditi & in *Cenotb. Piſan.* & in duplici Inſcriptione apud Grut. quae απο του *ſaepio* gignuntur, exarari animadverterunt. Atque licet in Virgiliano codice Medicaeo bis ſimplici elemento perſcribantur; pluries tamen eodem in codice eum diphtougo ſeſe offerunt.

Verſ. eodem. *Preſſit effundere venis*. Saepe ab auctoribus *venas* loco *arteriarum* uſurpatae ſunt: *arteriae* vero pro τραχεια αρτηρια adhibitae: qua ſane *laqueis artis* preſſa, anima interſaepta effunditur.

COL.

C O L. VII.

Vers. 1. *Sic illi inter se*. Quinam sint, de quibus hoc loco ab auctore nostro est mentio interposita, non erit facile coniectare. Nihilo tamen minus, si quis de Antonio id atque Cleopatra accipiendum esse arbitraretur, qui, quum afflictae perditaeque res omnem fere spem praecidissent, misera, sed aliqua tamen nescio qua consolatione animi aegritudinem lenirent, equidem non abnuerem.

Vers. 2. *Haec Regina gerit*. Nulli dubium esse poterit, quin de Cleopatra agat poëta.

Vers. eodem. *Procul hanc occulta videbat Atropos inridens*. Atropos reginam inridebat ea quidem de caussa, quod verti, unde ipsi comparatum nomen, mutarique non poterat quidquid fato destinatum erat. Quod versu sequenti cognosci luculenter potest.

Vers. 3. *Inter diversa vagantem Consilia interitus*. Quo pacto Cleopatra faciliorem e vita migrandi viam quaerens animo huc illuc vagaretur, supra adnotavimus.

Vers. 5. *Cum parte Senatus*. Adi, ni grave est, Dionem L. Is quidem, gliscente bello civili, e primoribus Romanorum partim, ut fieri solet, Antonio, partim Caesari studuisse narrat. Quare Consules Cn. Domitios, & C. Sossius ex urbe clanculum egressi ad Antonium transfugere, eosque deinde sequuti sunt senatorum *ουκ ολιγοι*, non pauci. Caesar autem quum ex Italia ad bellum gerendum discederet; *παντας τους τι δυναμενους και των βουλευτων, και των ιππεων* omnes optimates & senatorii, & equestris ordinis secum adduxit, tum ut eorum opera uteretur, tum ne in urbe relicti novas res molirentur, tum vero maxime, ut hominibus ostenderet, maximam optimamque Romanorum partem eadem, quae ipse, sentire. Hîc igitur ab historiae veritate minime alienus est poëta.

Vers. 7. *Gentis Alexandri cupiens ad moenia venit*. Ex ipso litterarum ductu versus complanatus est. Si *cupiens* tibi non satisfaciat, aliud quid aptius, quod in mentem veniet, Lector, reponito.

Vers. 8. *Signaque constituit. Sic omnis terror in artum*. Iam ex Plutarcho observavimus in Hippodromo ipso adversus Alexandriam Caesarem castra posuisse. Itaque *omnis terror in artum*, q.d. homines ad incitas, obsessa Alexandria, adegit Caesar, quae si capta foret, omnis Aegyptus in victoris ditionem veniret.

C O L. VIII.

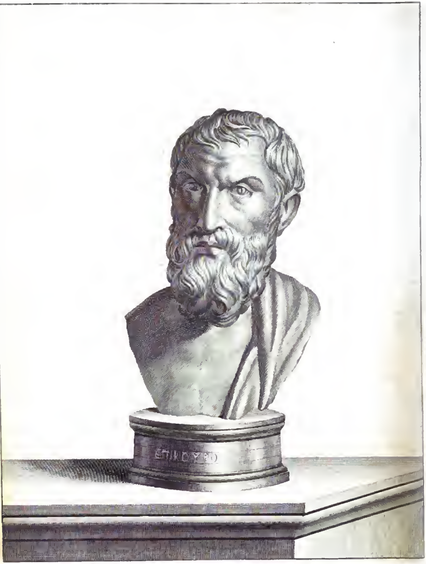
Vers. 1. *Obterere adnisi portarum claustra per urbem*. Ita visum est, hunc versum explere, quum prima versus huius dictio in *rere* exiret: neque nobis de ea cogitantibus aptius verbum, quam *obterere* factum est obviam. Atque hîc de Caesarianis nullus equidem dubitavi, quin poëta sit loquutus: a quibus ad expugnandam Alexandriam impetus factus est in portas urbis egregie, ut mos erat, ab hostibus communitas. Vide apud Livium VI. XXII. pugnam Romanorum opem Tusculanis, qui in arcem confugerant, ferentium adversus Latinos Tusculo iam potitos: quam pugnam huc adprime facientem molestum, opinor, non erit, si hîc perlegas: *Utrinque urgentur Latini: nec impetus Tusculanorum decurrentium ex superiore loco sustinent: nec Romanos subeuntes moenia, molientesque obices portarum arcere possunt. Scalis prius moenia capta: inde effracta claustra portarum.*

Vers. 2. *Obsidione tamen nec corpora moenibus arcent*. Q. d. etsi Caesariani arta obsidione urbem premerent; tamen hostes a moenibus tutandis non arcebant. Atque *corpora* pro hominibus positum videtur, quemadmodum apud Q. Curtium v. 23. ubi Alexander, quum duces militesque suos ad certamen adhortaretur, Darium commonstrans: *In illo corpore*, inquit, *posita est victoria nostra*.

Vers. 5. *Utraque sollemnis iterum revocaverat orbes*. De vocabuli *sollemnis* scriptora, ne pluribus rem deducam, satis sit e Norisio ad *Cenotaph. Pisan.* discere, *sollemnis*, *solemnis*, *sollennis*, & *solennis* in codicibus, atque inscriptionibus passim prostrare. Pro consueto autem atque usitato, uti apud scriptores identidem reperies, hîc *sollemnis* usurpatur. *Orbis*, quum non infrequenter apud poëtas praesertim pro solis, lunaeque cursu accipi soleat, hoc loco pro diurno, nocturnoque spatio adhibitum est ab auctore nostro: itaque *nox & lux sollemnes revocaverat orbes*, idem erit atque usitatum cursum repetiverat.

Vers. 6. *Consiliis nox apta ducum, lux aptior armis*. Persimilis Philostrati sententia in vita Apollonii XXVI. *Tempus enim illud* (nox) *est ad capienda consilia accommodatum magis*. Quod si universim verum illud sit, multo etiam in bellis verius existimari debet.

Atque haec ferme fuere, quae in huius Papyri fragmenta adnotanda esse duximus. Nos quidem, Lector, noluimus Commentatorum vice fungi, & magno eruditionis apparatu si non inutili aliquando, importuno certe, ac fastidioso plerumque singulas vatis nostri sententias adornare, quo voluminis moles increscceret, atque in tenui re gloriam quaereremus. Quamquam, ut ingenue, quod perferendum fuit, aperiamus, tenuis ea res improbo saepe labore stetit, ingentique molestia. Quantum enim conari, enitique debuerimus, ut voculas, dictionesque anxie aucuparemur, quae & cum elementis dictionum vel initio, vel medio, vel fine superstitibus recte coagmentarentur, & versui rite concludendo aptarentur, & cum obscura ut plurimum auctoris sententia convenirent; nae ille poterit intelligere, qui expertus aliquando sit, versandoque huic saxo tantisper insudaverit. Quo illud etiam accedit, quod, quum longum saepenumero, ingratumque laborem exhauseris, vix exsculpere potes, atque extundere, quod tibi probetur, nedum aliis probatum iri speres. Sed nolo hic diutius immorari, ne industriam, operamque a nobis impensam amplificare oratione videar. Quare, quod initio dicere institueram, noluimus haec fragmenta onerare commentario grandiori; sed pauca quaedam interspergere, quae vel rationem, cur eo modo lacunas compleverimus, redderent; vel παλαιογραφιαν auctoris palam facerent, vel aliquid lucis feneraremur negotiosis, ut facilius poëtae sententiam dispicere possent, atque haec discerpta Absyrthi membra agnoscere. Quae omnia si tibi, Lector, aliqua ex parte probata esse intelligemus; non mediocrem curarum nostrarum fructum retulisse existimabimus. Antequam autem finem orationi faciamus, unum addere hoc extremo loco liceat, si omnibus perlectis, attenteque consideratis, in eam opinionem adducare, ut non Actiacam tantum victoriam, sed universum Aegyptiacum Octaviani bellum hoc poëmate perscriptum fuisse iudicaveris; nos non modo pedibus ituros in sententiam tuam, sed pluribus etiam tibi assensuros.

Mezzo palmo Napoletano

Mezzo palmo Romano

Nic. Vanni Reg. Delin.

Fran. Cepparuli Napol. Reg.

Ε Π Ι Κ Ο Υ Ρ Ο Υ

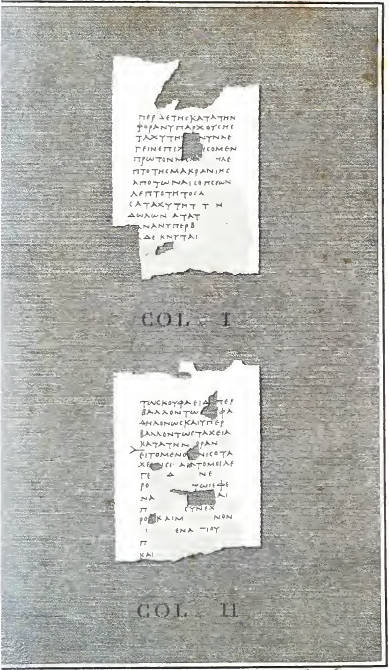
ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ

Β.

E P I C V R I

DE NATVRA

LIBER II.

Fra Casanova dis

Bart Oraty inc

COLUMNA I.

Περι δε της κατα την φοραν ὑπαρχουσης ταχυτητος νυν λεγειν επιχειρησομεν. Πρωτον μεν γαρ ἡ λεπτοτης μακραν της απο των αισθησεων λεπτοτητος απεχουσα ταχυτητα των ειδωλων κατα την φοραν ανυπερβλητον ενδεικνυται . . . . .

CAP. I. De simulacrorum celeritate.

De celeritate autem, qua in motione adficiuntur, nunc dicere adgrediemur. Primum quidem enim tenuitas longe ab ea distans, quae sensibus percipitur, tenuitate, simulacrorum in motione celeritatem insuperabilem arguit . . . . .

COLUMNA II.

ὑπερβαλλοντως κουφα· ει δ᾽ ὑπερβαλλοντως κουφα, δηλον, ὡς και ὑπερβαλλοντως ταχεια κατα την φοραν. Και ει το μεν ὁλον ισοταχεις εισιν ἁι ατομοι, λεγειν δει, συνεισφερομενων, εν τῳ εφ᾽ ἑνα τοπον φερεσθαι, περαν δη συνεχη τον ῥουν, και μη το κενον αυταις εναντιουσθαι περαν φερομεναις, και

. . . . eximie levia: si autem eximie levia, manifestum est, eximie quoque celeria esse in motione. Et si ad summam pari celeritate praeditae sunt atomi, dicendum est, commigrantibus ipsis, dum unum in locum feruntur, perennem utique meare fluxum, neque vacuum eis obsistere ultra meantibus, & . . . .

SCHOLION IN COL. I.

V. 2. Φοραν adpellat motum illum, quo ειδωλα, h. e., *corporum simulacra* ab ipsis avulsa per aëra feruntur, quem celerrimum esse demonstrare adgreditur. Sic & passim ea voce utitur in epistola ad Herodotum, apud Laërtium *lib. X.* Φορα enim (ut recte adnotat *Henric. Stephan.*, in suo *Thesauro*) *interdum dicitur de eo, quod fertur cum impetu: unde & quamdam impetus significationem habet*. Hinc, ut infra idem Lexicographus docet, sumitur Φορα *& pro impetu naturae ad aliquid incitatae*, ut apud Plutarchum in *Themistocle*: *ετι δε παις ων ὁμολογειται Φορας μεστος ειναι: constat puerum etiamnum ardoris animi plenum fuisse*. Ejusmodi significationem cum non animadvertisset *Olearius*, mirifice hallucinatus est in reddendis Philostrati verbis *in Vita Apollonii lib. VII.*, *cap.* 4, ubi sic loquitur Philostratus: *Ο δ', ὡσπερ τῳ ΣοΦοκλει πεποιηται προς τον Οιδιπουν ὁ Τειρεσιας ὑπερ ἑαυτου λεγων · ου γαρ τι σοι ζω δουλος, αλλα Λοξιᾳ · ουτω την σοφιαν δεσποιναν πεποιημενος ελευθερος ην της Δομετιανου Φορας, τα Τειρεσιου τε, και ΣοΦοκλεους ἑαυτῳ επιθεσπισας, και δεδιως μεν ουδεν.* Ipse autem vertit: *Apollonius vero, quemadmodum a Sophocle fingitur Tiresias apud Oedipum de se dixisse: „Apollinis vivo minister, non tuus„: ita & ipse dominam sequutus sapientiam, ex iis erat, qui libertatem Domitiani aevo tuebantur, Tiresiae, Sophoclisque verba sibi dicta existimans, nihilque sibi quidem metuens ipsi*. In subiecta vero adnotatione sic ait: *Eunapius Vit. Sophist. p.* 5. *την εν τῳ μεσῳ Φοραν σοφιστων memorat. Ut itaque σοφιστην diceres της εν τῳ μεσῳ φορας, eum, qui media aetate floruerit, sic ελευθερον της Δομετιανου φορας esse puto hominem vere liberum, qui aetate Domitiani extiterit, &, ut ad verbum magis exponam, qui sit ex genere liberorum, quos Domitiani tulit aetas*. Nugatur heic quidem Olearius, & quae adfert, *απροσδιονυσα* prorsus sunt. Etenim ἡ Φορα των σοΦιστων εν τῳ μεσῳ apud Eunapium nihil aliud est, quam *copia sophistarum ubique occurrentium*; ut apud *Aeschin.* Φορα ῥητορων, & itidem apud *Plutarch.* Φορα σοφιστων, quod discere licet e lexicis. In Philostrati igitur loco ἡ Δομετιανου φορα idem valet, ac *impetus naturae Domitiani*, qua liberum fuisse Apollonium praedicat, quippe qui nihil timeret, δεδιως μεν ουδεν. De Domitiani enim violento ingenio ita Dion Cassius initio Lib. LXVII. in Domitiano: Δομιτιανος δε ην μεν και θρασυς, και οργιλος, ην δε και επιβουλος, και κρυψινους· ὡστε αφ' ἑκατερων, των μεν το προπετες, των δε το δολιον εχων, πολλα μεν ὡς σκηπτος οξεως εμπιπτων τισιν, ελυμαινετο, πολλα δε και εκ παρασκευης εκακουργει. *Domitianus homo erat audax & iracundus; idem praeterea insidiator & occultus: itaque ex altero praeceps, ex altero fraudulentus erat. Multa enim nonnullis damna irruens celeriter instar fulminis, multa contra & praemeditatus inferebat*.

V. 3. ταχυτητος) Etsi de celeritate ἁπλως verba se facturum spondet, tamen quominus de *idolorum celeritate* sermonem instituat, quae sequuntur dubitare non sinunt. Palam igitur fit, in praecedentibus, quae desunt, de idolis γενικως pertractasse, h. c., de ipsorum natura, & creatione; ut ex Laërtio, & Lucretio discimus. Hinc Poëta sic Epicuri transitionem, in quam commentamur, παραΦραζει *lib. IV. v.* 177:

Nunc age quam celeri motu simulacra ferantur,
Et quae mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita sit, longo ut spatio brevis hora teratur,
In quemcumque locum diverso numine tendunt,
Suavidicis potius, quam multis versibus edam.

V. 5. ἡ λεπτοτης) De simulacrorum tenuitate procul dubio disseruerat: nunc autem ex ipsamet tenuitate eorum celeritatem adsumit.

V. 6. *& sequ.* *μακραν της απο των αισθησεων λεπτοτητος απεχουσα*) Idem Epicurus in epistola ad Herodotum apud Laërtium *lib. X seg.* 46. sic eamdem sententiam expressit. *και μεν και τυποι ὁμοιοσχημονες τοις στερεμνιοις εισι, λεπτοτησιν απεχοντες μακραν των Φαινομενων*: *sunt vero & quaedam effigies, corporibus solidis delineatione consimiles, quae sua tenuitate longe superant quidquid est rerum conspicabilium*. Hinc Lucretius *lib. II. v.* 312:

Omnis enim longe nostris ab sensibus infra
Primorum natura jacet.

Et *lib. IV. v.* 730 sic cecinit:

Tenuia, quae facile inter se iunguntur in auris
Obvia cum veniunt, ut aranea, bracteaque auri:
Quippe etenim multo magis haec sunt tenuia textu,
Quam quae percipiunt oculos, visumque lacessunt.

Hu-

Huiusmodi autem tenuitatem ex atomorum incredibili parvitate arguebat Epicurus, utpote quas nulla magnitudine praeditas aiebat, teste Laërtio *lib. X. segm.* 44: παν τε μεγεθος μη ειναι περι αυτας· ουδεποτε γουν ατομος ωφθη αισθησει: *omnemque magnitudinem non esse circa ipsas; nunquam enim atomus sensu visa est*. Quapropter *Lucretius lib. IV. v.* 109:

Nunc age, quam tenui natura constet imago,
Percipe. Et in primis, quoniam primordia tantum
Sunt infra nostros sensus, tantoque minora,
Quam quae primum oculi coeptant non posse tueri.

V. 9. των ειδωλων) Quid των ειδωλων nomine intellexerit Epicurus, ipsemet explicat in superius citata *epistola ad Herodotum*, ubi cum dixisset esse in natura τυπους ὁμοιοσχημονας τοις στερεμνιοις, & de eorum generatione locutus esset, concludit: τουτους δε τους τυπους ειδωλα προσαγορευομεν: *hos autem typos idola adpellamus*. Hinc Lucretius *lib. IV. v.* 34:

. . . . *rerum simulacra vocamus,*
Quae quasi membranae summo de corpore rerum
Dereptae volitant ultro, citroque per auras.

Et v. 46:

Dico igitur rerum effigias, tenueisque figuras
Mittier ab rebus summo de corpore earum,
Quae quasi membrana, vel cortex nominitanda est,
Quod speciem ac formam similem gerit eius imago,
Quoiuscumque cluet de corpore fusa vagari.

Atque adeo adposite *Tullius de Fin. lib. I. cap.* 6: *imagines, quae* idola *nominant, quorum incursione non solum videamus, sed etiam cogitemus.*

V. 11. ανυπερβλητον) Eamdem sententiam, eodem vocabulo sic idem Epicurus expressit in *epist. ad Herodot. apud Laërt. lib. X segm.* 47: ὁτι τα ειδωλα ταις λεπτοτησιν ανυπερβλητοις κεχρηται, ᾡ μηθεν αντιμαρτυρει των φαινομενων, ὁθεν και ταχη ανυπερβλητα εχει· *quia idola insuperabili tenuitate praedita sunt, cui rei nihil adparentium refragatur; idcirco & insuperabilem habent celeritatem.*

SCHOLION IN COL. II.

V. 2. Mutilam illam voculam τως, quae initium facit hujus Columnae, residuum esse vocis ὑπερβαλλοντως in praecedenti adpictae, nemo erit, qui dubitet; siquidem mox adsumit: ει δ' ὑπερβαλλοντως κουφα. Quomodo autem haec Columna cum praecedenti consarcinari queat, vide Commentarium.

V. 3. κουφα) E simulacrorum levitate celeritatem oriri ste ex Epicuri mente cecinit Lucretius *lib. IV. v.* 184:

Principio persaepe leveis res, atque minutis
Corporibus factas celereis licet esse videre:
In quo iam genere est solis lux, & vapor eius,
Propterea quia sunt e primis facta minutis,
Quae quasi truduntur, perque aëris intervallum
Non dubitant transire sequenti concita plaga.
Subpeditatur enim confestim lumine lumen,
Et quasi protelo stimulatur fulgure fulgur.
Quapropter simulacra pari ratione necesse est
Immemorabile per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primum quod parvola caussa
Est, procul a tergo quae provehat, atque propellat:
Deinde quod usque adeo textura praedita rara
Mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res,
Et quasi permanare per aëris intervallum.

Post v. 6. in margine sinistrorsum adpictum vides signum >– Id nempe est, quod veteribus adpellabatur διπλη ωβελισμενη, h. e., διπλη γραμμη cum οβελῳ; & quoniam

haec figura transversum λαμδα referebat, dictum etiam fuit αντιλαμδα. De huius επισημα τος usu sic Isidorus *Etymolog. lib. I cap.* 20 : *Diple obelismeas interponitur ad separandas in comoediis, vel tragoediis periodos*. Hinc autem dignoscitur adhibitam quoque ad distinguendas varias orationis partes : nempe cum Scriptor ad alia pertransit. Vt heic Epicurus, cum demonstrarit celerrime ferri simulacra; ad ostendendum, quomodo continenter eadem e corporibus fluant; gradum facit.

V. 7. ισοταχεις) Adsumit heic procul dubio, quod ante docuerat, atomos nempe aeque celeres esse, adeo ut eodem tempore simul ferri per vacuum possint, etsi diversa gravitate sint praeditae. Id, quandoquidem praecedentia perierunt, discimus ex eodem Epicuro in *epist. ad Herodotum segm.* 61 : Και μην και ισοταχεις αναγκαιον τας ατομους ειναι, όταν δια του κενου εισφερωνται, μηδενος αντικοπτοντος· ουτε γαρ τα βαρεα θαττον οισθησεται των μικρων, και κουφων; όταν γε δη μηδεν απαντᾳ αυτοις, ουτε τα μικρα των μεγαλων, παντα πορον συμμετρον εχοντα, όταν μηθεν μηδε εκεινοις αντικοπτῃ. *Verum enimvero aeque celeres atomos esse necesse est, cum per vacuum feruntur, nihilo reluctante. Neque enim gravia citius ferentur; quam parva, ac levia; neque parva citius, quam magna: quippe omnia aeque aptum meatum habent, quando nihil ipsis refragatur*. Hunc locum profecto indigitat Laërtius, qui in eadem epistola *segm.* 43, ubi Epicurus ait : κινουνται συνεχως αἱ ατομοι, *continenter moventur atomi*, sic adnotat : φησι δε ενδοτερω, και ισοταχως αυτας κινεισθαι, του κενου την ἶξιν ὁμοιαν παρεχομενου και τῃ κουφοτατῃ, και τῃ βαρυτατῃ· *ait autem inferius, aeque celeriter ipsas moveri, quippe vacuum aequalem meatum praebet tam levissimae, quam gravissimae*. Quare Lucretius sic cecinit *lib. II v.* 239 :

At centra nulli de nulla parte, aeque ullo
Tempore inane potest vacuum subsistere reii;
Quin, sua quod aatura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per inane quietum
Aeque ponderibus non aequis concita ferri.

V. 9. συνεισφερομενων) Sic suppleri mutilum verbum posse, non modo residua elementa NE suadent, sed sententia ipsa postulat : nisi mavis συνεπαιρομενων, *uno impulsu commigrantibus*, quod eodem recidit. Sed nobis prius adridet, quoniam in proxima superiori adnotatione audivimus Epicurum scribentem: όταν ατομοι δια κενου εισφερωνται. Si quis vero pro λεγειν δει legere malit λεγειν δικαιον, ut alibi idem Epicurus φασκειν δικαιον, non intercedimus. Tum vero satis erit subdere εισφερομενων.

V. 10. τοπον φερεσθαι) Praecedens adiectivum εφ' ἑνα nonnisi τοπον postulare videtur. Verbum vero φερεσθαι hausimus ex ipsomet Epicuro, qui in citata epistola ad Herodotum *segm.* 62 sic scribit : αλλα μηδε κατα τας συγκρισεις θαττον ἑτερα ἑτερας οισθησεται των ατομων ισοταχων ουσων, τῳ εφ' ἑνα τοπον φερεσθαι τας εν τοις αθροισμασιν ατομους, και κατα τον ελαχιστον συνεχη χρονον· *sed nec per concretiones aliae aliis celerius ferentur; quoniam semper aeque celeres atomi sunt, cum in unum locum feruntur, quae in iisdem sunt concretionibus, & minimo continenti tempore*. Hinc Lucretius *lib. cit. v.* 156:

At quae sunt solida primordia simplicitate,
Cum per inane meant vacuum, nec res remoratur
Ulla foris; atque ipsa suis e partibus unum,
Unum in quem coepere locum, coanixa feruntur;
Debent nimirum praecellere mobilitate,
Et multo citius ferri, quam lumina Solis.

V. 12. περαν δη συνεχη τον ρυν) Huiusmodi supplementum nemo improbabit, qui prae oculis habeat, quae Epicurus ad Herodotum scribebat *segm.* 48 : ρευσις απο των σωματων του επιπολης συνεχης ουκ επιδηλος σημειωσει· *fluxus a corporum superficie est indesinens, nec conspicuus*. Idemque paulo ante αποῤῥοιας, *effluxiones* dixerat a corporibus manare: quare Lucretius *lib. IV v.* 228:

Usque adeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique partes
Perpetuo . . . .

Et v. 144:

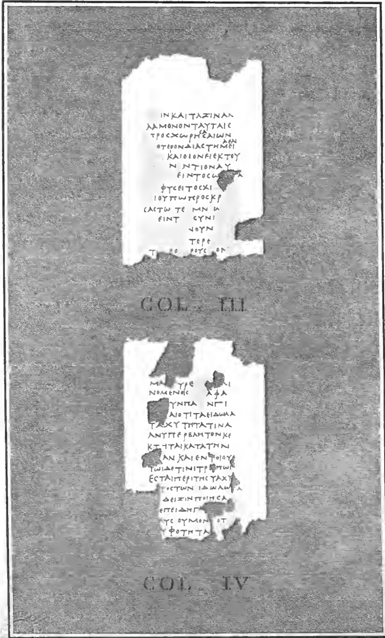
Nunc ea quam facili, & celeri ratione genantur,
Perpetuoque fluant ab rebus, lapsaque cedant.

Sic etiam Tullius de Epicuri systemate verba faciens in *De Natura Deorum lib. I*:
Fluen-

Fluentium frequenter transitio fit visionum, ut e multis una videatur. Et Macrobius *VII*, 14 *Saturnal*: *Epicurus ab omnibus corporibus iugi fluore quaedam simulacra manare ait, nec unquam tantulam moram intervenire, quia ultro ferantur inani figura cohaerentes corporum exsuviae, quarum receptacula in nostris oculis sunt*; Apuleius quoque: *Profecto a nobis imagines, velut quasdam exsuvias iugi fluore manare.*

Huc autem respiciens Sextus Empiricus *Pyrrhon. Hypotypos. lib. III cap.* 5 ait: ει δε σωμα εστιν ὁ λογος, επει και περι των σωματων διαπεφωνηται, ποτερον καταλαμβανεται, η ου, δια την λεγομενην συνεχη ρυσιν αυτων· *si autem corpus est ratio, quoniam etiam de corporibus controversia est; comprehendantur, nec ne, propter continuum eorum fluxum, quem vocant.* Posset tamen eadem sententia hisce verbis contineri, quae residua elementa minime respuunt: λεγειν δικαιον εισφερομενας, εν τῳ εφ᾽ ἑνα τοπον φερεσθαι, παρεχειν συνεχη τον ρουν. Elige, quod mavis.

V. 13. και μη το κενον αυταις αντικοπτεσθαι περαν vel πορρω φερομεναις) Cum Epicurus praeter allata superius loca in eadem epistola ad Herodotum apud *Laërt. lib. X segm.* 46 docuerit: και μην και ἡ δια του κενου φορα κατα μηδεμιαν απαντησιν των αντικοψαντων γινομενη παν μηκος περιληπτον εν απερινοητῳ χρονῳ συντελει· *Quin etiam motio atomorum per vacuum, in quo nihil occurrit, quod retundere valeat, quodcumque cogitabile spatium incomprehensibili tempore perficit*; hinc profecto non abnues, sic suppleri posse residua huius commatis elementa:

COL. III

COL. IV

Gius. Casanova dis. Bart. Oraty inc.

COLUMNA III.

θεσιν και ταξιν, αλλα μονον ταυταις προσχωρησασαι, ὠν προτερον διαστημα ενειστηκει· και οιονει εκ του κατεναντιον αυτομολειν, το σωμα αναφυσει το σχημα· ει και ουπω προσκρουσασας τῳ στερεμνιῳ λειῳ ιδειν τας συνιζησεις ουκ εστιν· οὑνεκα πολλα τα στερεμνια τοτε προσφερουσι μονον

. . . . positionem, atque ordinem, sed solum his adcedentes, inter quas primitivum interstitium positum fuerat: & veluti in adversum transfugientibus ipsis, corpus gignet figuram; etsi donec incursent in solidum laeve, secretiones perspicere non licet. Cuius rei gratia multa solida tunc solum exhibent . . . .

COLUMNA IV.

μαρτυρειται φαινομενοις. Καταφανες ουν παλιν γινεται, ὁτι τα ειδωλα ταχυτητα τινα ανυπερβλητον κεκτηται κατα την φοραν. Και εν τοιουτῳδε τινι τροπῳ εσται περι της ταχυτητος των ειδωλων αποδειξιν ποιησασθαι αν. Επειδη γαρ ὁ ρους ταχυς, ου μονον ὁτε την κουφοτητα . . . .

. . . . testatum est phaenomenis. Manifestum igitur rursum est, quod simulacra celeritatem quamdam insuperabilem adipiscantur in motione: atque hoc aliquatenus modo poterit de celeritate simulacrorum demonstratio fieri. Quoniam enim fluxus est celer non solum, quando levitatem . . . .

Quid hinc desit, & quomodo sententia fulciri possit, videsis nostrum Commentarium.

V. 1. θεσιν) Sic restituendam primam huius Columnae vocem, sequens ταξιν manifeste prodit. Novimus enim non semel copulatas eas voces ab eodem Epicuro. In citata *epist. ad Herodot. segm.* 46 ουτε απορροιαι (αδυνατουσι γινεσθαι) την ἑξης θεσιν και ταξιν διατηρουσαι, ἡνπερ και εν τοις στερεμνιοις ειχον· *neque repugnat fieri effluxiones, quae externarum partium positionem, & ordinem eumdem servent, quem in solidis habebant*. Sic recte legit Gassendus in suis *Animadversionibus* in *lib. X Laërtii pag.* 129 ubi sic habet: *Repono* ταξιν *pro eo, quod vulgo habetur* βασιν; *nam & brevi post licet iterum legere* θεσιν και ταξιν. *Et cum Epicurus ibi iam loquatur de simulacris, quae ex solidorum superficiebus diripiuntur, constat velle ipsum nihil aliud, quam huiusmodi simulacra a corporibus avolantia servare eumdem positum, ordinemque partium, quem in ipsa sui dereptione in superficiebus corporum habebant*. Et quidem paullo infra *segm.* 48 Epicurus scribit: και γαρ ρευσις απο των σωματων του επιπολης συνεχης ουκ επιδηλος σημειωσει, δια την ανταναπληρωσιν σωζουσα την επι του στερεμνιου θεσιν και ταξιν των ατομων επι πολυν χρονον· quae verba sic lecta optime reddit Ignatius Rossius in suis *Commentationibus Laërtianis pag.* 267: *Perpetuus est enim fluxus imaginum e corporum extremitate, minime conspicuus, quod ob continentem earum submissionem idem in illis, ac qui in solido est, atomorum positus, & ordo ad multum tempus servetur.* Hanc utique Epicuri doctrinam in mente habuit Lucretius, cum *lib. IV*, v. 65 scripsit:

Praesertim cum sint in summis corpora rebus
Multa minuta, iaci quae possint ordine eodem,
Quo fuerint, veterem & formae servare figuram.

V. 4. προτερον διαστημα ουστεχει) Ut adsequaris, quid sibi voluerit hisce verbis Epicurus, meminisse oportet, eum opinatum fuisse, atomos, ex quarum adgregatione corpora exsurgant, inter se sic copulari, ut quasi tenuissimam membranam efforment; ex innumeris autem eiusmodi membranarum στιχοις, quorum alter alteri sit impositum, solidum coagmentari: quamplurima autem vacua interstitia in hisce atomorum texturis inesse, atque adeo quamque atomum sic positam esse, ut non modo atomis & interstitiis hinc inde in eadem membrana positis, sed etiam aliis in praecedenti, & in sequenti membrana respondentibus circumsaepiatur; hinc autem fieri, ut perpetuo fluxu hisce membranis a corpore avolantibus, quaeque atomus suam posituram & ordinem servet, tum quod ad alias e latere positas, tum quod ad antecedentes, & consequentes, & semper illi adcedat, cui ab initio successit, etsi una membrana ab altera primitivo quodam interstitio secernatur. Distinguebat praeterea alterius generis atomorum e corporibus effluxiones, earum nempe, quae ex interioribus corporum partibus aliqua vi, atque impulsu adactae erumperent, quaeque propterea nullum certum ordinem, & posituram servarent. Huius autem alterius generis esse aiebat odorem, fumum, vaporem: contra prioris generis esse idola, quorum ope visio perficeretur, scilicet τυπους ὁμοιοσχημονας, h. e., *figuras corpori omnino similes*, quae a membranis integram corporis superficiem servantibus, & sponte fluentibus enascerentur. Hanc doctrinam sic suis carminibus expressit Lucretius *lib. IV* v. 88:

Praeterea omnis odor, fumus, vapor, atque aliae res
Consimiles ideo diffusae rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt intrinsecus ortae,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Ostia sunt, qua contendunt exire coortae.
At contra tenuis summi membrana coloris
Cum iacitur, nihil est, quod eam discerpere possit;
In promtu quoniam est in prima fronte locata.

Hinc profecto vides, cur dicat atomos in idolis nativum corporis ordinem, & situm non immutare, *sed solum illis adcedere, inter quas primitus interstitium positum fuerit*. Igitur διαστημα heic aliud esse nequit, quam interstitium, quo una membrana ab altera secernitur.

V. 6. κατεναντιον αυτομολειν) Vocem κατεναντιον tum residua elementa, tum ipsa sententia indigitant: sed negotium facessit mutilum illud αυ . . . ειν. Principio quidem legendum duximus αυτας ελθειν, sed mox redundantem vidimus particulam ειναι. Ex mente enim

enim Epicuri levissimae atomorum membranae re ipsa ex adverso intuentium adveniunt: importunum ergo esset illud *quasi*. Propterea nihil melius succurrit, quam verbum αυτομολειν, quod opportunissime nobis videtur Epicurus huc transtulisse, ut exprimeret illum spontaneum atomorum fluxum, quo *quasi* e corporibus transfugiunt, & in oculos intuentium incurrunt.

V. 10. τῳ στερεμνιῳ) Solemne Epicuri vocabulum, quo resistentia corpora designabat, ut distingueret ab iis, quae corpora quidem esse aiebat, sed minime resistentia, ut idola, & Deorum corpora. Quare Tullius de Natura Deorum *lib. I cap.* 18 sic Velleium loquentem inducit: *Deorum naturam . . . . nec soliditate quadam, nec ad numerum, ut ea, quae ille* (Epicurus) *propter firmitatem* στερεμνια *adpellat*. Idem passim infra invenies.

V. 10. λειῳ) Hariolando quidem hoc επιθετον ad lacunam implendam induximus: hariolationis tamen rationem adcipe. Novimus Epicurum docuisse avolantes corporum membranas, sive idola singillatim minime conspicua esse. Relege sis eius verba quae ad v. 1 huius Columnae recitavimus ex recensione Ignatii Rossii, ubi idem sic opportune commentatur: *Haec fuisse Epicuri mens mihi videtur: Nos scilicet formas e corporibus perpetuo fluentes minime cernere, quia cum idem in iis, atque in corporibus, unde exsistunt, ordo sit, ac situs elementorum, singulaeque illarum partibus istorum singulis directe respondeant, non ipsas imagines quidem, sed solidum corpus, in quod oculos dirigimus, ductu imaginum conspicimus. Manet vero diutius in his eadem corpusculorum positio, ac partium structura* δια την ανταναπληρωσιν: *quod nempe unam effigiem altera continuo sequitur, eiusque vices ac locum veluti supplet; itaque eam fulcit, ac substinet, uti ipsa vicissim a tertia, haec autem a quarta, ceterae item a consequentibus deinceps excipiuntur, ac substentantur; series vero tota solido ipso, ex quo procedit*, innititur. Hinc Lucretius canebat *lib. IV*, v. 257:

Illud in his rebus minime mirabile habendum est,
Cur ea, quae feriunt oculos simulacra, videri
Singula cum nequeant, res ipsae perspiciantur.

Attamen aliquando videri posse idem Poëta Epicuri interpres docet; cum scilicet in corpora densa, & laevigata, ut speculorum aequor, offendunt. Sic *ibidem* v. 103:

Sunt igitur tenues formarum, consimilesque
Effigies, singillatim quas cernere nemo
Cum possit, tamen adsiduo crebroque repulsu
Deiectae reddunt speculorum ex aequore visum.

Atque huius rationem phaenomeni sic reddit *ibid.* v. 146:

Semper enim summum quidquid de rebus abundat,
Quod iaculentur; & hoc alias cum pervenit in res
Transit; ut in primis vestem: sed in aspera saxa,
Aut in materiem, ut ligni, pervenit; ibi iam
Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
At cum splendida quae constant, opposta fuerunt,
Densaque, ut in primis speculum est; nihil accidit horum,
Nam neque, uti vestem, possit transire; neque ante
Scindi, quam meminit laevor praestare salutem.
Quapropter fit, ut hinc nobis simulacra genantur:
Et quamvis subito, quovis in tempore, quamque
Rem contra speculum ponas, adparet imago.

Cum igitur heic doceat Epicurus, videri non posse secretiones, sive avolantia simulacra, donec incursent solido; profecto nisi suppleas επιθετον, quod solidi qualitatem definiat, cui datum est simulacra reddere, invenies eum tum phaenomenis, tum discipulo mirifice repugnantem. Cum enim omnia simulacra avolantia solidis offendant, cuncta singillatim forent conspicua, quod ipse merito denegat. Nullum igitur opportunius επιθετον ad modicam lacunam implendam succurrit, quam λειῳ. Hinc habes etiam nostri supplementi in duabus postremis columnae lineis rationem, & nexum cum sequentibus, prout in Commentario leges.

V. 11. τας συνζησεις) Cum praecedens participium προσχρησασας, substantivum nomen requirat, quicum cohaereat, restituentes mutilas voces τ . . συν . . ., duximus τας συνζησεις. Idem enim verbum minus decurtatum recurrit *Col. V* v. 12 . . υνζη . . . Quid autem heic sit συνζησις, & cur reddendum duxerimus *secretionem*, operae pretium est expendere. Vox quidem

quidem obvia est apud Grammaticos, qui, sicubi binae vocales coalescunt, συνιζησιν adpellant. Proprie autem est *sedimentum*, vel *considentia terrae*, ut Lexicographi adnotant, idem, quod a Tullio dicitur *labes*; cum scilicet terrae pars aliqua subsidit, & alteri adhaeret. Atque hoc quidem sensu a Dione adcipitur verbum συνιζειν *lib. LXVI*, 21, cum de Vesuvii conflagratione sub Tito verba facit: εκ δε τουτου, εκεινων μεν ακαυστων αει οντων, των δε εν τω μεσω κραυρουμενων, και τεφρουμενων, αἱ περιξ κορυφαι τε αρχαιον ὑψος ες δευρο εχουσι· το δε εμπυρον πας, δαπανηθεν εν τω χρονω, κοιλον εκ της συνιζησεως γεγονεν· *Proinde, cum illae* (exteriores partes) *nunquam exurantur, quae vere sunt in medio inflammentur, & in cinerem redigantur; vertices circumpositi veterem altitudinem usque adbuc servant, pars autem inflammata temporis progressu consumta, concava facta est subsidendo*. Hinc vides συνιζησιν habere eam vim, ut dicatur de corporis parte, quae decidendo abscedit, & cum alio corpore, ad quod decurrit, coalescit. Recte igitur το συνιζειν dici potest de atomorum texturis, sive membranis, quae continenter a solidis corporibus defluunt, & quasi labentes, vel cadentes recedunt, ad proxime antecedentes feruntur, & cum ipsis considunt. Quare Lucretius verbum *cadere* hoc sensu usurpavit *lib. IV. vers.* 63:

Nam cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
Quam quae tenuia sunt, hiscendi est nulla potestas.

Et v. 145:

Perpetuoque fluant ab rebus, lapsaque cedant.

Et v. 87 *secreta* adpellat huiusmodi membranas, quae a corporibus defluunt, & singillatim videri nequeunt:

Quae vulgo volitant subtili praedita filo,
Nec singillatim possunt secreta videri.

Habes autem in hisce Lucretii verbis ipsam, quam heic Epicurus tradit doctrinam; ut verbum verbo adpendisse sategerit. Quare non abnues eius sententiam nobiscum restituere: ιδειν τας συνιζησεις ουκ εστιν· *conspicere secretiones non licet*.

SCHOLION IN COL. IV.

V. 1. μαρτυρειται φαινομενοις.) Quid exploratum esse phaenomenis dicat, incertum sane est, cum praecedentia desint. Attamen dubitare minime possumus quin phaenomenon eiusmodi sit, unde, posita simulacrorum doctrina, eorum celeritas incredibilis magis magisque conspicua fiat. Hoc autem aliud esse nequit, quam quod Lucretius Epicuri interpres, ad idem ostendendum adsumit, lib. IV v. 157; phaenomenon nempe speculorum imaginem statim reddentium:

Rem contra speculum ponas, adparet imago:
Perpetuo fluere ut noscas e corpore summo
Texturas rerum tenueis, tenueisque figuras.
Ergo multa brevi spatio simulacra genuntur,
Ut merito celer his rebus dicatur origo.

Quod argumentum quam belle descendat ex iis, quae Epicurus disputat in praecedenti columna de simulacris minime conspicuis, nisi offendant solido laevi & splendido, quisque per se videt. Et quoniam idem argumentum maiorem vim desumit ex multiplicatione imaginum in pluribus speculis eodem tempore; hinc in nostro Commentario de ea etiam differentem Epicurum fecimus; quandoquidem de eadem sic Lucretius cecinit lib. cit. v. 303:

Fit quoque, de speculo in speculum ut tradatur imago;
Quinque etiam, sexve ut fieri simulacra fuerint.
Nam quaecumque retro parte interiore latebunt,
Inde tamen, quamvis torte, penitusque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus haec speculis videantur in aedibus esse:
Usque adeo e speculo in speculum tralucet imago.

In phaenomenis autem totam demonstrationis vim posuisse Epicurum, utpote, qui *omne iudicium*, ut ait Tullius *in Lucullo*, *in sensibus constituit*, exploratissimum est. Quare Sextus Empiric. *adversf. Mathemat. lib. VIII* scribebat: Ειγε Δημοκριτος μεν πασαν αισθητων ὑπαρξιν κεκινηκεν· Επικουρος δε παν αισθητον ελεξε βεβαιον ειναι· *siquidem Democritus omnem*

sen-

ſenſilium amovit exiſtentiam: Epicurus autem, quidquid eſt ſenſibile, firmum eſſe dixit, ac validum. Et *lib.VII*: των Φυσικων οἱ μεν παντα ανῃρηκασι τα Φαινομενα, ὡς οἱ περι Δημοκριτον, οἱ δε παντα εθεσαν, ὡς οἱ περι τον Επικουρον, και Πρωταγοραν, οἱ δε τινα μεν ανειλον, τινα δε εθεσαν, ὡς οἱ απο της Στοας, και του Περιπατου· *ex phyſicis, alii quidem phaenomena ſuſtulerunt, ut Democritus; alii autem omnia admiſerunt, ut Epicurus, & Pretagoras; alii nonnulla quidem ſuſtulerunt, nonnulla admiſerunt, ut Stoici, & Peripatetici.* Hinc Lucretius *lib. IV.* v.480. ſic cecinit:

> *Invenies primis ab ſenſibus eſſe creatam*
> *Notitiam veri, neque ſenſus poſſe refelli.*

Quapropter ſic de ipſa idolorum celeritate differens ſcribebat ad *Herodot.* apud Laërt. *lib.X. ſegm.*47: ὁτι τα ειδωλα ταις λεπτοτησιν ανυπερβλητοις κεχρηται, ᾧ μηθεν αντιμαρτυρει των Φαινομενων, ὁθεν και ταχη ανυπερβλητα εχει· *quia idola inſuperabili tenuitate praedita ſunt, cui rei nihil adparentium repugnat, idcirco & inſuperabilem celeritatem habent.*

V.2. ΚαταΦανες εν παλιν.) Haec utique concluſio prodit praeceſſiſſe alterum argumentum, diverſum a primo, quod petierat a membranarum eximia levitate, ut ſupra diſſeruimus:

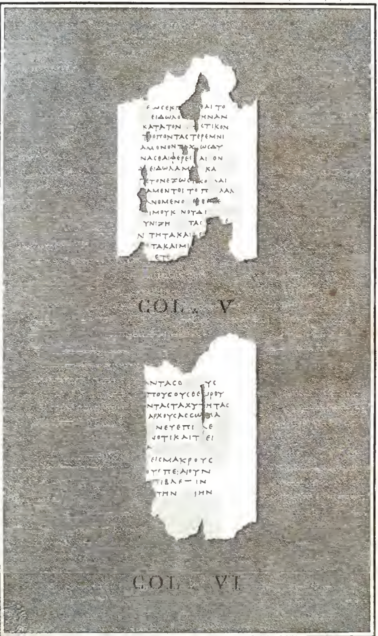
.V.8. Και.) Spatiolum illud, quod in αυτογραφῳ hanc particulam praecedit, finalis puncti vices ſupplet, ut alibi monuimus, & in ſequentibus cernere licet.

Ibid. τοιουτῳδε τινι τροπῳ.) Illud τινι in hac phraſi παρελκει· quare reddidimus: *tali modo*. Sic apud Diodor. Sicul. *Bibl.Hiſt. lib.XVI. cap* 94: εν αυτοις τοις ὑποκειμενοις αγωσι την επιβουλην συνεστησατο τοιῳδε τινι τροπῳ· *in ipſis, de quibus agimus, ludis inſidias ſtruxit* (Pauſanias) *hoc quidem pacto*.

V.12. αποδειξιν.) Quid proprie ſit αποδειξις, diſcere licet ex Tullio, qui belle docuit in ſuo *Lucullo* c.8: *Argumenti concluſio, quae eſt graece αποδειξις ita definitur: Ratio, quae ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur, adducit.* Ex enucleatis igitur heic ſuam αποδειξιν inſtruit Epicurus.

V.13. αν.) De particula αν in fine periodi paſſim exempla habes apud Graecos Scriptores in adlato ſenſu. Sic apud Thucyd. *Hiſt. lib. V.* 87: ει δ' επι τουτῳ, λεγοιμεν αν· *ſin ad hoc veniſtis, loqui poſſumus*. Hinc male admodum tranſlata in Latinum invenies haec in Cteſiae *Indicer. Fragmentis* verba, in Herodoti *Edit.Weſſeling.p.*862: Εθνος ορνιθων Ινδικων βραχυτατων και τουτο ειη αν· εν δε τοις παγοις τοις ὑψηλοις νοττευει, και ταις πετραις ταις καλουμεναις Λιτταις· *parvularum quarumdam Indicarum avium natio in excelſis, & inacceſſis rupibus nidificat.* Reddenda autem ſunt: *hoc etiam genus inter breviſſimas aves Indicas referri poſſet: in collibus autem excelſis nidificat, & rupibus, quae Littae adpellantur.*

V.14. ὁτε.) Cur ὁτε, & non ὁτι ſupplendum duximus, & quaenam ſubſit ſententia, vide Commentarium.

Gio Casanova dis. *Sart Oraty inc.*

COLUMNA V.

. . . . τα-
χεως εκπιπτασθαι το-
γε ειδωλον· πλην αν
κατα τον σοφιστικον
τροπον τα στερεμνι-
α μονον ταχεως δυ-
νασθαι φερεσθαι, τ' οντα
δε ειδωλα μενειν κατα
γε τον εξω στιχον. Και
φαμεν τοι το προςλαμ-
βανομενον ευθυς· Ε-
τοιμου κενου δια των
συνιζησεων τασιν, και ε-
νοτητα, και λεπτο-
τητα, και μικρομερει-
αν ανετεροιωτα . . . .

. . . . celeriter tunc evolare simulacrum: nisi fortasse sophistarum more velis, solida solum celeriter posse ferri, quae autem sunt merae imagines, immobiles manere in prima fronte. Atque adeo adfirmamus, quod recta consequitur. Cum vacuum in promtu sit, propter secretionum vehementiam, & unitatem, & tenuitatem, & partium parvitatem immutabilia . . . .

COLUMNA VI.

παντας ὁμοιους
τυπους, οὓς θεωρου-
μεν, τας ταχυτητας
ὑπαρχουσας σωμασι
πασιν ευ επιβλεπο-
μεν, ὁτι και τα ειδω-
λα των στερεμνι-
ων εις μακρους το-
πους περαιουν-
τα επιβλεπειν
εστι την αυτην
μορφην . . . .

. . . per omnes similes typos, quos videmus, celeritates corporibus inesse belle quidem perspicimus; quoniam & solidorum simulacra in longinqua loca eamdem formam transmittentia perspicere licet . . .

V. 1. ταχεως.) Sic primam vocem refingendam, non modo fequens verbum εκπετασθαι, fed etiam eadem vox infra *v*.5 recurrens, fatis indigitat. Integram autem fententiam, quae hic mutila eft, difcere potes ex Lucretio, qui fic eam reddidit *cit. lib. IV. v.* 205.

Quid? quae funt igitur iam prima fronte locata,
Cum iaciuntur, & emiffum res nulla moratur,
Nonne vides citius debere, & longius ire?

Integrum nexum habes in Commentario.

V. 2. εκπετασθαι.) *Volitare* non fecus ac *fluere* folemne eft Epicuri vocabulum, cùm de idolis verba facit. Hinc fidus illius interpres Lucretius faepe ufurpat; ut *cit. lib. IV. v.* 35.

Quae quasi membranae fummo de corpore rerum
Dereptae volitant ultro citroque per auras.

V. 3. κατα τον σοφιστικον.) Sic reftituto mutilo verbo στιχον, commoda extunditur fententia. Enim vero antiquitus Sophiftae nomen honeftiffimum habebatur, eoque tum philofophi, tum poëtae ipfi, ut Homerus, & Hefiodus, ornabantur, imo & Solonem ea adpellatione dignatum ex veterum teftimonio refert Laërtius *lib. I. fegm.* 12. Vetus enim Sophiftica, ut fcribit Philoftratus *in Proëm. ad Vit. Sophift.* nil aliud erat, quam *Rhetorica Philofophans, quae de iifdem rebus, de quibus Philofophi, difputaret:* την αρχαιαν σοφιστικην, ρητορικην ἡγεισθαι χρη φιλοσοφουσαν· διαλεγεται μεν γαρ ὑπερ ὡν οἱ φιλοσοφουντες: *nifi quod ipfa philofophica pertractans argumenta, maiori cum ubertate profequi foleret:* ἡ μεν δη και τα φιλοσοφουμενα ὑποτιθεμενη διηει αυτα αποταδην, και ες μηκος. Sed mox in duas partes fe fcidit ars una, de quo audire praeftat *Quintilian. in Proëm. Inftitut. Feruntque haec (ut Cicero apertiffime colligit lib. III. de Oratore) quemadmodum iuncta natura, fic officio copulata; ut iidem fapientes atque eloquentes haberentur. Scidit deinde fe ftudium, atque inertia factum eft, ut artes effe plures viderentur. Nam ut primum lingua effe coepit in quaeftu, inftitutumque eloquentiae bonis male uti, curam morum, qui diferti habebantur, reliquerunt. Ea vero deftituta infirmioribus ingeniis velut praeda fuit.* Altera vero & deterior ars, cui *fophifticae* nomen adhaefit, & perverfi ratiocinii accufabatur, iam Epicuri aetate invaluerat. Plato *in Dialog.* cui titulus *Sophifta*, atris coloribus huiufmodi homines pinxit, & inter alia haec habet: τον δη της εναντιοποιολογικης ειρωνικου μερους της δοξαστικης μιμητικον, του φανταστικου γενους, απο της ειδωλοποιικης ου θειον, αλλ᾽ ανθρωπικον της ποιησεως αφωρισμενον εν λογοις το θαυματοποιικον μοριον· ταυτης της γενεας τε, και αἱματος, ὁς αν φη τον οντως σοφιστην ειναι, ταληθεστατα, ὡς εοικεν, ερει. Quae fic reddi poffunt: *Hominem fane, qui adfectat artem ex induftria contradicendi, quae cavillationis pars eft, & phantaftice opinandi; qui ex poëtica imaginum, non quidem Divinarum, fed humanarum fictione in fuis fermonibus explicat praeftigia: huius generationis, ac indolis fi quis fophiftam effe adfeveret, nihil, puto, a vero aberrabit.* Novimus etiam ipfum Epicurum, ut refert Laërtius *lib X. fegm.* 7. Naufiphani καυχησιν την σοφιστικην, *iactationem fophifticam* obiectaffe, & *lib.* KH. περι Φυσεως, quem evolutum ad manus habemus, & mox, Deo dante, in lucem dabimus, invenimus eum adverfus Sophiftas difputantem, qui fibimet contradicunt, cum de fingulis partibus adfirmant, quod de toto negant, ut videantur eamdem rem cognofcere fimul, & ignorare. Metrodorum etiam celebratiffimum Epicuri difcipulum novem libros *adverfus Sophiftas* adornaffe, teftis eft Laërtius *in Epicuro fegm.* 24. Qui refert etiam a germanis Epicureis *Sophiftarum* nomine fignatos fuiffe Orionem, & alios qui a magiftri doctrina defciverant: ὁυς και γνησιοι Επικουρειοι σοφιστας αποκαλουσιν. *Segm.* 26. Heic igitur nonnifi in Sophiftarum mentem venire poffe ait, ut idolis denegent, quod ceteris corporibus concedunt, poffe nempe celeriter ferri, cum nihil ipfis refragatur.

V. 6. τ᾽ οντα δε ειδωλα.) Principio quidem mutilam utrinque voculam .ον. reftituendam putavimus μονα, unde commoda etiam fententia extundi poffet, quafi diceret Epicurus *folis idolis* denegari, quod ceteris omnibus corporibus conceditur. Sed poftea fatius duximus refingere τ᾽ οντα. Novimus enim τα οντα ειδωλα dictas ab eo effe imagines, quae fponte, & immediate fluerent a corporibus, ut diftinguerentur ab iis, quae nobis aut per fomnum, aut alio quovis mentis conceptu obverfantur, & quae a quibufdam, ut falfae habebantur, ab Epicuro autem aeque verae. Id difcimus ex Laërtio *lib. X. fegm.* 51. ubi fic ait: ἡτε γαρ ὁμοιοτης των φαντασματων οιονει εν εικονι λαμβανομενων, η καθ᾽ ὑπνους γινο-

γινομενων, η κατ᾽ αλλας τινας επιβολας της διανοιας, η των λοιπων κριτηριων, ουκ αν ποτε ὑπηρχε τοις ουσι τε, και αληθεσι προσαγορευομενοις, ει μη ην τινα και ταυτα προς ὁ βαλλομεν· quae ita Rossius in suis *Commentationibus Laërtianis pag.* 285. interpretatur: *nam & visorum, quae ex simulacris sumuntur, aut dormientibus offeruntur, aut alia quadam sive mentis notione, sive reliquorum iudicandi instrumentorum obiiciuntur, similitudo cum iis, quae* οντα, *ac vera nominantur, numquam foret, nisi illa etiam quo intendimus* (talibus pulsi visis) *quaedam essent*. Atque sic commentatur: *Videlicet nisi revera esset aliquid, quo haec visa, quae dormientes e. g. adcipimus, pertinerent*. Et inferius: *Namque omnia visa, etiam ea, quae falsa vocantur, e. g.* τα εν εικοσι λαμβανομενα, η καθ᾽ ὑπνους γινομενα *esse vera contendit Epicurus: quod similitudine probat visorum ejusmodi cum iis, quae* τα οντα, και αληθη *perhibentur; eam siquidem numquam fore ait, nisi omnino, quo haec visa spectent, quaedam sint; sicut ea, quae vera nominamus, sane habent, quo referuntur*. Si legas igitur nobiscum τα οντα, sententia Epicuri erit, Sophistae dignum esse, quod conceditur solidis corporibus, abiudicare veris & subsistentibus eorum imaginibus, quae ab ipso corpore emittuntur, & corpoream habent naturam.

V. 8. των εξω στιχων.) Variis membranarum στιχοις corpora coagmentari ex Epicuri doctrina supra monuimus *Schol. in Col. III.* Hinc cum unaquaeque earum extimam corporis superficiem occuparet, sive *in prima fronte esset locata*, ut ait Lucretius loco superius citato, facili negotio inde avolare posse idem Epicurus concludebat.

V. 11. ετοιμου κενου *& seqq.*) Ex eo, quia vacuum praesto sit ubique, & nullam resistentiam abscendentibus membranis opponat, ut ait *Col. II.*, & ex earum, qua abscedunt, vehementia, & unitate, & subtilitate, & partium parvitate, concludit Epicurus αντεροιωτα (ut supplevimus) *inalterabilia* esse τα ειδωλα; quippe qui iam docuerit ea κατα των εξω στιχων, *in prima corporis fronte locari; & nihil esse quod ea discerpere possit*, ut ait Lucretius, loco superius citato; qui *eod. lib. IV. v.* 65. eamdem doctrinam sic inculcavit:

Praesertim cum sint in summis corpora rebus
Multa minuta, iaci quae possint ordine eodem,
Quo fuerint, veterem & formae servare figuram:
Et multo citius, quanto minus endopediri
Pauca queunt, & sunt in prima fronte locata.

V. 14. μικρομερειας.) Sic restituo mutilam vocem. Quandoquidem ex Epicuri doctrina, subtilia, & exigua *minus queunt impediri*.

SCHOLION IN COL. VI.

. Haec columna sinistrorsum exsecta est, ut vides: sed obliquo ductu, ita ut in primis lineis pauciora, in ultimis plura desint elementa; etsi delineator eam oblique in tabula collocare neglexit. Quod animadvertere opus est, ut supplementi ratio constet.

V. 1, 2. ὁμοιους τυπους.) Epicurus in epist. ad Herodot. apud Laërt. *lib. X. segm.* 46. sic scribit: και μην και τυποι ὁμοιοσχημονες τοις στερεμνιοις εισι, λεπτοτησιν απεχοντες μακραν των Φαινομενων· *sunt autem & typi figura similes solidis corporibus, qui sua subtilitate longe superant, quidquid est rerum adparentium*: & inferius: τουτους δε τους τυπους ειδωλα προσαγορευομεν· *hos autem typos idola adpellamus*. Inde patet, cur heic legendum duximus ὁμοιους τυπους. *Typus* apud veteres dicebatur tabula vel lignea, vel marmorea, vel alius materiae, in qua impressae, vel insculptae erant effigies: hinc τυπος λιθινος, ξυλινος, &c. quod non omnes viderunt interpretes. Sic Tullius ad Att. *lib. I. epist.* 8: *typos tibi mando, quos in tectorio atrioli possim includere*. (Vide Manutium in hunc locum.) Commode igitur Epicurus τυπους adpellabat subtilissimas a se excogitatas atomorum texturas, quatenus corporum, unde avolarent, formas impressas continerent; quatenus vero formas ipsas oculis spectandas obiicerent, ειδωλα nuncupabat. Sic in eadem *epist. segm.* 49. τυπους ὁμοχροους, και ὁμοιομορφους vocat effigies, quae oculis incurrunt. En eius verba, prout optime legit, ac restituit Rossius in suis *Comment. Laërt. pag.* 272. *& seqq*: δει νομιζειν, επεισιοντος τινος απο των εξωθεν, τας μορφας ὁραν ἡμας και διανοεισθαι. Ου γαρ αν αποσφραγισαιτο τα εξω την ἑαυτων φυσιν του τε χρωματος, και της μορφης δια του αερος του μεταξυ ἡμων τε, κακεινων, ουδε δια των ακτινων, η οἱωνδηποτε ρευματων αφ᾽ ἡμων προς εκεινα παραγινομενων οὑτως, ὡς τυπων τινων επεισιοντων ἡμιν απο των πραγματων ὁμοχροων-τε, και ὁμοιομορφων κατα το εναρμοττον μεγεθος εις την οψιν, η την διανοιαν ωκεως ταις φο-

ραις

ραις χρωμενων· *Reputare oportet, nos formas intueri, ac percipere, cum aliquid ab externis ad nos ingrediatur. Neque enim externa naturam suam coloris, ac formae consignaverint per aërem interceptum, neque per radios, vel per alia quaevis effluentia a nobis ad illa; quomodo id faciunt per typos quosdam consimilis coloris, ac formae, qui a rebus ad nos adveniunt, apta magnitudine in visum, sive in mentem celeriter incurrentes.*

V.7. των στερεμνιων:) Haec utique verba ex αυτογραφῳ abrasa fuisse facile persuademur. Posita enim horum simulacrorum exsistentia, non male de ipsorum celeritate arguebat Epicurus, cum duceret a gravibus corporibus puncto temporis ea in longiuqua loca emitti.

V.11,12. αυτην μόρφην.) Post articulum την has voces desiderari pronum est. Hanc enim vocem μορφη saepius usurpavit Epicorus, cum de corporum *typis*, sive *idolis* loqueretur, ut videre est in superius recitatis eiusdem verbis, & *segm.* 50., ubi ait: μορφη εστιν αυτη του στερεμνιου, γινομενη κατα το ἑξης πυκνωμα· *ipsa est forma solidi corporis continenti imaginum spissitudine facta*, & alibi: atque adeo τυπους adpellavit ὁμοιομορφους. Hinc & in *Col. VIII.* v.11., & in *Col. IX.* v.7. eamdem vocem detritam restituimus.

CO-

Giu. Casanova dis. *Bart. Orazj inc.*

COLUMNA VII.

. . . . στε
ρεμνιοις, και τας αυ-
τας διαστασεις εις
βαθος ειληφος· πλην
ουχι τῳ εκ σωματων
πολλων το βαθος πε-
ποιησθαι, αλλα τῳ
εξ αυτου ενδοθεν
κενου διαστασιν την
αυτην εχειν, λεγειν
τολμωσιν αλογως
πως, ὡς αν την κε-
νοτητα ῥαδιως δυ-
ναςθαι τον ῥουν, και

. . . . . ſolidis, & eaſdem dimenſiones in ſua extenſione capiens. Verumtamen, non quod dimenſio e pluribus corporibus oriatur, ſed quod extenſionem ipſam ab interiori vacuo adcipiat, abſurdo quodam modo dicere audent; quaſi vero vacuitas facile poſſit fluxum, & . . . .

CAP. II. Adverſariorum obiecta proferuntur.

COLUMNA VIII.

. . . . φυσε-
ων των στερεμνι-
ων· τουτο δ' αυται
αἱ αισθησεις επιμαρ-
τυρουσιν ἡμιν. Ειγε
γαρ αν μαλλον εν-
δοθεν τι πολυκενοις
ὁμοιον ην φυσεσιν,
μη πολυκενῳ δυ-
ναιτο φυσει τι ειδω-
λων, περαιουν την εξ-
ω μορφην διασωζειν
προς στερεμνιον την
αυτην ατομων ταξιν

. . . . ſubſtantiarum ſolidorum: hoc autem ipſi nobis ſenſus adteſtantur. Si enim potius aliquid intus fiſtuloſis ſimile foret ſubſtantiis, non poſſet fiſtuloſae ſubſtantiae ſimulacrum, tranſmittens exteriorem formam ſervare eumdem atomorum ordinem . . . .

SCHO-

SCHOLION IN COL. VII.

Quae in hac columna, & duabus sequentibus usque ad versum 9. columnae nonae leguntur, non Epicuri doctrinam exhibent, sed adversariorum obiecta, quae Epicurus in medium profert, deinde diluit. Quod utique pronum est colligere ex citato versu 9. *Col. IX.* cum ait: *Οἷς δὴ φημι.* Quinam vero sint adversarii, quibus occurrit, profecto ignoramus; quandoquidem capite minutum est huiusmodi *κομμα*. Sed eosdem remur esse, quos Sophistarum nomine superius carpit *Col. V.*

V. 2. *διαστασεις.*) Interpretati sumus extensiones, non *distantias*, ut plerumque sonat. Cum enim inferius idem verbum recurrat v. 8., inde manifesto colligitur, quo sensu eam vocem adceperit Epicurus. Ait enim absurde dici *το βαθος non fieri ex multis corporibus, sed διαστασιν exsistere ex interiori vacuo*. Ubi sicut *το βαθος* nil aliud est, nisi corporis dimensio, quae ex adgregatione atomorum oritur, sic *ἡ διαστασις* nil aliud esse potest, quam *extensio*, quae a maioribus, vel minoribus vacuis interstitiis enascitur. Hoc utique sensu vocem *διαστασιν* usurpavit Aristoteles *Metaphisic. X*: *σωμα γαρ εστι το παντῃ εχον διαστασιν· απειρον δε τε απεραντος διεστηκος· corpus enim est, quod quaquaversum habet extensionem: infinitum vero id, quod infinite est extensum*; quod iampridem observavit Budaeus.

V. 3. *βαθος.*) Haec vox, quae proprie *altitudinem* sonat, pro tota solidi *dimensione* usurpari non dubitamus. Id nobis idem Epicurus persuasit, qui eamdem vocem *in epist. ad Herod. apud Laërt. segm.* 50. usurpat, ubi de idolis disserens, sic ait: *του ἑνος, και συνεχους την Φαντασιαν αποδιδοντος, και την συμπαθειαν απο του ὑποκειμενου σωζοντος κατα τον εκειθεν συμμετρον επερεισμον εκ της κατα βαθος εν τῳ στερεμνιῳ των ατομων πλασεως . . . . . μορφη εστιν αυτη του στερεμνιου.* Haec autem verba sic doctissimus Rossius vertit in suis *Comment. Laërt. pag.* 276: *Cum unum & continuum sit, quod visum imprimit, cognationemque eius, quod ei subiicitur, conservet, pro fultura inde sibi respondente ex atomorum soliditate altius efficta . . . . . ipsa est forma solidi corporis.* Optime quidem: sed cur *κατα βαθος* reddiderit *altius* comparativo modo, ignoramus; & quid sibi velit *fultura ex atomorum soliditate altius efficta*, obscurum procul dubio est. Cum autem Epicuri sententia illa sit, quam ipsemet sagacissimus Commentator agnoscit, hoc est, idolum continenter a solido fluens convenientiam cum subiecto solido servare, quia inde respondentem habet fulturam, quae oritur ex atomorum coagmentatione; *κατα βαθος* procul dubio nil aliud est, nisi *secundum corporis dimensionem*. Atomi enim non in altitudinem tantum, sed & in latitudinem coagmentantur; nec altitudo solum, sed tota corporis dimensio, ad Epicuri mentem, fulcimen est respondentis idoli. Quare sic reddendum ducimus: *Cum unum, & continuum sit, quod visionem reddit, atque convenientiam cum suo, unde oritur, subiecto servat secundum proportionalem fulturam, quae inde exsurgit ex coagmentatione atomorum, iuxta eius dimensionem . . . ipsa est forma solidi.* Sic etiam paullo superius *segm.* 48. ait: *και συστασεις εν τῳ περιεχοντι οξειαι δια το μη δειν κατα βαθος το συμπληρωμα γινεσθαι.* Quibus verbis, ut ibidem Rossius commentatur, concretiones atomorum indicat, quae puncto temporis in aëre fiunt, & dissolvuntur, & secernit ab illis, quae perpetuo fluunt a corpore, & diu perseverant, *δια την ανταναπληρωσιν, ob continentem earum submissionem.* Idcirco autem cito dissolvi putat *δια το μη δειν κατα βαθος το συμπληρωμα γινεσθαι*, h. e. quia *non opus sit, ut complementum fiat secundum veram corporum, quae repraesentant, dimensionem*, sed apparentes tantummodo sint, & evanidae in eorum figuram aliquatenus confictae. De qua Epicuri doctrina sic Lucretius cecinit *lib. IV. v.* 130:

Sed ne forte putes ea demum sola vagare,
Quaecumque ab rebus rerum simulacra recedunt.
Sunt etiam, quae sponte sua gignuntur, & ipsa
Constituuntur in hoc caelo, qui dicitur aër:
Quae multis formata modis sublime feruntur,
Nec speciem mutare suam liquentia cessant,
Et quoiusque modi formarum vertere in ora.
Ut nubes facile interdum concrescere in alto
Cernimus, & mundi speciem violare serenam,
Aëra mulcentes motu: nam saepe gigantum
Ora volare videntur, & umbram ducere late:

Inter-

Interdum magni montes, avolsaque saxa
Montibus anteire, & solem succedere praeter.

Huiusmodi ſane imagines, quas recenſet poëta, idcirco non ſuot verae eorporum imagioes, quia ſponte ſua gignuntur, oec reſpondentem ſubiectorum corporum hab nt ſulturam, unde complementum adcipiant κατα βαθος, *ſecundum eorum dimenſionem*. Nec mirum eſſe debet, ſi vox βαθος *profunditas* tam de alritudine, quam de latitudine, & loogirudine adcipiatur. Aeque enim *profundum* dici poteſt, quod a fronte io receſſum, quem quod a ſummo deorſum excurrit. Sic apud Xenoph. βαθος της φαλαγγος eſt eius a fronte in receſſum exteoſio, ot Budaeus obſervat.

Ibid. ειληφος.) Cum neutrius geoeris hoe partieipiom ſit, nonniſi το ειδωλον reſpicere poteſt, de quo ſermo eſt.

V.7.8. εξ αυτου ειδοθεν κενου.) Detritas hoc loco voces ſie belle reſtitui poſſe cenſemus. Novimos enim Epicuri doctrinam fuiſſe, vacuis interſtitiis corpora ſcatere, unde maior, vel minor eorum denſitas, ac pondus, & extenſio oriretur. Hinc ait Lucret. *lib.I. verſ.* 365:

Ergo quod magnum eſt aeque, leviuſque videtur,
Nimirum plus eſſe ſibi declarat manie.

Quare cum ſubdat: λεγειν τολμωσιν αλογως, hoc nonniſi ad eius doctrinae obtrectatores referri poteſt, ut ſupra adnotavimus.

V. 11. *& ſeqq:* ὡς αν την κενοτητα ῥᾳδιως δυνασθαι τον ῥυν.) Hariolando quidem haec verba ſupplevimus; ſed tum ex reſiduorum elementorum veſtigiis, tum ex ipſa textus ſententia ducti. Hoc eoim pacto ſatis ſenteotia excurrit, ut in noſtro Commeotario. Ceterum in ea verba iurare, optime lector, mioime cogeris.

SCHOLION IN COL. VIII.

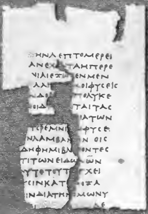
V.1. φυσεων.) Truoca ſyllaba ων, reſidua procul dubio eſt vocis φυσεων adpictae in extremitate praecedentis columoae, quae diſperiit. Id ſuadet ſequens contextos, ubi eadem vox iterum, & ſaepius oecurrit; & preſſius *Col. IX. v.* 7. 8. legitur: δια των στερεμνιων φυσεων.

V.2. αυται αἱ αισθησεις επιμαρτυρουσιν.) Epicureorum qoidem hoc argumentom eſt, qui ſenſibus omne iudicium tribuebant. Sic enim Epicurus ipſe apud Laërt. *epiſt. ad Herod. ſegm.* 39. etatuit: και τα μεν σωματα ὡς εστιν, και αυτη ἡ αισθησις επι παντων μαρτυρει, καθ᾽ ἡν αναγκαιον το αδηλον τω λογισμω τεκμαιρεσθαι. *Quod corpora ſubſiſtant, ipſi praecipue ſenſus adteſtantur, ſecundum quos neceſſe eſt ratiocinando, quae obſcura ſunt, coniectare.* Quapropter idem Laërtius *lib. X. ſegm.* 31. ſcribebat: εν τω κανονι λεγει ὁ Επικουρος, κριτηρια της αληθειας ειναι τας αισθησεις· *ait Epicurus in Canone, criteria veritatis eſſe ſenſus*. Vide, quae ſupra *Col. IV. v.* 1. adnotavimus. Nil tamen mirum, ſi heie ab adverſariis in Epicurum ea doctrina retorquetur; quippe in ipſum *ad hominem*, ut aiunt, argumentantur. Quid aotem ſit επιμαρτυρησις, docet Sext. Empiric. *adv. Mathem lib VII*: εστι δε επιμαρτυρησις μεν καταληψις δι᾽ εναργειας του το δοξαζομενον τοιουτον ειναι, ὁποιον ποτε εδοξαζετο· οιον Πλατωνος μακροθεν προσιοντος, εικαζω μεν, και δοξαζω παρα το διαστημα, ὁτι Πλατων εστι· προσπελασαντος δε αυτου προσεμαρτυρηθη, ὁτι Πλατων εστι, συναιρεθεντος του διαστηματος, και επεμαρτυρηθη δι᾽ αυτης της εναργειας· *adteſtatio autem eſt comprehenſio per evidentiam, id, quod opinamur, eſſe tale, quale opinati ſumus. Sic Platone de longinquo adveniente, coniicis quidem, & opinor pro diſtantia, quod ſit Plato: adcedente autem ipſo, teſtimonio confirmatur, quod ſit Plato, ſublato iam intervallo, & fit adteſtatio ab ipſa evidentia.*

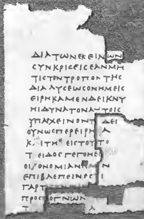
V.9.10. φυσει τι ειδωλων περαιουν.) Cum in ſuperiori commate dixerit πολυκενοις φυσεσι, proom eſt, additum πολυκενω rurſus requirere φυσει. Cum vero mox legas in αυτογραφω.. λων....αιουν; ſicuti hoc facili oegorio ſuppletur περαιουν neutrius generis, ſic illud ..λων, reſidoum vocis ειδωλων patrii caſus fuleiri debet ab recto τι, quicum περαιουν copuletur. Ac, ne dubites, vide *Col. IX. v.* 21. ubi iterum invenies τι των ειδωλων.

V.11. μορφην.) Hanc voculam io αυτογραφω deſiderari, quae a praepoſito articulo την fulciatur, tam eertum eſt, quam quod certiſſimum. Vide, quae ſuperius adnotavimus in Schol. ad *Col. VI. v.* 11.

V.13. αυτην ατομων ταξιν.) Verba ex ingenio qoidem ſuppleta, ſed quae a praeeedeotibus, ni fallor, ſponte fluunt.

COL. IX.

COL. X.

Gio. Casanova dis. *Bart. Oraty inc.*

COLUMNA IX.

την λεπτομερειαν εχοντα, ήπερ ένιαι εξωθεν μεν αλληλουχοι φυσεις, ενδοθεν δε πολυκενοι, δυνανται τας μορφας, δια των στερεμνιων φυσεων, λαμβανειν. Οἷς δη φημι· Βλεποντες τι των ειδωλων ταυτο τουτο εγχειρουσιν καταδοξαζειν δια την ὁμωνυμιαν. Ὅτε γαρ λεπτοτητα . . . .

. . . partium tenuitatem habentia, non secus ac quaedam exterius compactae substantiae, interius vero fistulosae, possunt formas, quales solidarum substantiarum, accipere. ¶ Quibus profecto aio: Isti adspicientes simulacrorum aliquod, de ipso falsam opinionem suscipere statim adgrediuntur propter nominis communionem. Cum enim tenuitatem . . . .

CAP III. Diluuntur obiecta.

COLUMNA X.

δια των εκεινων συγκρισεις· εαν μη τις τον τροπον της διαλυσεως, ὃν ἡμεις ειρηκαμεν, δεικνυη δυνατον αυτοις ὑπαρχειν οντα. Δει ουν, ὥσπερ ειρηκα, και την εις τουτο το ειδος γεγονεναι οικονομιαν ἡμιν επιβλεπειν· εστι γαρ τι συντομον προς το γνωναι τα περιεχομενα

. . . per illorum concretiones, nisi quis dissolutionis modum, de quo diximus, possibilem ipsis esse demonstret. ¶ Oportet igitur, ut dixi, perspiciamus, etiam in hoc genere non defuisse oeconomiam: est enim via compendiaria ad cognoscendum, quae circumstant . . . .

CAP. IV. Conclusio.

V.5. λεπτομερειαν εχοντα.) Procul dubio haec verba respiciunt ειδωλα, quae tenuissimis instructa esse partibus iam ab initio docuit Epicurus. Hanc autem partium tenuitatem adsumebant adversarii, ut absurdum dicerent, posse simulacra huiusmodi varias solidorum formas capere.

V.7. μορφας.) Hanc vocem ex αυτογραφῳ avolasse, satis superque ex antecedentibus liquet.

V.9. οις δη φημι.) Vides ante voculam οις spatinm interiectum, quod, ut alibi monuimus, nostri finalis puncti vicem apud veteres supplebat. Heic autem, cum adversariorum obiecta hactenus retulisset Epicurus, ad ea breviter diluenda gradum facit. In margine etiam σημειον aliquod adpictum fuisse, verisimile est, quod cum ipso margine periit.

Responsio autem tota, ni fallor, in eo versatur, ut dicat non belle ab adversariis esse intellecta, quae a se de idolorum natura, & proprietatibus dicerentur; ut propterea idola inspicientes mente hallucinarentur nominum aequivocatione decepti. Cum enim λεπτοτητι *subtilitate* incredibili ea praedita esse sudirent, subtilitatem istam ex unis vacuis interstitiis ortam putabant, & proinde absurdum dicebant posse eiusmodi simulacra solidorum omnium formam exhibere. Hinc nostrum supplementum in Commentario procedit. De λεπτοτητι autem heic sermonem esse, indicium nobis fecit residua sillaba..λε.., quae in ora detritae colnmnae exstat. Quare de nostro adscripsimus: ὁτι γαρ λεπτοτητα...

Nota est autem Epicuri doctrina, de qua superius ad *Col. VIII.*, sensus nobis vera semper exhibere, verissimumque ipsorum esse testimonium; animo autem nos falli, cum non satis ad phaenomena adtendimus, & ex praeconceptis opinionibus abripi sinimus. Idcirco sic canebat Lucret. *lib. IV. v. 466*:

. . . . . pars hominum maxima fallit
Propter opinatus animi, quos addimus ipsi,
Pra visis ut sint, quae non sunt sensibus visa.

Et paullo superius v. 385:

Hoc animi demum ratio discernere debet,
Nec possunt oculi naturam noscere rerum;
Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.

Eapropter Epicurus idem sapientissime Herodoto inculcabat in *epist. segm.* 37: πρωτον μεν ουν τα ὑποτεταγμενα τοις φθογγοις, ω Ηροδοτε, δει ειληφεναι, ὁπως αν τα δοξαζομενα, η ζητουμενα, η απορουμενα εχωμεν εις ὁ αναγοντες επικρινειν, και μη ακριτα παντα ημιν εις απειρον αποδεικνυωσιν, η κενους φθογγους εχωμεν· *Primum igitur, o Herodote, quid subiectum sit vocibus, oportet capere, ut, sive opinemur, sive inquiramus, sive dubitemus, habeamus, quo nos referentes iudicare possimus, neque nobis alii indefinite probent, quae minime iudicavimur, neque inanes nos voces captemus.* Id ipsum suis adversariis nunc oggerit, quos ὁμωνυμιᾳ deceptos ait.

SCHO-

SCHOLION IN COL. X.

V. 2. συγκρισεις.) Vides in αυτογραφῳ scriptum συνκρισεις cum N pro Γ, quod nonnisi librarii somnolentiae tribuendum est. Cave enim putes cum Stephano, Beza, aliisque, quos citat Jo: Simonius in sua *Introd. Grammatico-Critica sect.* 2. Grammaticos, qui iuberent γαμμα pro νυ ante litteras palatinas adpingendum ab amanuensium scriptis fuisse deceptos, ubi ν minusculum paullo longius protractum figuram γ ipsorum oculis obiecerit; propterea quia in aliquo Codice quadris litteris exarato inveniatur scriptum ανγελος, ανκυρα, ut heic apud nostrum συνκρισεις. In hisce enim papyraceis voluminibus, quae quadris litteris exarata sunt, γαμμα ante palatinas litteras perpetuo adponitur, etsi aliquando librarius ab hac orthographia aberret; ut videre est in hoc ipso volumine, ubi *Col. IX. v.* 12. habes recte scriptum εγχειρουσιν. In volumine autem Philodemi de Musica, quod in lucem dedimus, passim vides huiusmodi orthographiam fuisse servatam. Sic *Col. XVII. v.* 31. τυγχανειν, *ibid. v.* 44. συγγενη. *Col. XXIV. v.* 7. συγγενως. *Col. XXVII. v.* 13. αγχινοιας. *Col. XXXIII. v.* 22. αναγκαιως. *Col. XXXVIII. v.* 32. εγκεχειρηκασι· ibidem vero dormitans, ut longo in opere, adpinxit *v.* 38. συνκαταχοσμησιν· quod observatum per nos fuit. Eadem scribendi ratio & in aliis voluminibus, quae ad manus habemus, passim, & constanter observatur; adeo ut etiam aliquando in binis vocibus γαμμα pro νυ adscribatur in praecedenti, cum altera incipit a γ, ut in vocibus μεν γαρ, ubi habetur ΜΕΓΓΑΡ. Id autem, ni fallimur, manifesto est indicio illud γαμμα sonum του νυ retinuisse, etsi aliquanto mollius efferretur; ut nos hodie voces *angelus*, *anchora* pronunciare solemus, in quibus efferendis lingua non ad palatum usque adsurgit: alioquin non sic facile littera N pro Γ a librariis permutaretur.

Ex Epicuri autem mente συγκρισις est corporum singulorum coagmentatio, quae fit ex primigeniis atomis corpusculis, & varia esse potest; unde varia corporum oritur temperatio, & structura. Sic ipse suam prodidit doctrinam in *epist. ad Herodot. apud Laërt. lib. X. segm.* 40. *&* 41: των σωματων τα μεν εστι συγκρισεις, τα δε εξ ὡν αἱ συγκρισεις πεποιηνται· ταυτα δε εστιν ατομα, και αμεταβλητα, ειπερ μη μελλει παντα εις το μη ον φθαρησεσθαι, αλλ' ισχυοντα ὑπομενειν εν ταις διαλυσεσι των συγκρισεων, πληρη την φυσιν οντα, και ουχ εχοντα ὁπῃ, η ὁπως διαλυθησεται· *corporum alia quidem sunt concretiones, alia vero, ex quibus concretiones efformantur: haec autem sunt insectilia, & immutabilia; quandoquidem minime futurum est, ut universum in corruptionem abeat, sed consistat, & perseveret in dissolutionibus concretionum, cum plena quaedam sit eorum natura, quippe quae non habent, qua ex parte, & quomodo dissolvantur.* Id quod Lucretius his versibus exposuit *lib. I. v.* 484:

Corpora sunt porro partim primordia rerum,
Partim concilio quae constant principiorum.
Sed quae sunt rerum primordia, nulla potest vis
Stringere; nam solido vincunt ea corpore demum.

Ex hac autem Epicuri doctrina patet, quo respiciant, quae heic legis residua exsecti commatis verba: δια των εκειναν συγκρισεις. Videlicet secundum varias illorum principiorum concretiones, variam itidem esse corporum densitatem. Vide, quae in sequenti adnotatione subnectemus. Hinc nostri supplementi ratio in Commentario procedit.

V. 4. διαλυσεως.) Dissolutioni primordialia corpora obnoxia non esse, iuxta Epicuri doctrinam, modo vidimus, quae propterea ατομα *insectilia* dicta sunt. Etsi enim & ipsa minimis constare partibus concipiantur, nulla tamen vi divelli hae partes queunt, cum inane nihil in se admittant, ut cecinit Lucretius *lib. I. v.* 529:

Haec neque dissolvi plagis extrinsecus icta
Possunt; nec porro penitus penetrata retexi;
Nec ratione queunt alia tentata labare:
Id quod iam supera tibi paullo ostendimus ante.
Nam neque conlidi sine inani posse videtur
Quidquam, nec frangi, nec findi in bina secando.

Et inferius *v.* 599:

Inde aliae, atque aliae similes ex ordine partes
Agmine condenso naturam corporis explent:
Quae quoniam per se nequeunt constare, necesse est
Haerere, ut nequeant ulla ratione revelli.

Sunt igitur ſolida primordia ſimplicitate:
Quae minimis ſtipata cohaerent partibus arcte,
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis aeterna pollentia ſimplicitate:
Unde neque avelli quidquam, neque diminui iam
Concedit natura reſervans ſemina rebus.

Hanc autem corporum primordialium congeriem, quae ατομα, & αμεταβλητα putabat Epicurus, το παν *univerſum* nuncupabat. De quo ſic *ad Herod. apud Laërt. lib. X. ſegm.* 39: και μην και το παν αει τοιουτον ην, οιον νυν εστι, και αει τοιουτον εσται· ουθεν γαρ εστιν, εις ὁ μεταβαλλει. παρα γαρ το παν ουθεν εστιν, εις ὁ αν εισελθον αυτο την μεταβολην ποιησαιτο· *Quin etiam univerſum tale ſemper fuit, quale nunc eſt, & tale ſemper erit: nihil enim eſt, in quod mutetur. Nam praeter univerſum nihil eſt, quod in ipſum ingrediens mutationem facere poſſit.*

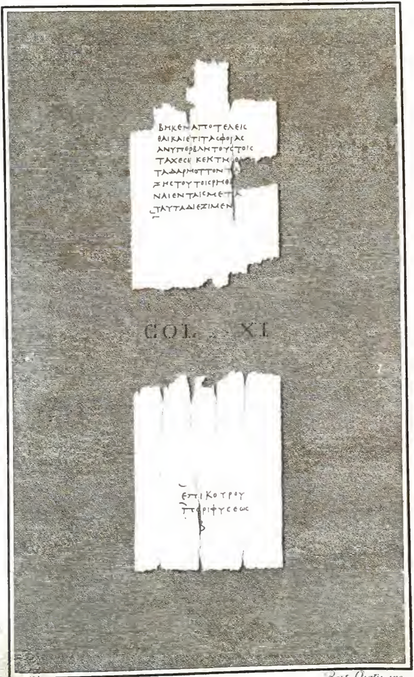
Poſita hac Epicuri doctrina, eum heic dicat: *niſi quis diſſolutionis modum, de quo diximus, poſſibilem ipſis demonſtret;* manifeſtum eſt, verba facere de illorum corporum diſſolutione, quam impoſſibilem eſſe antea docuerat, h. e. primordiorum, ſive atomorum.

V. 4. ον ημεις ειρηκαμεν.) Laërtius poſt modo recitata Epicuri verba ad Herodotum ſubdit: τουτο και ἐν τῃ μεγαλῃ επιτομῃ (φησι) κατ᾽ αρχην, και εν τῃ πρωτῃ περι φυσεως· *hoc etiam in magna epitome (dicit) in principio, & in primo libro de Natura.* En igitur, quo haec verba reſpiciunt, ad primum igitur huius operis librum, quo uſque adhuc fraudati ſumus.

V. 13. συντομον.) Etſi in αυτογραφῳ συντονον potius, quam συντομον adpareat; id procul dubio vel a papyri dilaceratione, & corrugatione procedit, ut dimidiatum M, figuram του N exhibeat, vel eſt librarii mendum: nil enim facilius, ut συντομος cum συντονος permutetur: uti obſervat Weſſelingius *ad Diod. Sicul tom.* 1. *pag.* 106.

V. 15. τα περιεχομενα.) Etſi horum verborum vix primum, & ultimum elementum reſiduum ſit in αυτογραφῳ; nullus tamen dubito, quin eruditi lectores huic lectioni ſuffragium ferant.

CO-

Gio. Casanova dis. *Bart. Orazj inc.*

COLUMNA XI.

. . . . συμβεβηκεν αποτελεισθαι, και ετι τας φορας ανυπερβλητους τοις ταχεσιν κεκτησθαι. Τα δ' ἁρμοττοντα εφεξης τουτοις ῥηθηναι εν ταις μετα ταυτα διεξιμεν.

. . . evenit, ut efficiantur, & inſuper motiones celeritate inſuperabiles adipiſcantur. Quae autem iſtis conſequenter dicenda ſunt, in ſequentibus ediſſeremus.

SCHOLION IN COL. XI.

.V. 1. αποτελωσθαι.) Ex hoc unico verbo satis argui potest, quid in huius libri initio disputaverit; qua scilicet ex causa repeti debeat visionis, & aliarum sensationum *effectio*. Principio igitur explicavit, quaenam, suo arbitratu, fuerit naturae οικονομια in idolorum generatione, & quibus ea praedita forent qualitatibus; tum vero quam celeriter in obiecta ferantur.

.V. 5. τα δ᾽ ἁρμοττοντα εφεξης.) Idolorum tractationem hoc libro non absolvisse, hisce verbis demonstrat. Et quidem cum de illorum generatione, tenuitate, & celeritate verba fecisset; reliquum erat, ut dissereret, quo pacto eadem animos percellerent, & varias sensationes in animantibus tum vigilantibus, tum dormientibus crearent, ut ipsemet exsequitur in *epistola ad Herodotum*: quaeque omnia enarrat eius interpres Lucretius *lib. IV.*

COMMENTARIVS

IN CAPVT I.

Simulacra in motione celerrima esse ex ipsorum tenuitate evincit.

QUandoquidem satis longe ab huius secundi libri initio Epicurum differentem deprehendimus, coniicere par est, quid ipse in praecedentibus docuerit. Omni procul dubio primum librum in statuendis rerum principiis, videlicet atomis, & inani, necnon in utriusque principii tum proprietatibus, tum adcidentibus enucleandis impendisse ex Lucretio, atque Laertio satis constat. Huic alterum, in quem offendimus librum, subdit, ut naturae *oeconomiam* explicet, per quam opportunus, ut is autumat, videndi, & percipiendi, quae circumstant corpora, modus hominibus suppeditatur, idolorum scilicet, seu simulacrorum ope, ut ex eiusdem libri conclusione discimus: quae idola, ut ipse docet, e singulis corporibus continenter evolant, passim per aera discurrunt, & sensationum omnium causa exsistunt. Horum autem idolorum creationem, & naturam in huius secundi libri, quo fraudati sumus, initio explicasse quis dubitet? Atomos perpetuo motu cieri Epicurus docebat, ut aliunde novimus, atque hinc fieri, ut e singulis corporibus, quasi quaedam abrasae superficies, sive tenues membranae perpetuo emitterentur, quae uniuscuiusque corporis effigiem, & figuram sensibus obtruderent. Huiusmodi autem membranas, sive idola supra quam cogitari possit, tenuissima esse ex incredibili atomorum parvitate, quibus texerentur, facile adstruebat. Hinc porro insuperabili celeritate idola ferri oportere hoc pacto docentem nacti sumus:

,, De simulacrorum autem, qua feruntur, celeritate nunc dicere adgrediemur. Prin- *Colum. I.*
,, cipio enim cum eorum subtilitas talis tantaque sit, ut humanos sub sensus cadere
,, non queat, satis superque evincitur insuperabili celeritate eadem praedita esse opor-
,, tere: ,, *Etenim quae subtilia sunt, eadem & levia esse experimentis abunde constat. Sed*
,, *supra quam concipi possit subtilia esse simulacra ostendimus*; ergo dicendum est etiam in- *Colum. II.*
,, superabiliter esse levia. Si autem insuperabiliter levia, manifestum quoque fit insu-
,, perabiliter celeria esse, cum moventur. Et si ad summam aeque celeres natura sunt
,, omnes atomi, *ut docuimus*, fateamur quoque necesse est, eas, cum simul feruntur,
,, atque in aliquem locum convolant, fluxu continenti meare, nec vacuum ipsis ultra
,, commeantibus obsistere; *atque adeo idola, quae nihil aliud sunt, quam tenuissima mem-*
,, *brana, quippe simplici constant atomorum textura, quam maxima celeritate praedita esse pa-*
,, *tet. Atomi enim, cum summo de corpore continenter evolant, nequaquam mutant primaevam*
,, positionem atque ordinem; sed singulae his tantummodo accedunt, inter quas primi- *Colum. III.*
,, tus interstitium positum fuerat. Cum autem ipsae ex adverso intuentium, ut ita di-
,, cam, transfugiunt, corpus gignit figuram: etsi huiusmodi secretiones nisi laevi solido
,, incursent, intueri nequaquam licet. Quapropter solida tum solum nobis reddunt *ido-*
,, *lum, cum densa, laevigata, & splendida sunt, ut in speculis usuvenit. Etenim si corpora*
,, *porosa sint, idolum pertransit; si aspera, in ea offendens, scinditur. Imo vero de speculo*
,, *in speculum repulsam imaginem eodem temporis puncto conspici posse* exploratum phaeno-
,, menis est. Iterum igitur, atque iterum manifesto adparet insuperabili celeritate prae- *Colum. IV.*
,, dita esse idola, cum moventur. Atque hoc ferme pacto demonstratio de idolorum ce-
,, leritate confici poterit.

IN CAPVT II.

Celeria itidem esse idola ex eo, quod nihil obsit; & proinde immutabilia.

CUm quae sibi effinxerat Epicurus simulacra, suapte natura maxime levia, atque adeo celerrima esse ex partium tenuitate evicerit; ostendere iam nunc satagit celerrimo eorum motui, cum a summo corpore aufugiunt, nihil obsistere, posita vacui disseminatione: atque hinc concludit nullam in eorum transitu, donec humanos sensus percellant, mutationem subire posse; & proinde nonnisi verissimam corporum, unde proficiscuntur, imaginem exhibere. Sic itaque pergit: ,, Quoniam vero fluxus celer est,
,, non solum cum levitate, *& tenuitate praedita est materies, sed etiam quando nihil ob-*
,, *stat, quominus libere fluat; hinc cum membrana e summo corpore, velut extimus cortex eia-*
,, *culetur, & vacuum, quod eam excipiat, in promtu sit, nonne consequens omnino est, ut sine*

Colum. V. „ *obstaculo* celeriter tunc evolet idolum? Nisi fortasse Sophistarum more adfirmare velis, „ solida tantum corpora celeri motu ferri posse, quae autem verae imagines sunt, in „ prima corporis froote positae, immobiles subsistere debere. Atque adeo, quod sponte „ consequitur, adfirmamus. Cum vacuum praesto sit semper, posita secretionum vehe„ menti eiaculatione, & uoitate, & teouitate, & partium exiguitate, immutabilia *pror-* „ *sus sunt simulacra, cum per aerem tranant. Etenim cum in variis a corpore distantiis ali-*
Colum. VI. „ *quem typum conspicimus, eamdem semper formam servare profecto cernimus. Atque hinc* „ *versa vice* per omnes similes typos, quos videmus, belle quidem nobis licet cognoscere, „ celeritate praedita esse quaecumque corpora; quoniam & solidorum simulacra, quae in „ longinqua abeunt loca, eamdem perpetuo formam traosmittere cernimus.

IN CAPVT III.

Objecta profert, ac diluit.

CUm idolis suis celeritatem satis superque adstruxisse sibi visus sit Epicurus, operae pretium ducit argumentis occurrere, quae ab aliorum Philosophorum sectatoribus obiicerenrur. Quosnam autem peculiariter heic sugillet, ignoramus; quippe in lacunam incidimus. Id tantummodo ex eius responsione discimus, non unum, sed plures esse, quibuscum congladiatur. Et quidem oovimus, idolorum fabellam nonnisi Democrito, & Epicuro adrisisse, reliquis philosophis exsibilantibus. Testis est Auctor *Histor. Philosoph.* quae Galeno tribuitur, cum ait: *Δημοκριτος, Επικουρος κατα ειδωλων εισκρισεις ᾠοντο το ὁρατικον συμβαινειν. Ετεροι κατα τινων ακτινων εισκρισιν μετα την προς το ὑποκειμενον εντασιν παλιν ὑποστρεφοντων προς την οψιν· Democritus, Epicurus per idolorum insinuationes putabant visionem evenire: alii per quorumdam radiorum insinuationem, qui, postquam incubuerint in subiectum, iterum remeant ad visum.* Sextus vero Empiricus sic magis enucleate tres veterum de visione sententias protulit *Pyrrhon. Hypotypos. lib. III. 51: ειτε κατα εντασιν γινεται κωνου (ἡ ὁρασις)· ειτε κατα ειδωλων αποκρισεις τε, και επικρισεις· ειτε ακτινων, ἡ χρωματων απεχυσεις· sive fiat (visio) per intentionem coni (radiorum oculi); sive per imaginum secessiones, & immissiones; sive per radiorum, vel colorum emissiones.* Ad quas nempe sententias respexit ipsemet Epicurus in iis verbis ad *Herodot.* quae in Schol. ad Col.VI. recitavimus: *ου γαρ αν αποσφραγισαιτο τα εξω την ἑαυτων φυσιν του τε χρωματος, και της μορφης δια του αερος του μεταξυ ἡμων τε, κακεινων, ουδε δια των ακτινων, η οἱωνδηποτε ῥευματων αφ' ἡμων προς εκεινα παραγινομενων· neque enim externa naturam suam colorit, ac formae consignaverint per aerem interceptum, neque per radios, vel per alia quaevis effluentia a nobis ad illa.* In praesens vero in hunc ferme modum disputare adgreditur.

„ *Novimus autem non deesse, qui hanc nostram opinionem irrideant, atque argumentis op-* „ *pugnent. Aiunt enim: Opinantur Epicuri sectatores ab unoquoque corpore simulacrum perpetuo*
Colum. VII. „ *evolare, quod figuram solido omnino similem servet*, & easdem dimensiones in sua exten„ sione capiat. Verumtamen non ex multorum corporum adgregatione extensiooem oriri, „ sed ex ioteriori quodam vacuo dimensiooem ipsam exsistere, absurdo quodam modo „ adfirmare audent, quasi vero vacuitas facile possit fluxum, *& celeritatem concipere.* „ *Profecto, si ita se res haberet, aequalis in omnibus idolis tenuitas foret. Sed id absurdum* „ *est. Namque non omnia corpora eamdem densitatem habent, sed alibi maior, alibi minor est* „ *densitas* naturalis solidorum: quod ipsi nobis sensus adtestantur. Si enim interior cor-
Colum. VIII. „ porum structura esset fistulosae substantiae similis; nequaquam simulacrum huius fistu„ losae substantiae in transmittendo exteriorem formam eumdem atomorum ordinem „ servare posser, & positionem, *quae in solido. Quod si dicant, huiusmodi simulacra exte-* „ *rius quidem compacta esse, intus vero vacua, ne hoc quidem subsistere valet. Quomodo enim* „ *fieri potest, ut simulacra* tenuissimis partibus instructa, eodem pacto, quo aliquae sub-
Colum. IX. „ stantiae visuntur, extra quidem compactae, intus vero multicavae, valeant formas se„ cundum varias solidorum naturas capere?

„ His autem ut respondeam, dico. Cum isti simulacrum aliquod intuentur, falsam „ de ipso opinionem statim concipiunt, propter nominum aequivocationem. *Cum enim* „ *tenuitate idola omnia praedita esse audiunt, illam nonnisi ex interiori vacuo oriri posse au-* „ *tumant; atque adeo opus esse, ut cuncta iisdem vacuis interstitiis abundent: quod utique* „ *falsum est, & contra quam sentimus. Tenuitas enim ex imperceptibili atomorum exiguitate*
Colum. X. „ *oritur, quae semper eadem manet. Vacua autem interstitia iisdem varia servantur, prout in* „ *corporibus sunt* secundum ipsorum concretiones: nisi quis dissolutionis modum, de quo „ diximus, possibilem ipsis atomis esse demoustret.

IN

IN CAPVT IV.

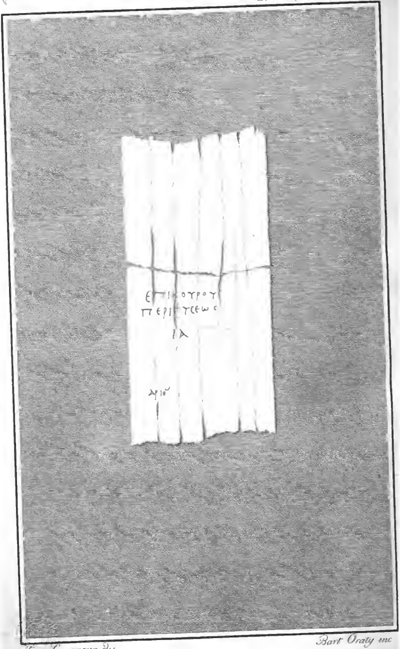
Libri conclusio.

Dilutis, ut ipse ducit, adversariorum obiectis, ad libri conclusionem confidenter pergit. Heic vero mirabilem naturae oeconomiam in perficienda hominum visione inculcat, nec non incredibilem idolorum in percurrendis spatiis celeritatem, quam satis ostendisse putat.

„ Nobis igitur, ut principio dixi, perspicere satis licet etiam in hac specie non
„ defuisse naturae oeconomiam. Est enim haec brevis quaedam via, qua cognoscere ho-
„ mines queuot, quidquid circa ipsos est. *Quippe patet, quomodo huiusmodi simulacra in-*
„ *credibili tenuitate praedita e singulis corporibus perpetuo avolent, per quae non solum visio,*
„ *sed etiam perceptio omnium obiectorum* eveniat, ut perficiatur; et insuper quomodo ea- Colum. XI.
„ dem simulacra motiones celeritate insuperabiles adipiscantur. Quae autem istis conse-
„ quenter dicenda sunt, postea edisseremus.

Cum igitur, ut patet, in secundo hoc libro nonnisi de idolis pertractaverit Epicurus, dicendum est in mendo cubare numericam notam apud Laërtium *lib. X. segm.* 73., ubi *Enarrator* cum recitasset eam *epistolae ad Herod.* partem, ubi Epicurus de tempore disserit, tum de suo sic adnotat: *φησι δε και τουτο και εν τῃ* B' *τῶν περι φυσεως· dicit & hoc in secundo de Natura*. In altero enim hoc libro locum id babere non potuit. Fortasse pro numerali IB', XII, quam paullo post signatam ibidem habes, inrepsit eascriptorum incuria B', II.

Επικουρου περι φυσεως ΙΑ

Gio. Casanova dis — Bart. Oraty inc

ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ

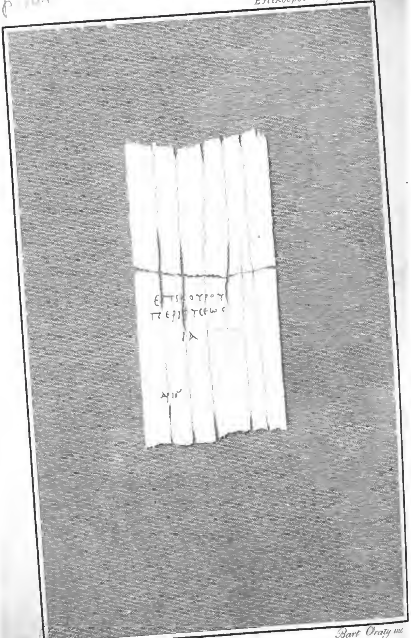
ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ

ΙΑ

EPICVRI

DE NATVRA

LIBER XI.

Gio. Casanova dis — Bart Oraty inc

ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ

ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ

ΙΑ

EPICVRI

DE NATVRA

LIBER XI.

ANTELOQUIUM.

Absoluto iam altero Epicuri libro; qui nobis primus ex residuis etat, ad undecimum, signatum nempe ΙΑ, & ab illo, deficientibus aliis, proximiorem, gradum facimus. Operae autem pretium est aliqua lectorem praemonere. Hoc volumen, etsi papyri materie, & charactere ceteris praestaret, atque adeo facilius evolvi posset; tamen cum post infamis anni 1799. vices in imperitas manus inciderit, discerptum potius, quam explicatum est. Hinc non modo bona eius pars ab initio disperiit, quae optime legi potuisset, sed & post tertiam superstitem columnam ingens lacuna facta est. Ex adglutinatis enim simul uno, ac alteris plurium σελιδων elementis monstrosa consarcinatio exsurtexit, unde nihil expiscari quivimus. Idcirco vides in serie deesse quartam columnam: re tamen vera plures, vel certe duae intermediae desiderantur. Ne quid autem incuria nostra deperiret, e multis fragmentis aliquid contrahere studuimus, & sex, quae pleniora essent, in unam *Fragmentorum Tabulam* coniecimus. Ex his enim, tum quae insuper in eodem libro Noster pertractaverit, internoscete licet; tum aliquid lucis iis, quae supersunt, infunditur. Ea autem sic legi posse arbitramur.

Fragm. 1. περιληφθειη δια την του περιεχοντος πυκνοτητα, η αραιοτητα. ὡστ' αποδιδοναι μην ουκ εστιν ἁπασι· *comprehendi posset per circumstantium corporum densitatem, vel tenuitatem: itaque reddere non est omnibus* . . . Vide Scholion in *Col. I*, *v.* 10, 11, ubi illud recitabimus.

Fragm. 2. και δια τουτο πανταχοθεν προ ομματων τιθεμενοι τας περιφερειας, ὡς του αλλου πραγματος. *& propterea, qui undecumque prae oculis sibi ponunt circumferentias (astrorum), non secus ac alius rei* . . . Heic profecto sermonem habere videtur de astrorum magnitudine. Scitum est enim Epicuro eam sedisse opinionem, iure a Physicis reliquis exsibilatam, astrorum scilicet magnitudinem tantam esse, quanta nostris oculis adparet. Quare Tullius huiusmodi delirium irridens inquit. *Academ. lib. IV. cap.* 26. *quantulus (sol) nobis videtur; mihi quidem quasi pedalis. Epicurus posse putat etiam minorem esse eum, quam videatur.* Sic autem Ipse ad Pythocl. scribebat *segm.* 91. το δε μεγεθος ἡλιου τε, και των λοιπων αστρων, κατα μεν τοι προς ἡμας, τηλικουτον εστιν, ἡλικον ὁποιον φαινεται· *solis autem, ceterorumque astrorum magnitudo, quod ad nos, tanta est, quanta adparet.* Quo in loco adnotat enarrator Laërtius: Τουτο δε και εν τῃ ενδεκατῃ περι φυσεως· *hoc autem & in undecimo de Natura.* Quandoquidem igitur hoc ipso in libro, quem prae manibus habemus, eam quaestionem, ut par erat, pertractavit; recitata verba non alio referri posse existimamus; ut scilicet dicat, quod Lucretius sic carmine expressit, *lib. V. v.* 577.

Quidquid id est, nihilo fertur maiore figura,
Quam, nostris oculis quam cernimus, esse videtur.
. . . .
Quandoquidem claram speciem, certamque figuram
Praebet, ut est oris extremis cumque notata,
Quanta haec cumque fuat, tanta hinc videatur in alto.

Fragm. 3. quod sane diu nos torsit, sic fortasse legi potest: δους ταυτης τιμης ὁρατην ποιεισθαι, και τησδε δυης εσεσθαι, η προτερον, η ὑστερον· ὡστε ου τοτ' εχειν απειριαν ακολουθον του παντος· *concedens, ut huius decoris spectator fiat, & mox eius cladis testis futurus; ita ut tunc non habeat infinitatem consentaneam Universo.* Quo autem haec verba respiciant, divinare nunc est. Docuit Epicurus

το παν, *universum*, aeternum esse: sic ad Herod. *segm.* 39. και μην και το παν αει τοιουτον ην, οἱον νυν εστι, και αει τοιουτον εσται. *Praeterea universum tale semper fuit, quale nunc est, & tale semper erit*: ad haec infinitum esse. Sic ad eumdem Herod. *segm.* 41. αλλα μην και το παν απειρον εστι· *rursus universum infinitum est*. Cur autem το παν infinitum reputari debeat, ita ibidem arguit: το γαρ πεπερασμενον, ακρον εχει· το δε ακρον εχον, παρ' ἑτερου τινος θεωρειται· το δε παν ου παρ' ἑτερου τινος θεωρειται, ὡστε ουκ ακρον εχειν· το δε ουκ ακρον εχον, περας ουκ εχει· περας δε ουκ εχον, απειρον αν ειη, και ου πεπερασμενον· και μην και τῳ πληθει των σωματων απειρον εστι το παν, και τῳ μεγεθει του κενου. *Quod enim finitum est, extremum habet: quod vero extremum habet, id ex alio quopiam cernitur. Sed Universum ex alio quopiam non cernitur: itaque extremum non habet. Quod autem non habet extremum, neque finem habet: & quod finem non habet, infinitum esse debet, non finitum: porro & corporum multitudine infinitum est Universum, & vacui magnitudine*. Quod argumentum sic carmine reddidit Lucretius *lib. I. c.* 957.

Omne, quod est igitur nulla regione viarum
Finitum est; namque extremum debebat habere:
Extremum porro nullius posse videtur
Esse, nisi ultra sit, quod finiat, ut videatur,
Quo non longius haec sensus natura sequatur.

Praeterea mundos, quos numero infinitos adstruebat, finitos esse, & dissolutioni obnoxios adfirmavit. En quomodo ad eumd. Herod. *segm.* 73. τους κοσμους δει, και πασαν συγκρισιν πεπερασμενην, το ὁμοειδες ταις θεωρουμεναις πυκνως εχουσαν, νομιζειν γεγονεναι απο του απειρου παντων τουτων εκ συστροφων ιδιων αποκεκριμενων και μειζονων, και ελαττονων· και παλιν διαλυεσθαι παντα, τα μεν θαττον, τα δε βραδυτερον. *Existimare oportet mundos, & omnem finitam concretionem; quae aliquid simile habeat cum iis, quas passim observamus, ortum ab infinita rerum universitate habuisse; cum haec omnia per proprias* (atomorum) *convolutiones secreta sint, & alia quidem maiora, alia minora: & rursus omnia dissolvi; alia quidem ocyus, alia serius.* Adnotat porro hoc in loco Laërtius: δηλον ουν, ὡς και φθαρτους φησι τους κοσμους, μεταβαλλοντων των μερων· φησι δε και εν αλλοις. *Manifestum est igitur, quod mundos corruptibiles dicat, partibus mutationem passis: quod aliis etiam in locis ait*. Hoc igitur comma unum e pluribus locis esse remur, ubi eam doctrinam inculcavit. Quomodo autem huc devenerit, cum de meteoris disputaret, quis divinaverit? Tota certe sententia sic fortasse procedebat: *Mundus hic adspectabilis, sicut ceterae omnes concretiones, infinitus esse non potest, quando dat spectatori facultatem videndi praesentem suum decorem, & mox suae ruinae testem esse, sive prius, sive posterius: ita ut non possit tali in statu ad ipsum pertinere immensitas, quae uni convenit Universo*.

Haud scio autem, an eruditus Lector in voce δυης haesitarit, cum ea nusquam, nisi apud poëtas occurrat: quod ipsum diu nos ab huiusmodi lectione deterruit. Sed cum nihil aliud ab initialibus adparentibus ΔΥΗ extundi posset, cumque hoc unum ῥημα praecedenti τιμης belle responderet; huic lectioni tandem adquievimus. Ecquis autem omnes veteres scriptores prae manibus habeat, ut pro certo adfirmet eam vocem prosatoribus penitus ignotam fuisse? Profecto nec veteres Lexicographi hanc vocem inter poëticas amandarunt. Sed esto: sit omnino poëtica. Epicurum dictionis puritati, atque elegantiae non vehementer incubuisse novimus; quin imo suos discipulos inconditum quoddam scribendi genus docuisse videtur, ut animadvertit Tullius *Orat. in L. Pison. c.* 29; & alia inusitata, vel obsoleta verba saepe usurpasse ex hoc ipso libro satis evincitur, uti in scholiis observabimus. Potuit denique alicui noto carmini adludere, atque eius

verba

verba usurpare; quandoquidem & praecedens vox τιμης poëticum quid olet. Lucretius profecto hac de re *lib.* 2. *v.* 1143. stylum attollens cecinit:

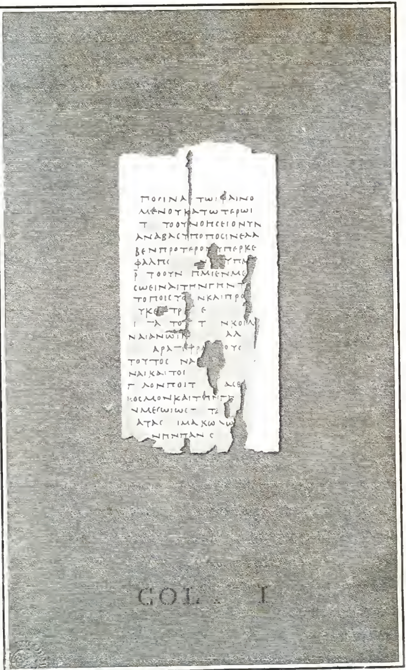
Sic igitur magni quoque circum moenia mundi
Expugnata dabunt labem, putresque ruinas.

Fragm. 4. απαντᾳν, η μη ληρους απαντᾳν· απ᾽ αυτου δε μη απαντᾳν ληρους, η αν τοδε χρεος απαντᾳν· ὡστε ὁσους ποιουντας ὁμοφωνον φυσει λογον, και μη παρα φυσιν· *occurrere vel non occurrere nugas: ex hoc ipso autem, quod non occurrant nugae, fieri posset, ut utile quid occurreret. Itaque quicumque consonam naturae rationem inveniunt, & non contra naturam* . . . Quae verba sic lecta procul dubio notam Epicuri doctrinam respiciunt, quo scilicet pacto Is των μετεωρων phaenomena explicanda esse doceret. Putabat enim varias sine erroris nota eiusdem phaenomeni rationes reddi posse, dummodo ne quid impossibile, vel phaenomenis ipsis absonum admitteretur. Sic ad Pythocl. *segm.* 93. scribebat: εαν τις αει επι των τοιουτων μερων εχομενος του δυνατου εις το συμφωνον τοις φαινομενοις ἑκαστον τουτων δυνηται απαγειν, μη φοβουμενος τας ανδραπωδεις των Αστρολογων τεχνητειας· *cum quis semper in huiusmodi (cosmologiae) partibus id, quod possibile est, sequens, possit unumquodque horum ad congruentiam cum phaenomenis adducere, nihil veritus servilia Astrologorum machinamenta.* Et infra *segm.* 113. το δε μιαν αιτιαν τουτων αποδιδοναι πλεοναχην των φαινομενων εκκαλουμενων, μανικον, και ου καθηκοντως πραττομενον ὑπο των την ματαιαν αστρολογιαν εζηλωκοτων, και εις το κενος αιτιας τινων αποδιδοντων· *harum porro rerum unam reddere caussam, cum ea, quae apparent, multiplicem arguant, stultum, & indecenter factum ab iis, qui inanem depereunt astrologiam, & inaniter aliquarum rerum caussas reddunt.* Quae in loca vide Gassendum, & Menagium. Cum igitur hoc in libro de Meteoris ageret, procul dubio eamdem doctrinam inculcavit; ut videre est in hisce, quae supersunt, paginis. Huius ergo abscissi commatis, ni fallor, sententia est: *Qui phaenomenis diligenter adtendit, & uni systemati non mordicus adhaeret, vel huic veritas occurrit, vel certe non incidet in nugas; ex hoc ipso autem, quod in nugas non incidat, fieri potest, ut verum sibi occurrat. Itaque quicumque rationem naturae consonam reddunt, & non contra naturam, veritati adcedunt.*

Fragm. 5. ειναι τον ὁμοιουμενων τῳ του τυμπανου εκτμηματι· και οἱ μεν δη οιονει τοιχους τους κυκλῳ επενοησαν ὑπαρχοντας τη γῃ κατα της δινησεως· *esse (mundum) tympani segmento similem; & illi quidem quasi muros in gyro commenti sunt circa tellurem esse positos adversus coelestium corporum circumactionem.* Quonam haec verba referri debeant, videsis, quae in *Schol. ad Col. I. v.* 8. adnotavimus.

Fragm. 6. εν ταις μεταβασεσιν ὁμοιον ειπειν παλιν, ει το ανω αυτης κεφαλης αρτιως ειχε, τουτο ὑπο ποσιν αισθανοιμεν κατα την μεταβασιν, εαν . . . . *idem in transitionibus rursus dicendum est, si quod modo fuit supra nostrum caput, hoc idem sub pedibus esse sentiamus propter loci mutationem, eum* . . . . Hoc utique κομμα, quod propius est ab initio columnae primae, quam interpetrandam adgredimur, eidem vicissim lumen praebet, & recipit. Vide *Schol. in Col. I. v.* 1.

Haec, erudite Lector, in antecessum didicisse iuverit, quo instructior ad reliqua adcedas. Totius autem libri argumentum, & integrum orationis filum, quoad coniicere licuit, in Commentario de more dabimus. Nunc ad eius lectionem, & interpretationem adcedamus; in quibus non minimum egregii iuvenis Angeli Antonii Scotti opera, ac diligentia nos iuvit.

COL. I

Gio. Casanova dis. Bart Oraty inc.

COLUMNA I.

. . . . ὑπο ποσιν αυτῳ φαινομενου κατωτερῳ. Τουτο ουν, ὁ ἠσει ὁ νυν αναβας ὑπο ποσιν, ελαβεν προτερον ὑπερ κεφαλης ων αντικρυ. Παρα το ουν φημι εν μεσῳ ειναι την γην τοις τοποις ὑφην, και προς του κεντρου περιεχοντος του παντος, και τοδ' εγκοιλωναι ανω, και κατω· αλλους δε παρα γη φραγμους εις τουτο συναπτομενους ειναι· και τοι ὁυτω στρογγυλον ποι τηρησασθαι κοσμον, και την γην εν μεσῳ, ὡστε παντα κατα σχημα κωλων κοινην πανταχοσε μορφην τηρηται.

. . . . sub pedibus ipsi adparentis inferius. Illud igitur, quod sub pedes mittet, qui nunc adscendit, suscepit prius supra caput, cum in parte opposita consisteret. Propterea igitur dico, in medio locorum positam esse tellurem gibbosam, & ad centrum universi circumpositi, atque hoc incurvari superius, & inferius; aliaque circa terram sepimenta, in eamdem formam connexa esse; atque hoc pacto rotundum quodammodo servari mundum, & terram in medio; ita ut omnia ad instar membrorum communem omni ex parte formam servent.

CAP. I. Cur, et quomodo Terra in medio Mundo sit posita.

SCHOLION IN COL. I.

Verſ. 1. ὑπο ποσιν) Tum abrupti huiuſce commatis reſiduum, tum etiam, quae ſequuntur, lumen adcipiunt ex praecedenti fragmento, quod exhibemus in *Fragmentorum tabula num. 6*; quodque ſic legendum eruditi non abnuent: Εν ταις μεταβασεσιν ὁμοιοι ειπειν παλιν, ει το ανω αυτης κεφαλης αρτιως ειχε, τουτο ὑπο ποσιν αισθανοιμεν κατα την μεταβασιν, εαν... *idem in tranſitionibus rurſus dicendum eſt, ſi quod modo fuit ſupra noſtrum caput, hoc idem ſub pedibus eſſe ſentiamus propter loci mutationem, cum...*

Verſ. 6. 7. φημι εν μεσῳ ειναι την γην) Tellurem in orbis medio eſſe poſitam ex Epicuri placitis iam pridem cecinit Lucretius *lib. V. v. 535*:

Terraque ut in media mundi regione quieſcat,
Evaneſcere paullatim, & decreſcere pondus
Convenit....

Et v. 450.

Quippe etenim Terrai corpora quaeque,
Propterea quod erant gravia, & perplexa, coibant,
In medioque imas capiebant omnia ſedes.

Si quis autem noſſe amet, an aliae philoſophorum ſcholae idem ſenſerint, adeat Plutarchum *de Placit. Philoſoph. III* 11, Euſebium *Praeparat. Evangel. I 57*, & Philoſophicam Hiſtoriam Galeno adſcriptam *c.* 21. Argumenta vero, quibus ſuas de terrae ſitu opiniones veteres tuebantur, videſis apud Ptolemaeum Μεγαλ. Συνταξ. *lib. I, cap. 5.*

Verſ. 8. ὑφην) Reliquae autographi litterae, & modicum ſpatiolum hanc vocem procul dubio inclamant. Lexicographos ergo non moramur, qui eam inter poëticas recenſent. ὑφος autem teſte Suida, & Etymologico magno idem eſt ac κυρτος, *curvus*, *gibboſus*: qua voce utitur Ariſtoteles ad terrae figuram indicandam. Falſus igitur eſt Gaſſendus, qui rotunditatem Telluris ab Epicuro cognitam oblitus ſe adfirmaſſe in *Phyſic. Sect. III Membr. poſter. lib. I cap.* 1; poſtea in ſuis *animadverſionibus* in X. Laërtii, *pag.* 347 ait: *non videtur* (Epicurus) *habuiſſe terram ſphaericam, ſed facici planae*; & in eadem fuiſſe Epicurum opinionē duxit, ac Leucippum, & Democritum, quorum ille tympani formam, hic diſci terrae attribuit; levi ſane argumento, quod vide, ſi lubet. Ex toto enim huiuſce columnae contextu contrarium manifeſto eruitur. Nec obſtare id putes, quod fragmento n. 5 interlucet, ubi legis: ὡμοιωμεν...ω...του τυμπανου. Ibi enim procul dubio non ſuam profert, ſed aliorum refert opinionem: nec de terra loquitur, ſed de mundo. Sic enim lego: Ειναι τον ὡμοιωμενον τῳ του τυμπανου εκτμηματι· και οἱ μεν δη οἱονει τειχους τους κυκλῳ επενοησαν ὑπαρχοντας τη γη κατα της δινησεως. h. e. *eſſe ſimilem* (mundum) *tympani ſegmento: et illi quidem quaſi muros in gyro commenti ſunt circa tellurem eſſe poſitos contra* coeleſtium corporum *circumactionem*. E quibus verbis ſic lectis ſatis ſuperque adparet alienam, non ſuam opinionem illic referre. Quod clarius etiam fiet, ſi truncum illud verbum ρητικου ſanare, & fulcire libeat hoc pacto: ὡσπερ εκ του προῤῥητικου, ita ut inridens dicat fuiſſe, qui quaſi prophetico ſpiritu adflati, adſeverarent mundum tympani ſegmento ſimilem fore: quos inter procul dubio fuit Leucippus. Epicurus enim de more nihil certi in huiuſmodi rebus pronunciari poſſe cenſebat: quapropter in Epiſt. ad Pithocl. apud Laërt. *lib. X ſegm.* 88 ſcribebat: Ὁ κοσμος, εν ᾡ ληγει, ουκ εστι καταλαβειν. *quomodo deſinat mundus, capere non licet*; atque adeo habere illum poſſe η στρογγυλην, η τριγωνον, η οἱαν δη ποτε περιγραφην. Videſis *Gaſſend. pag.* 394. Hinc tamen non ſequitur, quod ſuam de Terrae, & Mundi figura opinionem proferre nequiverit; quippe quam a phaenomenis erui poſſe putaret: quod heic exſequitur. Procul dubio hanc fuiſſe Epicuri opinionem teſtatur Tullius in II. *de Natur. Deor.* ubi Balbus Epicureis oggerit: *Nec enim hunc ipſum mundum pro certo rotundum eſſe dicitis: nam poſſe fieri, ut ſit alia figura, innumerabileſque mundos alios aliarum eſſe formarum.*

Verſ. 10. του κεντρου) Haec vox, licet dilaniata, ſatis perſpicua eſt, ni fallor. Quod ſi ita eſt, idem fere Epicurum ſenſiſſe, ac Ariſtotelem fateberis, qui in *de Mundo lib. I*, 3 ſic ſcripſit: Κοσμου το μεσον, ακινητον τε ον, και ἑδραιον ἡ Φερεσβιος ειληχε γη... Του δε συμπαντος ουρανου τε, και κοσμου σφαιροειδους οντος, και κινουμενου, καθαπερ ειπον, ενδελεχως, δυο ακινητα εξ αναγκης εστι σημεια.... δἰ ὧν ει νοησαιμεν επεζευγμενην ευθειαν, ἡν τινες αξονα καλουσιν, διαμετρος εσται του κοσμου, μεσην μεν εχουσα την γην, τους δε δυο πολους περατα. *Mundi medium immotum, & ſtabile terra vitali foecunditate praedita ſortita eſt...*

Quum

Quum autem totus mundus, coelumque globosum sit, & continenter, ut dixi, circumagatur, necesse est duo esse puncta immobilia ... per quae si lineam rectam duci concipiamus, quam nonnulli axem adpellant, erit haec mundi diameter, quae terram in medio, ambos autem polos pro terminis habebit. Idem habet Ptolemaeus *lib. I*, 3. Obstare tamen alicui fortasse videbitur fidus Epicuri interpres Lucretius, qui *medium*, h. e. *centrum* nullum esse in universo contendit; sic enim cecinit *lib. I*, *v.* 1069:

Nam medium nihil esse potest, ubi inane, locusque
Infinita: neque omnino, si iam medium sit,
Possit ibi quidquam hac potius consistere causa,
Quam quavis alia longe regione manere.

Verum heic tantummodo negat Epicureus Poëta esse in universo punctum medium, ad quod gravia omnia tendant, & ibidem nitantur, quod *centrum gravitatis* vulgo adpellant: adeoque inridet, qui antipodas in opposita nobis telluris parte vagari posse, quin in coelum reciderent, contendebant. En eius carmina *lib. I*, *v.* 1051:

Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
In medium summae (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo mundi naturam stare sine ullis
Actibus externis, neque quoquam posse resolvi
Summa, atque ima, quod in medium sint omnia nixa.
. . . .
Et simili ratione animalia subtu' vagari
Contendunt, neque posse e terris in loca coeli
Decidere inferiora magis, quam corpora nostra
Sponte sua possint in coeli templa volare.

Exinde tamen non negat tellurem in medio universi, coelestibus corporibus circumfusam posse consistere; quin imo diserte adfirmat in versibus superius recitatis. Verba igitur προς του κεντρου idem prorsus heic sonant, ac superiora εν μεσῳ.

Vers. 10. 11. περιεχοντος του παντος) Residua elementa, & spatiola has voces tantum non respuunt; has ipsas tamen heic desiderari pro certo habemus. In superiori enim adnotatione satis, ut puto, ostendimus, Epicuri mentem fuisse, ut doceret terram in mundi medio esse positam. Itaque sicut prius dixerat εν μεσῳ τοις τοποις, sic postea dixit προς του κεντρου περιεχοντος του παντος. Adpellasse autem Epicurum το περιεχον universum mundi systema satis compertum habemus. Siquidem ea voce utitur in epist. ad Herod. *segm.* 46, & ad Pythocl. *segm.* 88 ait: κοσμος εστι περιοχη τις ουρανου, αστρα τε, και γην, και παντα τα Φαινομενα περιεχουσα, αποτομην εχουσα απο του απειρου, και καταληγουσα εν περατι η αραιῳ, η πυκνῳ. *Mundus est quaedam coeli complexio, astra, & terram, & omnia conspicabilia continens, portionem ab infinito adcipiens, & in terminum desinens vel rarum, vel densum.* Quibus verbis plane gemella sunt, quae in fragmentorum primo sic legimus: περιληΦθειη δια την του περιεχοντος πυκνοτητα, η αραιοτητα, ὡστ᾽ αποδιδοναι... Non recte igitur Stephanus το περιεχον ad ambientem tantum aërem coarctavit.

Quidquid autem sit de absoluta voce περιεχοντος, heic certe omnem tollit ambiguitatem sequens του παντος. Etenim το παν, vox apud Philosophos frequentissima, nonnisi *Universum*, vel *rerum Universitatem*, vel *Universam naturam*, vel *Omnia*, vel interdum *Omne*, ut reddit Tullius, vel *rerum summam*, *summam omnem*, aut *summai totius summam*, ut Lucretius, significat: eodemque sensu passim ab Epicuro adcipitur in *Epist. ad Herod.*, & *ad Pythocl.*; quin per eam non corpora tantum, sed & vacuum complectitur; ait enim: το παν εστι πη μεν σωμα, πη δε κενον· *universum partim est corpus, partim vacuum.* Hinc Plutarchus *de Placit. Philosop. lib. I cap. 5.* Οἱ μεν απο της Στοας ενα κοσμον απεΦηναντο, ὁν δη και το Παν εΦασαν ειναι, και το σωματικον. *Stoici quidem unum mundum esse pronunciaverunt, quem & Universum adpellant, & corporum omnium complexionem.*

Ibid. και τοδ᾽ εγκοιλαναι) Sic lego; etsi contra receptam orthographiam ante K adpictum sit N. Huiusmodi enim regulam saepe neglectam a nostris amanuensibus alibi vidimus. Quod si haec lectio non probetur, legesis: και το μεν κοιλαναι. Hinc autem fortasse argui potest *coeli* ετυμον potius απο του κοιλου, quam a latino verbo *coelo* esse trahendum.

Vers. 12. & seq. και κατω αλλους δε παρα γη Φραγμους εις τουτο συναπτομενους ειναι. Quod heic suppletum habes, sponte, ni fallor, non modo e residuis elementis, & spatiolis

tiolis fluit, ſed toti ſententiae reſpondet. *φραγμους* antem procul dnbio adpellat materies aëriformes, quae terram undique continent, ac ſubſtentant; & quas ipſe in laudatis Epiſtolis adpellat *αερων ὑπερεισεις*, *aëria fulcimenta*, nec non *αερας συμφωνους*. Idcirco ait *εις τουτο συναπτομενους in hoc conſpirantes*, ut ſcilicet terram complecterentur. Scribebat enim ad Herodot. *ſegm.* 74. *την γην τῳ αερι επεχεσθαι, ὡς συγγενη τουτῳ, ὡσπερ και τα ζωα τῃ γῃ*. Hoc nempe eſt, quod Lucretius *vecat naturam uniter aptam Partibus aëriis*. En eius carmina *lib. V*, *v.* 535.

Terraque ut in media mundi regione quieſcat,
Evaneſcere paullatim, & decreſcere pondus
Convenit; atque aliam naturam ſubter habere
Ex ineunte aevo coniunctam, atque uniter aptam
Partibus aëriis mundi, quibus inſita ſidit.

Et *v.* 554 ait terram eſſe

Partibus aëriis mundi, coeloque revinctam.

Huiuſmodi ſepimenta Parmenides adpellavit *στεφανας περιπεπλεγμενας*. V. *Plut. op. cit. D*, 7, & *Stob. p.* 50, & 51. Ariſtoteles dixit *χωρας*. Alii autem Philoſophi commenti ſunt ſphaeras concentricas, ut notum eſt. *V. Ariſt. de Mundo c.* 2.

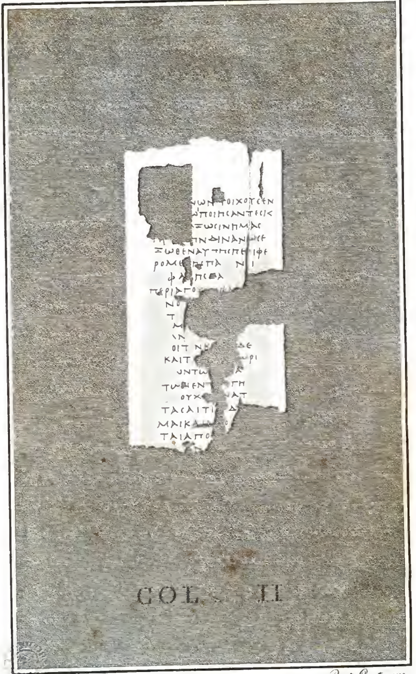
Verſ. 15. 16. *στρογγυλον*) Reſidua huius vocis elementa in *αυτογραφῳ* exſtantia hanc vocem procul dubio inclamant. Ea ſaepe uſus eſt Epicurus, ut videre eſt in adlato ſuperius loco, & alibi apud Laërtium. Eademque uſi ſunt & alii Phyſici, qui terram rotundam dixere. Vide *Laërt. lib. VIII*, *ſegm.* 48.

Ibid. *τηρησασθαι*) Nil melius, vel opportunius ad implendam lacunam ſuccurrit.

Verſ. 19. *κατα σχημα κωλων*) Non utique in ea ſententia Noſter fuit, qui mundum putaret magnum eſſe animal, cuius partes membra forent; ab ea enim longe abhorrebat. Non dubitavit tamen *του παντος* partes, *quaſi membra* ad faciliorem intelligentiam adpellare. Ideoque fidiſſimus eius interpres *lib. V*, *v.* 550.

Certaque pars eius, quaſi nobis membra, videtur.

Verſ. 20. *κοινην παντοσε μορφην τηρησαι*) Haec verba ad ſententiam ſubſtentandam ex ingenio ſupplevimus: vel, ſi mavis, lege: *κοινην παντος περιγραφην συλλαμβανειν*. Eodem enim recidit.

Gio. Casanova dis. *Bart. Oraty inc.*

COLUMNA II.

συμ-
φωνων, τοιχους εν
κυκλῳ ποιησαντες, ἱ-
να μη αξωσιν ἡμας
προς την δινην· ὡς ε-
ξωθεν αυτης περιφε-
ρομενης πασιν ἡμιν
κεφαλης παντοτε συμ-
περιαγουσης, φαινο-
μενον . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . και τ... ωρι-
μενων των ... αμε-
ων, των εν τῃ γῃ ὑπαρ-
χοντων, ουχι δυνατον ε-
στι τας αιτιας δειξαι·
οιμαι και ὁμοιως
ματαια πον... . . .

simul conspirantium, quae muros in gyro constituant, ne rapiamur in vorticem. Quippe si ipsa externo impulsu circumferretur, cunctis nobis capite semper circumeunte, phaenomenon . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
atqui non definitis viribus, quae in tellure exsistunt, nequaquam possibile est caussas aperire. Adhaec puto aeque frustra laborare . . . .

SCHOLION IN COL. II.

Verſ. 1. συμφωνων τοιχους) Si truncam primam vocem ita reſtituas, ſupple ex antecedenti αερων: nec haeſites. Quod enim heic adpellat των αερων συμφωνων τοιχους, mox in *Col. XII*, *v.* 13 dictum videbis συμφωνων αερων ὑπερεισεις. Nec nimis duram huiusmodi metaphoram dixeris. Quemadmodum enim Latini *conſonare* dixerunt, quidquid cum alio apte conveniat, ſic & Graeci συμφωνειν. Vide Lexicographos. Τοιχους autem ne putes heic intelligere, quos commenti erant, qui terram cylindricam tympani ſegmento ſimilem adſtruebant, quos ipſe carpere videtur *Fragm. n.* 5. ut adnotavimus in *Schol. ad Col. I. v.* 8. neque eadem haec *moenia* ſunt, atque illa, quae Lucretius pluries adpellat *moenia Mundi*: hoc enim nomine intelligit ex Magiſtri doctrina extremum coelum, quod totum hunc mundum circumtegit, & ab aliis innumeris, mediante intermundio, diſterminat. Sic *lib. I. v.* 1094:

. . . . . . at ſupra circumtegere omnia coelum,
Ne volucrum ritu flammarum moenia mundi
Diffugiant ſubito magnum per inane ſoluti.

Moenia igitur terrae procul dubio repagula illa, φραγμους συναπτομενους, adpellat, quae ex aëre terram obvolvente efformata concipiebat; nec enim aliud nomen ὑπαρκτικον reſpicit μετοχη illa ποιησαντες, niſi το φραγμοι, non ſecus ac in *cit. Col. XII.* ſcribit: ροον, τον τας συμφωνων αερων ὑπερεισεις πεποιηκοτα: *fluxum, qui ex congruentibus aëreis particulis fulcimenta comparavit*. Vocem autem τοιχος pro quocumque repagulo ſumi poſſe vel tyronibus compertum eſt.

Verſ. 4. προς την διναν) Vox δινη, & δινησις ſaepe occurrunt in Epicuri ſcriptis, quae nobis ſervavit Laërtius: apparent etiam in *Fragm.* 5. & nos ſupplevimus in *ſeq. Col. X*, *v.* 9. Accuſandi autem caſus apud Atticos eſt δινην, ut in citatis Epicuri locis effertur: contra tamen heic aperte legitur διναν. A librario igitur potius, quam ab Auctore permutatio profecta eſſe videtur.

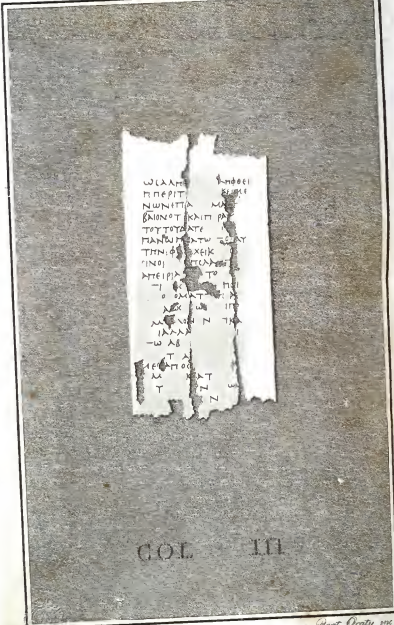
Verſ. 7. κεφαλης παντοτε συμπεριαγουσης) Hanc lectionem fortaſſe non improbaveris, ſi totum contextum reſpicies. Utique συμπεριαγειν in re praeſenti uſurpatur. In ſimili argumento Ptolem. Μεγαλ. Συνταξ. *cap. VII.* ſic ſcribit: ει γαρ και τον αερα φαιησαν αυτη (γη) συμπεριαγεσθαι . . . . . . και αυτη, ὡσπερ ἡνωμενη τω αερι συμπεριηγετο. *Si enim & aërem dicant cum ipſa (terra) circumvolvi . . . . & ipſa veluti coniuncta cum aëre circumvolveretur*. Ex his porro vides nullum telluris motum, ne diurnum quidem circa axem, agnoviſſe Epicurum; ſed abſurdum, & phaenomenis repugnantem duxiſſe.

Verſ. 14. ου διωρισμενων) Unam Epicurus vim in terra adgnoſcebat, cuius ope ſuperiori vortici reſiſteret, & ſtabilis permaneret, quae ab aëris eam obvolventis adceſſione oriretur. Hinc Lucret. *lib. I. v.* 562.

Iamne vides, quantum tenuis natura valere
Poſſit, ubi eſt coniuncta gravi cum corpore, ut aër
Coniunctus terris . . . . .

Nec tamen, pro ſua philoſophandi ratione, aliis quoque viribus pollere negabat, queis immota conſiſteret: ſed quoniam hae vires exploratae adhuc non forent, pro certo nihil definiri poſſe aiebat. Videſis noſtrum Commentarium in h.. l.

Verſ. 20. ματαια ποιειν) Sic lego. Similem phraſim habes apud Platonem in Timaeo *Oper. Tom. III. pag.* 40. *ex recenſ. Serrani* το λεγειν ανευ διοψεως περι τουτων αυτων μιμηματων, ματαιος αν ειη πονος· *dicere de his ipſis figuris ſine inſpectione, inanis labor eſſet*. Et alibi.

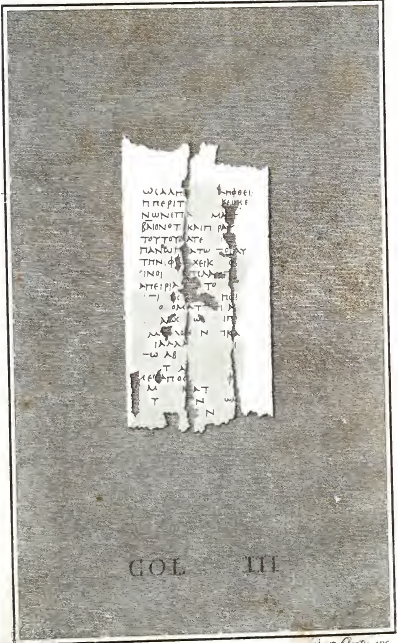

Gio. Casanova dis. Bart. Orazj inc

COLUMNA III.

ὰς αληθως, συλληφθειη περι των ὑποκειμενων επαλλαγμα βεβαιον· ὁτι, καιπερ αυτου τουδ' ατελευτητου, η ανω, η κατω, τοιαυτην ὑφ' ἑν εχει κατασκαςιν οικοδομης

Non enim, ut verum fateamur, concipi poſſet in ſubiectis corporibus conſtans motus viciſſitudo: quoniam, quantumvis motus ipſe perpetuus ſit, coniunctam ſibi tamen, ſive ſuperius, ſive inferius, *illa corpora* habent talem aedificationis compagem

Gio. Casanova dis. Bart. Orazj inc

COLUMNA III.

ὡς αληθως, συλληφθειη περι των ὑποκειμενων επαλλαγμα βεβαιον· ὁτι, καιπερ αυτου τουδ᾽ ατελευτητου, η ανω, η κατω, τοιαυτην ὑφ᾽ ἑν εχει καταστασιν οικοδομης

Non enim, ut verum fateamur, concipi poſſet in ſubiectis corporibus conſtans motus viciſſitudo: quoniam, quantumvis motus ipſe perpetuus ſit, coniunctam ſibi tamen, ſive ſuperius, ſive inferius, *illa corpora* habent talem aedificationis compagem

SCHOLION IN COL. III.

Verf. 2. ὑποκειμενων) Supple σωματων, *corporum* nempe primitivorum, quae funt aliarum concretionum *fubiectum*, & quae ατομα, *infectilia*, ab eorum natura adpellavit Epicurus. Is enim hafce ατομους modo dixit fimpliciter σωματα, modo των σωματων αρχας, *corporum principia*. Αρχαι autem των σωματων idem, puto, funt, atque σωματα ὑποκειμενα, h. e. *corporum fubiectum*: five *femina*, ut ait Lucretius. Fortaffe autem idcirco hac infolenti voce utitur, quia illis Philofophis refpondet, qui tellurem circa fuum axem rotare adftruebant ex eo, quod rotationis motum primae materiei, quam ὑποκειμενον dixerunt, impreffum opinabantur. Et quidem Timaeus apud Platonem *Tom. III. pag. 97. ex rec. Serrani* fic aiebat: *αρχα μεν των γενωμενων, ὡς ὑποκειμενον, ἁ ὑλα· principium creatarum rerum, uti fubiectum, eft materia*: & Plutarch. *de Stoic. Repugn. Tom. II. p. 1054*: *ὑλην αργον εξ ἑαυτης, και ακινητον ὑποκεισθαι ταις ποιοτησιν αποφαινουσιν· materiam ignavam fuapte natura, & immobilem fubiectum effe qualitatum tradunt*.

Verf. 3. επαλλαγμα) Etfi a vulgatis lexicis abfit; nemo tamen hanc Graecis vocem abiudicaverit, quibus επαλλαξις ignota non fuit. Επαλλαξις vero, tefte Budaeo, proprie fignificat *indifcretum ab altero in alterum tranfitum, ita ut oculum fallat*: quae fignificatio mirifice huic textui quadrat. Etenim ex Epicuri mente, non folum difficile foret concipere quamcumque telluris περιστροφην, ut Ptolemaeus adpellavit Μεγ. Συνταξ. *l. 1. c. 7.* fed ne επαλλαγμα quidem, h. e. *infenfibilem converfionem*.

Verf. 6. η ανω, η κατω) Id fortaffe eo adludit, quod inter Phyficos non conveniret, cuius figurae tellus effet: alii enim cylindricam, alii tympani fegmento fimilem, alii rotundam adftruebant. Quocirca, cum quanam ex parte magis premeretur definiri non poffet, ait: *five fupra, five infra*, h. e. quacumque ex parte a fuperimpofita mole gravetur.

Verf. 7. καταστασιν οικοδομης) Sic corruptiffima verba lego, nec temere. Καταστασις enim idem ferme valet, quod alibi συστασιν dixit: ut in epift. ad Herod. εν τῃ του κοσμου συστασει: *in mundi ftructura*: οικοδομη autem terra *habitabilis* haud improprie adpellatur. Sic Lucretius canere non dubitavit *Lib. II, v. 1109*:

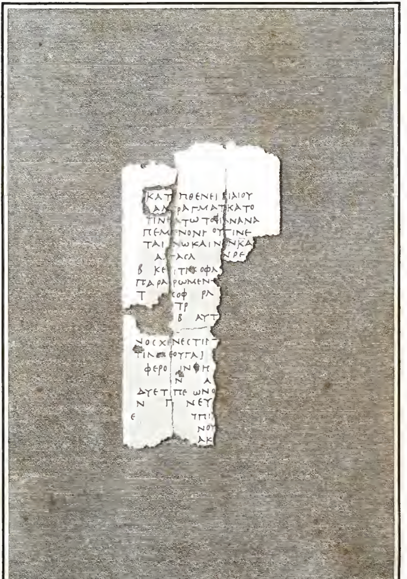
Aptaret fpatium coeli domus, altaque tecta
Tolleret a terra procul, & confurgeret aër.

Haec autem, ni fallor, eft totius commatis fententia. Cum Nofter ftabilem terram, & nulli externo impulfui obnoxiam dixerit, opus habuit aliquid illis Phyficis oggerere, qui mobilem illam circa fuum axem adferebant ob conftantem rotationis motum materiae ab initio impreffum, atque adeo hominibus infenfibilem. Itaque fic arguit: perpetuus, & conftans rotationis motus in primigeniis corporibus concipi hodie non poteft: etfi enim femina illa fuapte natura

Multimodis volitent aeterno percita motu,

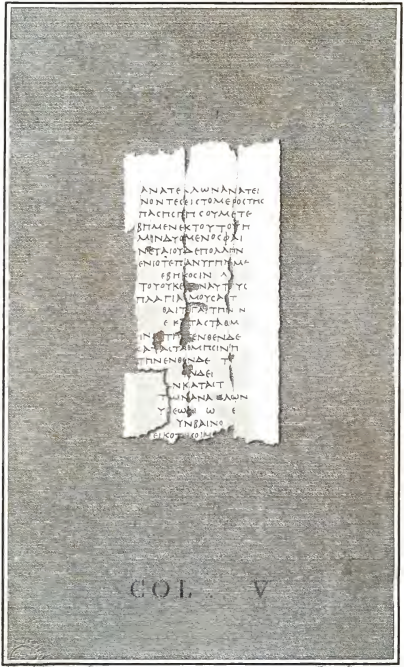
ut cecinit Lucretius *lib. II, v. 1054*; in coagmentatione tamen terrenae huius aedificationis illum amittere debuerunt. Sic enim ipfe docebat, ut habes in *Epift. ad Herod. fegm. 43.* κινουνται τε συνεχως αἱ ατομοι..... εις τον αιωνα· και αἱ μεν εις μακραν απ᾽ αλληλων διισταντai, αἱ δε σχεδον τον παλμον ισχουσιν, ὁταν τυχωσι την περιπλοκην κεκλιμεναι, η στεγαζομεναι ὑπο των περιπλεκτων· *moventur continenter atomi.....in perpetuum; & aliae quidem longe inter fe invicem funt diffitae, aliae vero, quae prope alias funt pofitae, quamdam vibrationem tantum retinent, quoties in complexionem incidunt, deflexae nimirum, & fubftentatae ab aliis circumpofitis*.

Huc ufque igitur orationis filum tenere quivimus, ut habes in Commentario: heic abrumpitur, & ingens fequitur lacuna; quapropter & quarta abeft columna, ut ab initio monuimus.

COL. IV

Gio. Casanova dis. *Bart. Oraty inc.*

Gio. Casanova dis   Bart. Orazj inc.

COLUMNA V.

ανατελλων, ανατει-
νοντες εις το μερος της
πασης γης, οὑ μετε-
βημεν, εκ τουτου ἡ-
μιν δυομενος Φαι-
νεται, ουδε πολλην
ενιοτε πανυ γην με-
ταβεβηκοσιν αλλ᾽ αυ-
του ουκ εστιν αυτους
πλαγιασμους αρτιως
ὁρασθαι. Το γαρ την εν-
θενδε κατασταθμη-
σιν, η την ενθενδε

———————————

——————— εκτρα-
πεσθαι ἡμιν δεικνυσιν
αλλοιαν κατασταθμη-
σιν των ανατολων,
και δυσεων. Ὡστε
και συνβαινον ειναι
αν εικοτως οιμαι

ſi, cum ſol oritur, retro tendamus in aliquam telluris partem; ex eo loco, quo tranſivimus, idem nobis occidere videtur, etſi non multum interdum telluris tranſgreſſi fuerimus: ſed ibidem non licet easdem obliquationes exacte inſpicere. Converſio enim regulae hinc inde varia nobis oſtendit puncta tum ortus, cum occaſus. Itaque & conveniens eſſe jure autumo

Verf. 1. ανατελλων) Supple ex antecedenti ἡλιος. Scitum eſt enim ανατολην proprie dici de ſole, ſicut de ceteris aſtris επιτολην.

Ibid. ανατεινοντες) Etſi ανατεινειν ut plurimum valet *ſurſum tendere*, heic tamen vertendum duximus, *retro tendere*. Veteres enim orientalem plagam, quaſi ſuperius poſitam concipiebant: itaque *ad ortum adſcendere*, ut *ad occaſum deſcendere* dictitabant. Qua in re Xenophon potiſſimum, atque Arrianus memorandi ſunt, qui Cyri, & Alexandri ad Orientales plagas expeditiones enarraturi libros ſuos αναβασεως nomine inſcripſerunt: contra vero militum ad Occidentem reditum καταβασιν frequentiſſime nuncuparunt. Profecto his verbis Xenophon ad ultimum librum abſolvendum utitur: Αριθμος συμπασης της ὁδου της αναβασεως, και καταβασεως σταθμοι διακοσιοι δεκαπεντε, παρασαγγαι χιλιοι ἑκατον πεντηκοντα, σταδια τρισμυρια τετρακισχιλια διακοσια πεντηκοντα πεντε, χρονου πληθος της αναβασεως, και καταβασεως ενιαυτος, και τρεις μηνες. *Numerus totius itineris, quod tum adſcendendo, tum deſcendendo confecimus, ſtationibus CCXV, paraſangis CIϽCL, ſtadiis vero XXXIIII CIϽ, & CCLV abſolutus eſt. Temporis intervallum, quo adſcendimus, & deſcendimus, annus unus, & tres menſes.* Quapropter cum heic intelligendus ſit Epicurus de tranſitu verſus Orientem, unde conſpici poſſit ſol occidens, neceſſe eſt, intelligatur ſpectator poſt ſolis ortum retro tendat, ut inde adſpiciat eumdem ſolem occidentem. Sic Galenus *apud Stephanum:* ανατεινεται προς την ανω χωρας, *retro tendit ad ſuperiorem regionem.*

Verſ. 6. ουδε πολλην κ.τ.λ.) Ut huiuſmodi φαινομενον eveniat, de quo loquitur Epicurus, ut ſcilicet videatur ſol ibidem occidere, ubi orientem mane vidimus; neceſſe eſt, ſpectator retro gradiens totum *orizontem viſualem* immutet, ſi in plana verſetur tellure: cuius orizontis diameter, cum ſit milliariorum octoginta, opus eſt, ſaltem huius ſpatii medietatem percurrat; ſecus vero, ſi inter montes verſetur.

Verſ. 10. πλαγιασμους) Haec vox obvia non eſt. Hermogenes uſurpat, cum de ratione argumentandi ex του πλαγιου *ex indirecto* verba facit. Heic autem procul dubio pro obliquo ſolis flexu adcipienda eſt: quae obliquitas ab aliis Aſtronomis λοξοτης dicebatur. Vid. *Gemin. Aſtronom. cap. V.* Simili quoque ſenſu ουρανου λοξωσιν ipſe adhibuit Epicurus *ad Pythocl. ſegm.* 93. τροπας ἡλιου, και σεληνης ενδεχεται γινεσθαι κατα λοξωσιν ουρανου, οὑτω τοις χρονοις κατηναγκασμενου. *Solis, lunaeque converſiones poſſunt fieri ſecundum obliquitatem coeli, quod ad varias tempeſtates efficiendas hanc poſitionem debet habere.*

Ibid. αρτιως ὁρασθαι) Hae voces, ni fallor, & ſententiae, & reſiduis elementis, & lacunae congruunt. Το αρτιως autem eo ſenſu adcipimus, quo apud veteres lexicographos, ut nempe ſit idem, ac πεπληρωμενως, συνηρμοσμενως, απηρτισμενως, *perfecte, ad amuſſim.* Etenim, ſi ab aliquo puncto non multum abſcedas, ait Epicurus, licet eadem ſolis obliquatio nudis oculis adpareat, ope tamen inſtrumenti non eadem ad amuſſim eſſe dignoſcitur.

Verſ. 12. καταστα θμησιν) A lexicographis huiuſmodi vox ignoratur, quae heic geminata perſpicue legitur. Eius tamen explicatio non admodum difficilis videtur. Etenim σταθμην Graeci dixerunt *regulam*, ſive *amuſſim*, ad quam fabri operis rectitudinem expendunt: hinc κατα σταθμην, *ad amuſſim*; & σταθμασθαι, *ad amuſſim exigere*. Quin hoc verbum uſurpatum invenitur a Callimacho apud Laërtium in Thaletis vita *ſegm.* 5. ad ſignandas aſtronomicas menſuras:

> Και της αμαξης ελεγετο σταθμησασθαι
> Τους αστερισκους, ᾗ πλεουσι Φοινικες.
> *Et currus (urſae) dicebatur expendiſſe*
> *Stellulas, cuius ope navigant Phoenices.*

Et in Platonicis verbis a Timaeo inluſtratis invenitur σταθμερα μεσης ἡμερας, ὁτε κατα κορυφην ὁ ἡλιος γινεται. Derivatum igitur καταστα θμησις heic aliud eſſe non poteſt, quam vel inſtrumentum, cuius ope ſolis obliquitates expenderentur, vel ipſa per inſtrumentum exploratio. Heic ſane inſtrumentum denotat: cuiuſmodi autem fuerit, videant Aſtronomi. Procul dubio talia inſtrumenta veteres non ignorarunt. Huiuſmodi fuit ἡλιοτροπιον, quod τας ἡλιου τροπας ſignabat, ab homericis uſque temporibus, ſi Menagio credimus, inventum: huiuſmodi fuit Anaximandri γνωμων, de quo Suidas: πρωτος γνωμονα κατεσκευασε προς διαγνωσιν τροπων θ' ἡλιου, και χρονων, και ὡρων, και ισημεριας· *primus gnomonem comparavit ad dignoſcendas converſiones ſolis, & temporum, & horarum, & meridiei:* huiuſmodi

fuere

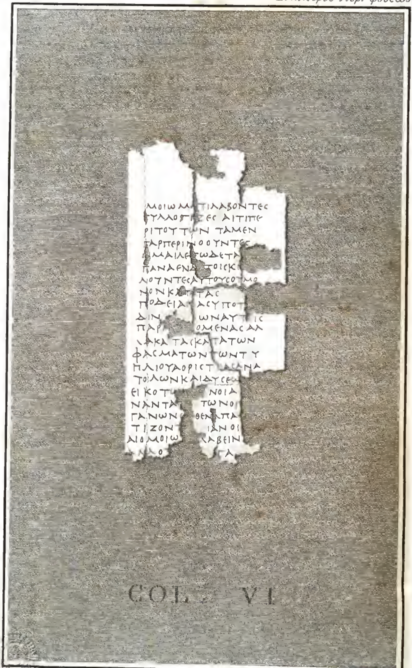
fuere παραπηγματα, quibus, teste Vitruvio *de Arch. lib. IX. cap. 7. utebantur ad siderum ortus, & occasus, tempestatumque significationes inveniendas;* & quae ab usque Democriti aevo Graecis cognita fuere. Vide Fabric. Hisce nunc κατασταθμησιν adcense: quae fortasse nil âliud erat, quam mobilis regula, sive διοπτρα perpendiculo infixa, quae hinc inde in gyrum conversa, varia puncta in supposito quadrante signaret, ad quae oculum intenderet speculator. Patet autem hoc in loco dormitantem calligraphum bis eadem verba την ενθενδε καταςταθμησιν adpinxisse, quae obelo sunt configenda. Cum enim ad alterum ενθενδε devenisset, rursus oculos ad prius intendens, somnolenter iterum exscripsit καταςταθμησιν, η την ενθενδε: quod alibi etiam passum esse observavimus. Vid.*tom.I col.XXIX, & XXXVI.*

.Vers. 15. 16. εκτραπεσθαι ἡμιν δεικνυσιν αλλοιαν) Ad lacunam implendam, sententiamque fulciendam haec verba, ni fallor, opportuna sunt; si instrumentum concipias, ut paullo ante descripsimus.

,Vers. 17. καταςταθμησιν) Heic procul dubiò καταςταθμησις non instrumentum, sed ipsius effectum denotat, puncta scilicet, quae regula in quadrante designat.

Vers. 18. ανατολων, και δυσεων) Notum est hasce voces in plurali numero varias ut plurimum solis in ortu, & occasu positiones designare, sive varia, quae sol oriens, & occidens puncta per varias anni tempestates in orizonte percurrit. Sic apud Aristotelem *de Mundo cap. 4.* ανατολαι, και δυσεις αἱ μεν θεριναι, αἱ δε ισημεριναι, αἱ δε χειμεριναι· *ortus & occasus sunt alii quidem aestivi, alii aequinoctiales, alii hyemales*: & ipse Epicurus *in Epist. ad Herodot. segm. 79.* πλειονας αιτιας ευρισκομεν τροπων, και δυσεων, και ανατολων· *plures invenimus caussas solstitiorum, occasuum, ortuum*: & ita etiam in seq. columna. Hinc firmatur, quod supra de καταςταθμησει disseruimus.

56

Gio. Casanova dis. Bart. Oraty inc.

COLUMNA VI.

. . . . . ὁμοιωμα τι λαβοντες συλλογιζεσθαι τι περι τουτων. Τα μεν γαρ περινοουντες, οιμαι, λεγω δε τα οργανα, εν δε τοις καλουντες αυτους, ου μονον κατα τας εμποδειας, τας ὑπο των δινευματων αυτοις παραγινομενας, αλλα και τας κατα των Φασματων των του ἡλιου αοριστειας ανατολων, και δυσεων, εικοτως τῃ διανοια δυναντα ὑπο των οργανων ουθεν απαρτιζον τῃ διανοιᾳ ὁμοιωμα λαβειν. Αλλοτριον μεν γαρ

imaginem quamdam adcipientes, aliquid de his arguendo concludere. Quibusdam enim nimio plus attendentes, arbitror, (oculis inquam) in aliis vero femetipfi decipientes, non folum propter impedimenta, quae fibi a corporum rotatione obveniunt, fed etiam propter ea, quae ab infinitis adparentiis ortus, & occafus folis proveniunt; jure, inquam, nullam ipfi mente poffunt ab oculis adaequatam rationi imaginem adcipere. Alienum eft enim

CAP. II. Quomodo Phyfiologus de meteoris iudicare debeat.

SCHOLION IN COL. VI.

V. 1. ὁμοιωμα) Haec vox idem profecto ex Epicuri mente heic valet, ac ὁμοιοτης φαντασματος, qua usus est in Ep. ad Herod. *segm.* 49. vel ὁμοιος τυπος, qua usus est in praecedenti Vol. II. col. VI. v. 1. 2. ut scilicet significaret *idolum*, sive imaginem ὁμοχροον, και ὁμοιομορφον, quae a corpore emissa oculis adcipitur. Vide, quae ibidem adnotavimus. Propterea adhibet verbum λαβοντες, ut in cit. Ep. ad Herod. *segm.* 51. ubi scripsit: ἡ γαρ ὁμοιοτης των φαντασματων, οἱονει εν εικονι λαμβανομενων.

V. 2. συλλογιζεσθαι) Nihil procul dubio aliud heic insinuat, quam quod saepe alibi, errorum scilicet causas non in sensibus, neque in phaenomenis, sed in intellectu esse δια το συλλογιζεσθαι. Sic enim scribebat is ad Herodotum apud Laërt. *lib. X. segm.* 50., ut probe legit Rossius in suis Comment. Laërtian. §. 93. *pag.* 281. Το δε ψευδος, και το διημαρτημενον εν τῳ προσδοξαζομενῳ αει εστιν κατα την κινησιν εν ἡμιν αυτοις συνημμενην τῃ φανταστικῃ επιβολῃ, διαληψιν δε εχουσαν, καθ' ἡν το ψευδος γινεται. *Falsitas vero, & error semper in eo, quod insuper opinamur, situs est, per motum quemdam, qui in nobis ipsis visus notioni conjunctus ille quidem inest, opinionem tamen habet, ex qua falsitas exsistit.* Quare canebat Lucretius *lib. IV. v.* 466.

. . . . . pars horum maxima fallit
Propter opinatus animi, quos addimus ipsi;
Pro visis ut sint, quae non sunt sensibu' visa.

Vide Diogen. Laërt. *lib. X. segm.* 31. *& seq.* Sextum Empir. *adversus Logicos lib. II. sect.* 63. Cicer. Acad. *lib. IV. cap.* 46. Hanc ipsam doctrinam latius explicat Philodemus in volumine, cui titulus: περι φαινομενων, και σημειωσεων, *de phaenomenis, & prognosticis*, quod propediem συν θεῳ in lucem dabimus.

V. 4. περινοουντες) Hanc vocem interpetrandam remur, ut Suidas, & Hesychius docent, quibus περινοειν idem est, ac περιττως νοειν, *nimium considerare*. Hinc περινοια, *sollertia*. Vide Budaeum *v. c.* Quapropter περινοουντες τα οργανα idem est, ac *sensibus nimio plus attendentes*.

V. 5. 6. οργανα) Etsi οργανον pro quovis instrumento generatim sumatur, non raro tamen apud Philosophos pro organis sensoriis peculiariter adcipitur. Sic apud Aristot. de partibus Animalium *lib. II. c.* 1. Heic vero apud Nostrum pro *oculo* κατ' εξοχην adcipi dubium non est; quandoquidem de coelestibus corporibus disputatur, quae non nisi oculorum ope adsequi licet. Non secus Galenus pro *oculo* hanc vocem interdum sumit. Vide Gorraeum *Lex. Med. h. v.*

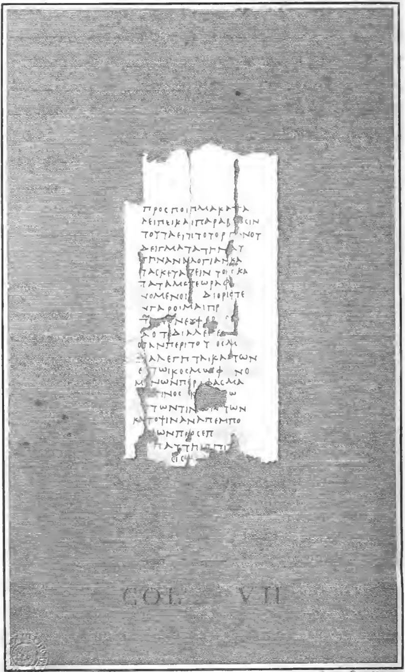
V. 8. 9. εμποδειας) Licet in lexicis haec vox non recenseatur, nulli tamen dubium fore puto, quin ab εμποδων, ut εμποδιον, εμποδισμα &c. sic & εμποδια recte procedat, non secus ac αποδια, αυτοποδια, διποδια &c. Quod autem pro simplici iota descriptum habeas ει, id somnolento calligrapho tribuas, qui saepe, non secus ac alii horum voluminum exscriptores, ut iamdudum observavimus, huiusmodi litterarum εναλλαγην facit. Et ne longius abscedas, mox hac ipsa columna *v.* 14. αοριστειας pro αοριστιας descriptum invenies. Id autem argumento nobis esse debet, non modo diphtongum ει affinem sono fuisse τῳ ι; sed etiam huiusmodi voces penultima longa solitas fuisse efferri.

Impedimenta autem heic intellige, quae scilicet intellectui opponuntur, quominus rem percipiat, sicuti est. Sic ipsemet Epicurus apud Laërt. *lib. X. segm.* 95. hoc sensu adhibet verbum εμποδοστατειν: και γαρ παρ' ἡμιν θεωρηται πολλα μεν εξ ἑαυτων εχοντα, πολλα δε αφ' ἑτερων· και ουδεν εμποδοστατει των εν τοις μετεωροις φαινομενων. *Apud nos enim multa spectantur, quae ex se habent (lucem), multa vero, quae ex aliis; & nihil eorum, quae in sublimi adparent, praebet (huic perceptioni) impedimentum.*

V. 10. δινευματων) Discerptam vocem sic restituimus; ex qua certe desunt quinque elementa. Etenim δινη, & δινησις pluries in Epicuri epistolis apud Laërtium occurrunt; cur non δινευμα? Noster enim possibilem adstruebat tum universalem Mundi circumvolutionem, tum etiam rotationem astrorum stante Universo. Sic enim ad Pyth. *segm.* 92. Τας τε κινησεις αυτων ουκ αδυνατον μεν γινεσθαι κατα την του ὁλου ουρανου δινην, η τουτου μεν στασιν, αυτων δε δινην κατα την εξ αρχης εν τῃ γενεσει του κοσμου αναγκην αποχυηθεισαν επ' Ανατολῃ· *Motus autem ipsorum (Solis, & Lunae) impossibile non est fieri propter totius coeli circumvolutionem, vel hoc stare, ipsos vero rotare propter necessitatem usque a principio in mundi generatione ab Orientali plaga impressam.*

V. 18.

V. 18. 19. απαρτιζον) Huiusmodi verbum heic neutro ſenſu eſt adcipiendum, ut nempe ſignificet, quod Latini dicunt *quadrare*. Sic apud Ariſtot. εν τῃ απαρτιζουσῃ ὥρᾳ, idem eſt ac τῃ καθηκουσῃ, *hora convenienti*. Quare adverbia απαρτιζοντως, & απηρτισμενως ab Etymologico magno redduntur εναρμοστως: a Suida το μηδ᾽ ὑπερβαλλειν, μηδ᾽ ενδειν, *quod neque redundet, neque deficiat*. Vide Budaeum *Comment. hac voce*.

Gio. Casanova dis. Bart. Orazj inc.

COLUMNA VII.

προσποιημα κατα-
λειπει; και παραβασιν
του τα επι του οργανου
δειγματα την αυ-
την αναλογιαν κα-
τασκευαζειν τοις κα-
τα τα μετεωρα φαι-
νομενοις. Διοριστε-
ον γαρ οιμαι πρω-
τον τον ευφρονουν-
τα, ὅτι διαλεγεται,
ὅταν περι του κοσμου
διαλεγηται, και των
εν τῳ κοσμῳ φαινο-
μενων, η περι φασμα-
τος τινος εκ μετεωρο-
τατων τινων, των
κατοψιν αναπεμπο-
μενων προς επιγει-
ους επ' αυτῃ τῃ γῃ·
διοτι εισωπος

opinionem falſam, atque abnormem retinet, quod nempe ea, quae ſub noſtrum ſenſum aperte cadunt, eamdem proportionem exhibeant, atque ea, quae circa ſublimia corpora adparent. Diſtinguere enim, ut puto, in primis vir ſapiens debet id; de quo diſputatur, cum ſcilicet de mundo diſputet, & de iis, quae in mundo viſuntur, vel de aliquo portento e ſublimiſſimis corporibus provenienti, quae ſui viſionem remittunt ad terrigenas in ipſa terra: propterea quod ob oculos habens

Verſ. 1. προσποιημα καταλειπει) Siquidem προσποιημα apud Graecos ſcriptores paſſim *fictionem* & *ſimulationem* notat, ut diſceee eſt a Lexicographis; mirum videri non debet, ſi per hanc vocem Epicurus *opinionem falſam*, ſive *excogitationem*, *mentiſque inventum* heic deſignaveeit. Simulatio enim falſitatem procul dubio includit. Certe, ſi quid ſapimus, aliorſum adcipi non poteſt. Καταλειπει autem idem valet, ac *apud ſe linquit*, h. e. *retinet falſam opinionem*, eodem prorſus pacto, quo in ep. ad Pytocl. *ſegm.* 87. ait: παντα μεν ουν γινεται ασειστως κατα πλεοναχον τροπον εκκαθαιρομενα συμφωνως τοις φαινομενοις, όταν τις το πιθανολογουμενον ύπερ αυτων δεοντως καταλιπῃ· *Omnia igitur inconcuſſa ſunt, multiplici modo examinata, ſed phaenomenis convenienti; dummodo quis probabilem opinionem de ipſis commode retineat.*

Veeſ 2. παραβασιν) Quamlibet *tranſgreſſionem*, ſive tranſitum abnormem ex uno in alind παραβασιν Graeci dixerunt. Sic in Comoediis παραβασις dicebatur teſte Ariſtophanis Scholiaſte ad Pacis *v.* 733., cum chorus μηδεν περι του προκειμενου λεγων, *nihil de praecedenti argumento dicens*, ad alia tranſgrediebatne, & immutata eegulari poſitione ad theatrum ſe convertebat, απο του παραβαινειν τον χορον απο της νενομισμενης στασεως εις την καταντικρυ του θεατρου οψιν. Opinio igitur, quae τους λογικους νομους παραβαινει, *logicas leges tranſgreditur*, belle dicitur ab Epicuro παραβασις, h. e. *opinio abnormis*, & προσποιηματι adnectitur.

Verſ. 3. 4. τα επι του οργανου δειγματα) Nulli profecto dubium, quin Epicurus docuerit aliter ratiocinandum de iis, quae noſtris ſenſibus manifeſto adparent, aliter de iis, quae in ſublimi conſpiciuntur, μετεωροις ſcilicet; ſiquidem illa, ut ſcribebat ad Pythocl. apud Laërt. *lib. X. ſegm.* 86.: μοναχην εχει τοις φαινομενοις συμφωνιαν· όπερ επι των μετεωρων ουχ ύπαρχει· αλλα ταυτα γε πλεοναχην αν εχει και της γενεσεως αιτιαν, και της ουσιας ταις αισθησεσι συμφωνον κατηγοριαν· *illa uno tantum modo cum phaenomenis concordant, quod non uſuvenit rebus ſublimibus; haec autem multiplicem habere poſſunt & ſuae generationis cauſam, & eſſentiae declarationem ſenſibus conſonam.* Peopteeca inferius ait: Σημεια δε τινα των εν τοις μετεωροις συντελουμενων φερειν δει εκ των παρ' ἡμιν γενομενων, ά θεωρειται, η ύπαρχει, ώς και τα εν τοις μετεωροις φαινομενα. *Certa quaedam argumenta circa ea, quae in ſublimi eveniunt, ducere oportet ex iis, quae apud nos fiunt, quae contemplamur, vel perinde ſe habent, atque ea, quae in ſublimi adparent.* Ad ſummam diſtinguit intee ea, quae infra circa nos ſunt, & noſteis omnino ſenſibus ſubiiciuntur, & ea, quae vix in ingenti diſtantia adparent; illa adpellat θεωρουμενα, haec ſimpliciter φαινομενα. Heic veeo idem procul dubio inculcans, quae tunc dixit θεωρουμενα, adpellat δειγματα επι του οργανου, itemque opponit τοις κατα τα μετεωρα φαινομενοις.

Verſ. 5. αναλογιαν) Veetimus *proportionem*, ne a trita via abſcedamus; ſiquidem Tullius Timaei *cap.* 4. ait: *Quae Graece αναλογια (audendum eſt enim, quoniam haec primum a nobis novantur) comparatio, proportioque dici poteſt.* Et quidem alibi, etiam apud Epicueum, belle ſic explicatur. Heic tamen eeddere mallem *ratiocinium*, vel *raciocinandi methodum*; ſcitum eſt enim αναλεγειν idem ſaepe valere, ac latinum *ratiocinari*. Utcumque tamen eeddas, Epicuri ſententia eſt, judicaei non poſſe de iis, quae in ſublimi adparent, eodem pacto, vel eadem peoportione, atque de rebus, quae circa nos ſunt, & noſtris ſenſibus ſubiiciuntur.

Verſ. 14. εν τῳ κοσμῳ φαινομενων) Noſter, ut ſupra animadvertimus, in ep. ad Pyth. *ſegm.* 88. ſic τον κοσμον definit: κοσμος εστι περιοχη τις ουρανου, αστρα τε, και γην, και παντα τα φαινομενα περιεχουσα· *mundus eſt complexio quaedam coeli, comprehendens & aſtra, & terram, & omnia, quae videntur*: quae definitio, ut recte animadveetit Gaſſendus in h.l. conſonat cum illa, quam tradidit Auctor libri *de Mundo*, quicumque is fuerit, *cap.* 2. συστημα εξ ουρανου, και γης, και των εν τουτοις περιεχομενων φυσεων· *compages e coelo, terraque, & iis naturis, quae in ipſis continentur, conſtans.* Exinde igitur patet pee Epicurum φαινομενα non eſſe rerum adparentias, ut vulgo autumant, ſed res ipſas, ſeu ſubſtantias adparentes. Sic etiam ep. ad Pyth. *ſegm.* 87. ου γαρ κατ' αξιωματα κενα, και νομοθεσιας φυσιολογητεον, αλλ' ώς τα φαινομενα εκκαλειται· *non enim ſecundum vana effata, legumque decreta de natura eſt diſputandum, ſed prout res, quae cernuntur, poſtulant.* Hoc igitur ſenſu heic φαινομενων adcipies. Quomodo autem incertas adparentias Noſter adpellet, vide adnotationem ſequentem.

Verſ.

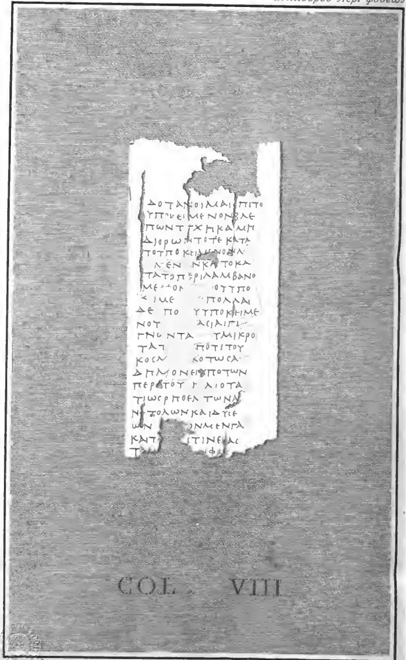
Verf. 15. η περι Φασματος) Particula η deeſt in αυτογραφῳ; ſed ſententia, eiuſque ſyntaxis illam requirunt. Quis neget calligrapho inter exſcribendum excidiſſe, ut ſaepe alias?

Vides autem φασματα heic, ut in praecedenti, & in ſequentibus, Φαινομενοις opponi; ut ſignificent *adparentias*, ſive quae Latini dixerunt *portenta*, quaeque, unde proveniant, incertum eſt. Huius generis eſt per Epicurum motus aſtrorum, non ſecus ac tonitrua, fulmina, & alia huiuſmodi. Itaque ex eius mente ſol, & luna Φαινομενα ſunt; eorum ortus & occaſus ſunt φασματα. Hoc etiam ſenſu Ariſtoteles *Meteorolog. lib.* 1. *cap.* 2. hanc vocem adhibuit: *φαινεται δε ποτε συνισταμενα νυκτωρ, αιθριας ουσης, πολλα Φασματα εν τῳ ουρανῳ· cernuntur autem aliquando noctu, ſereno aëre, conſiſtentia multa portenta in coelo*.

Verf. 16. εκ μετεωροτατων) Sic reſtituimus iacentem in lacuna vocem. Sententia non abnuit; de meteoris enim procul dubio ſermo fit; ſed poſitivum μετεωρων nec ſpatiola, nec reſidua elementa ferunt.

V. 18. κατοψιν) Etſi compoſita haec vox a lexicis abſit, non dubitamus tamen recipere; quandoquidem habemus paſſim κατοπτομαι, & derivata κατοπτος, & κατοψιος. Idcirco autem non legendum remur κατ' οψιν, ut quis fortaſſe mallet, quia ſtatim ſequitur προς επιγειους; quam decurtatam vocem ſic ex ingenio reſtituimus.

Verf. 21. διοτι εισωπος) Ut Epicuri ſententia, & noſtri ſupplementi ratio pateat, operae pretium eſt eius doctrinam prae oculis habere. Docebat is humanos ſenſus minime falli, ſed errorum cauſam totam eſſe poſitam in mente, ſive in opinione. Cum enim aliquis ſubiectum videt, verum eſt, quod videt, ſed opinionem, quam de illo concipit, falſa plerumque, vel incerta eſt, niſi evidentia ſuffragetur. Sic enim ad Herodot. ſcribebat *ſegm.* 34.: *δοξαν, και ὑποληψιν λεγουσιν· αληθη τε ειναι φασι, και ψευδη δια το προστειναι, και αφελειν, και επιμαρτυρησιν, η αντιμαρτυρησιν παρα του εναργους εχειν, η μη εχειν· αν μεν γαρ επιμαρτυρηται, η μη αντιμαρτυρηται, αληθη ειναι· εαν δη μη επιμαρτυρηται, η αντιμαρτυρηται, ψευδη τυγχανειν· opinionem, & comprehenſionem adpellant; veram autem eſſe dicunt, vel falſam propter id, quod ſubiecto additur, vel detrahitur, & quia habeat, vel non habeat ab evidentia ſuffragantem, vel refragantem atteſtationem: cum enim evidentia ſuffragatur, vel non refragatur, vera eſt opinio; cum autem non ſuffragatur, vel refragatur, falſa eſt*. Deinde ſubdit: *ὁθεν και το προσμενομενον εισηχθη· οιον τε προσμειναι, και εγγυς γενεσθαι τῳ πυργῳ, και μαθειν, ει μεν ὁποιος πορρωθεν, τοιον και εγγυς φαινεται· hinc invaluit, quod aiunt*, expectatum, *videlicet expectare, & propius adcedere ad turrim, & diſcere, an qualis e longinquo adparet, talis & prope videatur*. Quid autem ſit ex Epicuri mente επιμαρτυρησις, & αντιμαρτυρησις παρα του εναργους, clarius etiam diſces a Sexto Emp. *lib.* 1. *adv. Log. ſect.* 211.: *εστι δε επιμαρτυρησις μεν καταληψις δι' εναργειας του το δοξαζομενον τοιουτον ειναι, ὁποιον ποτε εδοξαζετο· οιον Πλατωνος μακροθεν προσιοντος, εικαζω μεν, και δοξαζω παρα διαστημα, ὁτι Πλατων εστι· προσελασαντος δε αυτου, προσεμαρτυρηθη, ὁτι Πλατων εστι, συναιρεθεντος του διαστηματος, και επιμαρτυρηθη δι' αυτης της εναργειας· Eſt autem adteſtatio, comprehenſio per evidentiam, quod id, quod opinamur, tale ſit, quale opinati iam ſumus; ut e. g. Platone procul adveniente conicio quidem, & opinor, interpoſito intervallo, eſſe Platonem; adcedente autem ipſo, ſit adteſtatio, quod ſit Plato, ſublato intervallo, & ſuffragante ipſa evidentia*. His poſitis probe vides, cur tantopere Epicurus diſtinguendum Philoſopho inculcet, num de mundo, & mundanis phaenomenis diſputet, an de meteoris, quae tam longe a nobis diſtant; cum nullatenus fieri poſſit, ut evidentia ſuffragetur conceptae opinioni in tanta rerum diſtantia. Vide noſtrum commentarium h. l.

ΔΟΤΑΝΟΙΜΑΙΕΠΙΤΟ
ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΝΒΛΕ
ΠΩΝΤΙΣΧΗΚΑΙΜΗ
ΔΙΟΡΩΝΤΟΤΕΚΑΤΑ
ΤΟΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΝΑ
ΛΕΝ ΝΚΑΤΟΚΑ
ΤΑΤΟΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟ
ΜΕΝΟΝ ΟΥΥΠΟ
ΚΙΜΕ ΠΟΛΛΑΙ
ΔΕ ΠΟ ΥΥΠΟΚΕΙΜΕ
ΝΟΥ ΑΣΙΑΙΣΓΙ
ΓΝΟΝΤΑ ΥΜΙΚΡΟ
ΤΑΤ ΠΟΤΙΤΟΥ
ΚΟΣΝ ΚΟΤΩΣΑ
ΔΗΜΟΝΕΙΥΠΟΤΩΝ
ΠΕΡΑΤΟΥ Γ ΛΙΟΤΑ
ΤΙΩΣΡΗΘΕΝ ΤΩΝΑ
Ν ΤΟΛΩΝΚΑΙΔΥΣΕ
ΩΝ ΟΝΜΕΝΓΑ
ΚΑΙΤ ΙΤΙΝΕΣΑΣ
Τ Φ

COL. VIII

Gio. Casanova dis. Bart. Oraty inc.

COLUMNA VIII.

δ' ὀταν, οιμαι, επι το ὑποκειμενον βλεπων τυχῃ, και μη διορων το τε κατα το ὑποκειμενον λεγομενον, και το κατα το περιλαμβανομενον απο του ὑποκειμενου. Πολλαι δε απο του ὑποκειμενου διαδικασιαι γιγνονται ου μικροταται δη· ὁτι του κοσμου εικοτως αδημονει ὑπο των περι του ἡλιου αρτιως ῥηθεντων ανατολων, και δυσεων. Χαλεπον μεν γαρ και τλημον εστιν ἑκαστα ειδειν των φασματων

cum, ut reor, subiectum forte inspiciat, neque discernat, quod de subiecto enunciatur, & quod de eo, quod subiectum ipsum comprehendit. ¶ Multae vero e subiecto disceptationes oriuntur non minimi quidem momenti, videlicet: quaenam mundi partes aeque male adficiantur ab iis, de quibus nuper dixi, solis ortu, & occasu. Difficile enim, & audax est opus singulas observare adparentias

CAP. III. An solis circumactio alias Mundi partes adficiat.

SCHOLION IN COL. VIII.

Verſ. 2. ὑποκειμενον) Etſi ὑποκειμενον apud Graecos Scriptores plerumque notet *orationis ſubiectum*, ſive *argumentum*; alibi tamen ſumitur pro *ſubiecto*, ſive *corpore*, unde idola emanant, ut Ep. ad Herod. *ſegm.* 50. το ἑν, και συνεχες, και σωζον την συμπαθειαν απο του ὑποκειμενου· *unum*, & *continuum*, *quodque cognationem ſervet eius corporis*, *quod ei ſubiicitur*: vel, ut heic, pro corpore, in quod cadunt Phyſiologorum obſervationes. Sic ait Plutarchus in *Vita Periclis*: ὑπεκειτο μεν τῳ φυσικῳ, εκ τινων γεγονε, θεωρησαι· *ad Phyſicum ſpectabat*, *cognoſcere*, *unde illud ortum haberet*. Sic ipſemet Epicurus *ad Herod. ſegm.* 72. ὁσα εν ὑποκειμενῳ ζητουμεν αναγοντες επι τας βλεπομενας παρ' ἡμιν αυτοις προσληψεις· *quaecumque in ſubiecto quaerimus referentes ad factas per viſum a nobis ipſis perceptiones*. Heic igitur ὑποκειμενον eſt corpus aliquod coeleſte, quod phyſicus in ſublimi obſervat, nec tamen poteſt in tanta diſtantia quaquaverſum examinare: idcirco ait: βλεπων τυχῃ.

Verſ. 4. 5. το κατα το ὑποκειμενον λεγομενον) Haec phraſis idem valet, ac omne id, *quod ſubiecto ineſſe vel adſeritur*, *vel negatur*, *inſpecta eius natura*. Sic Ariſtoteles *Topic. V. cap.* 3.: το ιδιον του εν τῳ ὑποκειμενῳ λεγομενου· *proprium rei*, *quae de ſubiecto adſeritur*: & infra: το εν τῳ ὑποκειμενῳ ιδιον του ὑποκειμενου *quod in ſubiecto ineſt proprium ſubiecti*.

Verſ. 7. 8. περιλαμβανομενον εκ του ὑποκειμενου) Sic legendum eſſe patet ex columna ſequenti verſ. 6. ubi hanc ipſam propoſitionem adſumit, atque ait: εκ του ὑποκειμενου δε ληπτεον. *E ſubiecto* autem aliquid *concipere* idem eſt, atque e ſubiecto aliquid per inductionem cognoſcere, quod extra ſubiectum ſit, & ipſius naturam directe non reſpiciat.

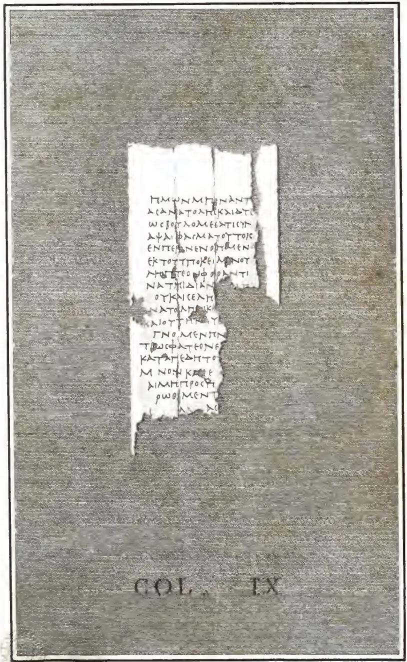
.Verſ. 11. διαδικασιαι) Sic reſtituendam remur capite truncam vocem ασιαι, quae in αυτογραφῳ cernitur. Διαδικασια autem, etſi a Polluce quater inter forenſia vocabula recenſeatur *lib. IV. cap.* 4. *VIII.* & Suidas explicet pro *controverſia*, ἡν ποιουνται τινες τοις μελλουσι λειτουργειν· *quam aliqui movent adverſus illos*, *qui munus publicum ſuſcepturi ſunt*; Diogenes tamen apud Ethymologicum M. etiam ad alias quaeſtiones extendit. Heſychius vero praeter vulgarem forenſem ſignificationem, ſumi etiam pro αμφισβητησει, *controverſia*, & κρισει, *iudicio* adfirmat. Recte igitur heic pro philoſophica quaeſtione adcipi poteſt. Quales ſint autem quaeſtiones, quae circa propoſitum Solis ſubiectum oriri poſſunt, ipſemet Epicurus enumerat in *Epiſt. ad Pytocl. ſegm.* 91. & *ſeq.* nec non fidus interpres Lucret. *lib. V.* Vide, ſi lubet.

Verſ. 13. & ſeq. ὁτι του κοσμου εικοτως αδημονει) Quaeſtionem hanc, quam *non minimam* adpellat, non ſatis diſerte proponit; vel certe ex lacinioſo, & interrupto textu non ſatis elucet. Nobis tamen ſtat ſententia, eam eſſe, an ſolis motu, qui per eius ortum & occaſum fit nobis manifeſtus, adficiantur item aliae mundi partes: ſive utrum coelum cum ſole ſimul circumvolvatur, an quieſcente coelo ſol gradiatur; tum vero an ſuo motu etiam terram impellat. Quod ad primam quaeſtionis partem, nihil certi definiri poſſe ait, cum impoſſibile nobis ſit omnes inſpicere ſolis adparentias; ſiquidem iuxta eius doctrinam, de qua in praecedenti ſcholio verba fecimus, nihil certi pronunciare Phyſiologus poteſt de meteoris, quae prae diſtantia non ſunt noſtris ſenſibus θεωρουμενα. Sic ipſemet ſcribebat *ad Pythocl. apud Laërt.*, cuius verba recitavimus in ſchol. ad Col. VI.

Hinc *Lucret. lib. V. v.* 511:

Principio, magnus coeli ſi vertitur orbis,
Ex utraque polum parti premere aëra nobis
Dicendum eſt, extraque tenere, & claudere utrimque;
Inde alium ſupera fluere, atque intendere eodem,
Quo volvenda micant aeterni ſidera mundi.
. . . .
Eſt etiam quoque, uti poſſit coelum omne manere
In ſtatione, tamen cum lucida ſigna ferantur.

Quod vero ad ſecundum quaeſtionis partem, an ſcilicet ſol, & alia coeleſtia corpora motu ſuo etiam tellurem impellant, diſerte negat inferius.

COL. IX

Casanova dis. Bart. Orazj inc.

COLUMNA IX.

ἡμων, μη εναντιας ανατολης, και δυσας βουλομεθα τι συναψαι Φασμα τουτοις εμπερωνενοημενα· εκ του ὑποκειμενου γαρ ληπτεον Φοραν τινα τη διανοια ἡλιου, και σεληνης προς ανατολην, και δυσιν· και ου την αυτην γιγνομενην απαρτιως Φατεον ειναι κατα γε δη το ὑποκειμενον· και ετι δεομαι μη προσποιημα ἑτερωθι μεν

noſtrum, nec cum nobis ortus, & occaſus ſolis videndus occurrat, velimus portentum aliquod ſtudioſe excogitatum ipſis adnectere. E ſubiecto enim concipi mente poteſt aliqua ſolis, vel lunae motio verſus orientem, & occidentem, non tamen ipſa motio, quae ſuccedit dici poteſt eſſe ſecundum ſubiectum. Atque adeo rogo, ne quis inventionem, alibi quidem audacem,

Verſ. 3, 4, 5. τι συναψαι φασμα εμπεριεινονημενον) Etſi verbum συναπτειν proprie ad exprimendam corporum congruentiam uſurpetur, ad ſpiritales tamen res etiam transfertur. Sic Ariſtoteles *Metaph. VII.* τῳ δε καθολου, και τῳ γενει και αἱ ιδεαι συναπτουσι· *univerſali autem, & generi etiam ideae conveniunt*. Quid ſit autem per Epicurum συναπτειν φασμα εμπεριεινονημενον, ſi quaeras, idem eſſe aio, ac προσδοξαζειν, quod alibi uſurpavit, cum inquit: το ψευδος εν τῳ προσδοξαζομενῳ αει εστιν. (*Vide ſchol. in Col. VII. v. 2.*) Quod belle Lucretius latine reddidit *adopinari*. *Lib. IV. v.* 814.

Deinde adopinamur de ſignis maxima parvis,
Ac nos in fraudem induimus, fruſtramur & ipſi.

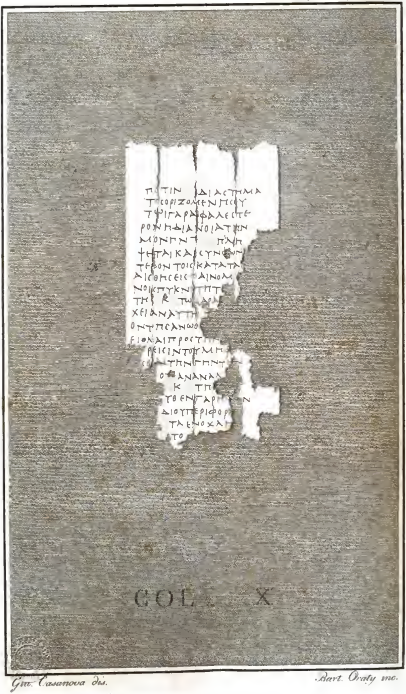
Per Epicurum igitur, cum quis viſo phaenomeno *adopinatur*, h. e. aliquem mentis ſuae conceptum illi adiungit, facile fallitur. Sic in ſubiecta materia, ſi quis, viſo ſole ab ortu ad occaſum pergente, concluderet ab intrinſeca ſolis natura hunc motum procedere.

Verſ. 6. εκ του ὑποκειμενου) Reſpondent haec verba iis, quae habentur in praecedenti Columna. Videſis, quae ibidem adnotavimus ad verſ. 4. ad 8.

Verſ. 7. Φοραν) Quid proprie ſit ἡ Φορα, ſatis diſſeruimus in ſchol. ad Col. I. lib. II. Nunc vides Φοραν dici etiam de aſtrorum motu. Sic in ep. ad Herod. *ſegm.* 76. και μην και εν τοις μετεωροις Φοραν, και τροπην, και εκλειψιν, και ανατολην, και δυσιν . . . δει γινεσθαι· *quin etiam in ſublimibus corporibus motum, & converſionem, & eclipſim, & ortum, & occaſum fieri oportet*; & alibi item.

Verſ. 11. ου την αυτην) Supple Φοραν. Nec enim aliter legendum duxerim. Idcirco autem ait ſolis & lunae motum neutiquam proprie dici poſſe κατα το ὑποκειμενον, *ſecundum ſubiecti naturam*, quia putabat varias reddi poſſe rationes huius adparentiae, ortus ſcilicet, & occaſus, ut habemus in Ep. ad Pytocl. *ſegm.* 92. Ανατολας, και δυσεις ἡλιου, και σεληνης, και των λοιπων αστρων και κατ᾽ αναψιν γενεσθαι δυνασθαι, και κατα σβεσιν τοιαυτης ουσης περιστασεως και καθ᾽ ἑτερους τους τοπους, ὡστε τα προειρημενα αποτελεισθαι· ουδεν γαρ των φαινομενων αντιμαρτυρει. Κατ᾽ εμφανειαν τε ὑπερ γης, και παλιν επικρυψιν το προειρημενον δυναιτ᾽ αν συντελεισθαι· ουδε γαρ τι των Φαινομενων αντιμαρτυρει. Τας τε κινησεις αυτων ουκ αδυνατον μεν γινεσθαι κατα την του ὁλου ουρανου δινην, η τουτου μεν στασιν, αυτων δε δινην. *Ortus autem, occaſuſque ſolis, & lunae, & ceterorum aſtrorum ex ipſorum adcenſione, & reſtinxione fieri poſſe putandum eſt, cum talis ſit viciſſitudo etiam aliis in locis, quae praedictos effectus producat; nullum enim phaenomenon refragatur: vel per adparitionem ſupra terram, & rurſus occultationem, talia fieri poſſunt; nec enim phaenomenon aliquod refragatur. Ipſorumque motus non eſt impoſſibile fieri propter totius coeli converſionem, vel coelo ſtante ipſos rotare*. Si lubet, vide, quomodo hanc doctrinam ſuis carminibus reddiderit Lucretius *lib. V. v.* 649. *& ſeqq.*

Verſ. 15. και ετι δεομαι, κ. τ. λ) Laciniosum hoc comma ſic promemodum reſtitui poſſe non abnues, ſi praecedentia, & conſequentia conferes. Vide noſtrum commentarium h. l.

COL. X

Gio. Casanova dis. *Bart. Oraty inc.*

COLUMNA X.

...ὑ-πο τινος διαστηματος ὁριζομενης. Οὑτω γαρ ἀσφαλεστερον ἡ διανοια την μονην τη γη ληψεται, και συμφωνοτερον τοις κατα τας αισθησεις φαινομενοις· πυκνοτητα δε την κατω παρα γην παχειαν αυτην εναντιον της ανωθεν δυνης ειναι προς την ὑπερεισιν του μη φερεσθαι την γην την κατω, ὁταν αναλαμβανει ἡ πυκνοτης πανταχοθε. Ουθεν γαρ ἡμιν εστι, δι' οὑ περιφορα ἡλιου παντα ενοχλησῃ.

certo quodam intervallo difterminatae. ❡ Enimvero hoc pacto fecurius mens telluri manfionem convenire adfumet, & congruentius his, quae fenfibus adparent; fpiffitudinem vero, quae inferius fecus Terram craffa eft, quaeque fuperiori vortici eft oppofita, infervire ad fulcimentum, ne terra inferius pofita feratur, quamdiu eam recipit fpiffa materies undique circumfufa. Nulla enim nobis adeft ratio, cur Solis circumlatio omnia turbare debeat.

CAP. IV. Cur terra ftet immobilis, neque a Solis rotatione adficiatur.

SCHOLION IN COL. X.

V. 1. διαστηματος) Nulli dubium, quin Epicurus διαστημα adpellet magnum intervallum, quod astra a tellure disterminat. Sic adnotat Laërtius in Ep. *ad Pyth. segm.*92. hoc ipso in libro undecimo scripsisse: ει γαρ (ἡλιος) το μεγεθος δια το διαστημα αποβεβληκει, πολλῳ αν μαλλον την χροαν· αλλο γαρ τουτῳ συμμετρωτερον διαστημα ουθεν εστι. *Si enim* (sol) *propter distantiam magnitudinem amitteret, multo magis colorem: nullum est enim aliud intervallum huic rei magis congruum.*

V. 2. Ὁριζομενης) Haec μετοχη procul dubio respicit praecedentem vocem τῃ γῃ, quae in lacuna iacet. Vide Commentarium h. l.

·V. 5. τῃ γῃ) Hisce voculis implendam lacunam remur; adscriptum enim *iota*, ut vides, non nisi dandi casum designat.

V. 6. συμφωνοτερον κ. τ. λ.) Sollemnis Epicuri formula. Sic *ad Pyth. segm.* 86. ὁσα μοναχην εχει τοις φαινομενοις συμφωνιαν· *quaecumque cum phaenomenis singularem habent congruentiam.* Et *segm.* 93. sic statuit: παντα γαρ τα τοιαυτα, και τα τουτοις συγγενη ουθεν των εναργηματων διαφωνει, εαν τις αει επι των τοιουτων μερων εχομενος του δυνατου εις το συμφωνον τοις φαινομενοις ἑκαστον τουτων δυνηται απαγειν, μη φοβουμενος τας ανδραποδωδεις των αστρολογων τεχνιτειας. *Cuncta enim talia, & his similia nihil a rerum evidentia discrepant, dummodo quis in hisce rebus possibilitati adhaerens, revocare valeat horum singula ad id, quod phaenomenis consonat, nihil veritus servilia astrologorum machinamenta.*

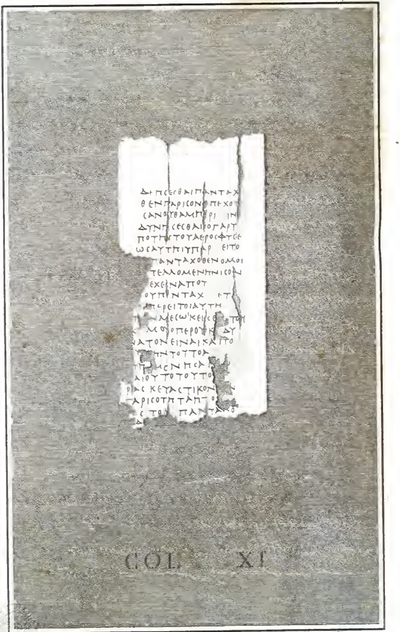
V. 9. πυκνοτητα) Iam in scholio ad *Col. I.* observavimus, Epicurum docuisse circa terram posita repagula quaedam, quae ibi adpellat φραγμους συναπτομενους, & mox Col. XII αερων ὑπερεισεις. Heic eamdem doctrinam inculcat, & hisce aëriis repagulis terram ita contineri, ut a superiori minime impellatur. Distinguebat autem duplex aëris genus, rarum & leve unum superius, crassius alterum inferius. Videsis Lucretium *lib. V.* v. 468, 551, & alibi. Et quidem duplicem hanc aëris qualitatem non unus Epicurus adstruxit. Seneca *Quaest. Natur. lib II. c.* 10. sic habet: *Permeat ab aethere lucidissimo aër in terram usque diffusus, agilior quidem, tenuiorque, & altior terris, nec minus aquis; ceterum aethere spissior, graviorque . . . . . Summa pars eius est siccissima, calidissimaque, & ob hoc etiam tenuissima propter viciniam aeternorum ignium, & illos tot motus siderum, adsiduumque coeli circumactum. Illa pars ima, & vicina terris densa, & caliginosa est, quia terrenas exhalationes receptat.* Vide etiam Plotin. si lubet, *Ennead. II. lib. I. cap.* 6, *& seqq* Epicurus itaque heic πυκνοτητα adpellat, quod ad *Pythoclem segm.* 104. την περιξ του αερος πιλησιν *ambientis aëris densitatem* adpellavit. Huic autem densitati aëris, qui terram ambit, tribui posse autumat eius stabilitatem. Quod & in *Ep. ad Pythocl. segm.* 112. scripsit: δινην αερος εγκυκλον αυτων προεστιναι, ἡ κωλυτικη γινεται του περιπολειν· *aëris vorticem in gyrum ipsis opponi, qui impedit, ne circumvolvatur.*

V. 10. την κατω παρα γην παχειαν κ. τ. λ.) Ex antecedentibus, ni fallor, sponte fluit haec discissi commatis lectio. Παχειαν vero πυκνοτητα, h. e. *Crassiorem aërem* circa terram ab Epicuro fuisse adstructum, testis est Lucret. qui *lib. V*, v. 695 sic ait:

Aut quia crassior est certis in partibus aër.

V. 13, 14 ὑπερεισιν) Sic restituendam esse capite truncam vocem nemo ambiget, cum eam recurrentem viderit in sequenti Columna XII. v. 15, 16.

V. 18. Ουθεν γαρ ἡμιν εστι κ. τ. λ.) Consonat Epicuro Plotinus, qui Ennead. II. *lib. I. cap.* 6. scripsit: συμπεριαγειν δε την ταχιστην φοραν (ἡλιου) γηινα σωματα ου πιθανον ειναι: *quod celerrimo solis motu etiam terrena corpora circumferantur, probabile non esse.*

Ign. Casanova dis. *Bart. Oraty inc.*

COLUMNA XI.

δεησεσθαι π υταχ
θεν γαρ ισον πεχου-
σαν ουθαμη ρι ιν
δυν εσεσθαι. Ο' γαρ ὑ-
πο της του αερος φυσε-
ως αυτῃ ὑπ ρ ει, το-
 πανταχοθεν ὁμοι-
 τελλομενην ισο
 εχειν απο τ
ιου π υταχ Τ
 ρει τοιαυτη
τ ν εσῳ κεισ το
 ο μο , ὅπερ ουκ δυ-
ατον ειναι; Και το
 ην τουτο α
της ονης αι ε-
 αιου το ου το
ρασκευαστικον.
γαρ ισοτητα, η ο
 στο παντα ρ-
δ .....

fore ut indigeat; quum enim unde unde aeque distans sit, *concipere debemus* nullatenus futurum, ut decidere possit. Quod enim ex aërea natura ipsi adest, hoc *reputandum* est illam undecumque pariter amictam aeque disterminare a coelo quoquoversum. Quid autem vetat *opinari* talem aliquando in medio iacuisse mundo; quandoquidem id impossibile non esse *cognoscimus*? Et vero non esset haec absurda mansionis causa, stabilis nempe loci praeparatio. Aequalitatem enim, sive tegumentum, quo undecumque amicitur

V. I. *δηισεσθαι*) In praecedentibos verbis, quae in lacuna iacent, & e quibos hic infioitivus regi debet, id contineri autumo, quod tellus io medio posita nullo fulcimento indigeat. (Vide nostrom Commentarium h. l.) Adversator autem Epicurus Physicorum nonnullis, qui terram basi aliqua, vel fulcro substentari adseruerunt. Sic teste Plutarcho *de Placit. Philos. lib. III cap. XI.*: Ξενοφανης πρωτην (την γην) εις απειρον ερριζωσθαι. *Xenophanes primam (inter mundana corpora tellurem) in infinitum radicatam esse putavit*. Quod item Auctor *Hist. Philos.* quae Galeoo inscribitur *cap. 21.*; & Eusebius *Praepar. Evang. cap. 57.* referunt. Aristoteles vero *de Coelo lib. II. cap. 13.* post relatam hanc Xenophanis opinioοem subdit: οἱ δε εφ᾽ υδατος κεισθαι· τουτον γαρ αρχαιοτατον παρειληφαμεν τον λογον, ὁν φασιν ειπειν τον Θαλητα τον Μιλησιον, ὡς δια το πλωτην ειναι μενουσαν, ὡσπερ ξυλον, η τοι τοιουτον ἑτερον· και γαρ τουτων επ᾽ αερος μεν ουθεν πεφυκε μενειν, αλλ᾽ εφ᾽ υδατος. *Alii vero super aquam iacere putarunt: hunc enim antiquissimum adcepimus sermonem, quem dixisse ferunt Thaletem Milesium, utpote quae, quum natura sit natatilis, maneat tamquam lignum, vel aliud huiusmodi; horum enim nullum natura sua super aërem manet, sed super aquam.*

Ibid., & seq. πανταχοθεν γαρ ισον απεχουσαν) Quum antea *Col. I.* statuisset terram εν μεσῳ, και προς του κεντρου περιεχοντος του παντος, *in medio, & ad centrum universi circumpositi*; iure heic adsumit esse *undique aequidistantem*. Etenim per Geometras ισαι εισιν αἱ γραμμαι απο του κεντρου εις την περιφερειαν. Et quoniam haec hypothesis est suae opinioois fundamentum; hinc paullo infra *v. 10. & seq.* subdit: Τι δε απηρει τοιαυτην ποτε εν μεσῳ κεισθαι του κοσμου, ὁπερ ουκ αδυνατον ειναι; Ceterum non uous Epicurus, sed etiam Anaximander, teste Aristotele, terrae stabilitatem ab aequidistantia repetebat: sic enim citato *lib. II. de Coelo, cap. 13.*: εισι δε τινες, οἱ δια την ὁμοιοτητα, ὡσπερ των Αρχαιων Αναξιμανδρος· μαλλον γαρ ουθεν ανω, η κατω, η εις τα πλαγια φερεσθαι προσηκει το επι του μεσου ἱδρυμενον, και ὁμοιως προς τα εσχατα εχον· ἁμα δε αδυνατον εις ταναντια ποιεισθαι την κινησιν, ὡστ᾽ εξ αναγκης μενειν. *Sunt autem quidam, qui propter aequalem distantiam* (terram maoere opinantur); *quemadmodum inter veteres Anaximander. Nihilo enim magis sursum, quam deorsum, vel ad latera ferri convenit id, quod in medio collocatum est, & similem proportionem servat ad extrema: simulque impossibile est in contrarias partes fieri motum: quare necesse est, ut maneat.* Et paullo post: δια την αναγκην μενει (ἡ γη), την της ὁμοιοτητος, ὡσπερ ὁ λογος . . . . . περι του διψωντος, και πεινοντος σφοδρα μεν, ὁμοιως δε των εδωδιμων, και των ποτων ισον απεχοντος· και γαρ αυτον ηρεμειν αναγκαιον· *ob necessitatem terra manet, necessitatem scilicet, quae a simili distantia oritur: quemadmodum dicitur . . . . . de homine, qui sitim, & famem vehementer quidem patitur, sed similiter ab esculentis, & poculentis aeque distat; tunc enim ipse quiescat, oportet.*

·Vers. 3. εριπειν) Sic legendum, nemo fortasse inficiabitur, etsi in peoe omnibus vulgatis lexicis hoc verbom non recenseatur, sed tantum ερειπω, & εριποω. Etymologicus M. autem inter poëticas voces, adnumerat εριπειν, cui tameo Didymus ab ipso citatus noo suffragatur; & Epicurus hoc loco aperte refragatur. Satius igitur est Suidam audire, qui sic habet: ερειπω βαρυτονως, καταβαλλω, διαφθειρω, εριπειν περισπωμενως, καταπεσειν· h. e. *ερειπω cum gravi, deiicio, corrumpo: εριπειν cum circumflexo, decidere.* Hesychius item εριπειν reddit καταπεσειν. Et quidem hac ipsa neutra significatione heic adcipiendum esse satis patet: imo vero sic adecpisse Lucretius videtur, cum ait *lib. I. v.* 1061

. . . . in loca coeli
Decidere inferiora magis . . . . . .

.Vers. 7, 8. ὁμοιοστελλομενην) Sic lego, quoniam breve spatiolum non capit ὁμοιως στελλομενην. Etsi enim io lexicis huiusmodi compositum noo occurrat, graeci sermonis periti non respoeot; quaodoqoidem habent ὁμοιοκαρπεω. ὁμοιοπατεω, & his similia. Heic autem στελλω idem valet, ac ευτρεπιζω, κοσμεω, *bene instruo, exorno*, ut interpetratur Etymolog. M. vel pressius στολιζω, *amicio*, ut Hesychios. Ne aotem putes cum lexicographis poëticam potius, quam prosaicam hanc esse loquotiooem: vadem damos ipsum Epicurum, qui ad Herodot. sic scribebat *segm.* 42. ειτε γαρ ην το κενον απειρον, τα δε σωματα ὡρισμενα, ουδαμου αν εμενε τα σωματα, αλλ᾽ εφερετο κατα το απειρον κενον διεσπαρμενα, ουκ εχοντα τα ὑπερειδοντα, και στελλοντα κατα τας αντικοπας· quae verba, omissis

omiſſis non ſat adcuratis interpretationibus, ſic reddenda opinamur: *ſive enim eſſet vacuum infinitum, corpora vero finita, nuſquam corpora conſiſtere poſſent, ſed ferrentur per infinitum vacuum diſperſa, quippe quae non haberent, a quibus fulcirentur, ac tegerentur ſecundum varios impulſus.*

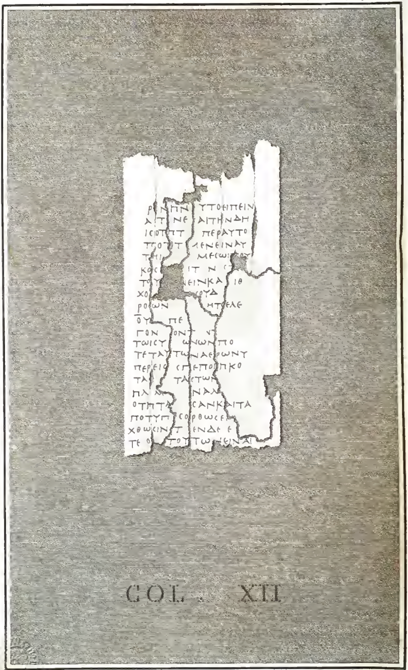
Verſ. 9. *απο του ουρανου*) Minime audax ſupplementum dixeris, ſi totam ſententiam ſpectes, itemque memineris, terram per Epicurum eſſe

Partibus aëriis mundi, coeloque revinctam,

ut cecinit Lucret. *lib. V. v.* 554.

Verſ. 19. ὁμοιοστολοι) E ſuperiori ὁμοιοστελλειν ſponte fluit ὁμοιοστολος, nec reſpuit ſententia: utere, ſi lubet: nobis certe nil melius ſuppetit.

Verſ. 21. *δερμα*) Levi admodum unius litterulae indicio hanc vocem hariolando adſtruximus, quae adiunctivum illud ὁμοιοστολον ſubſtineret. Etſi enim *δερμα*, ut docet Euſtathius eſt *το ἁπλως ενδερομενον*, & pro animalium corio proprie ſumatur; Etymologicus tamen etiam de humana pelle dici adfirmat *παρα το τερμα ειναι του σωματος, ὁ εστι πληρωμα, propterea quod ſit corporis terminus, hoc eſt complementum.* Quod ſi ita eſt, quis neget metaphorice dici poſſe de quovis involucro, ſive tegumento, quemadmodum & Latini *corium* uſurparunt? Videant Grammatici.

COL. XII

Gio. Casanova dis. Bart. Orazj inc.

COLUMNA XII.

σοφωτερον ην τουτο ειπειν αιτιον ειναι, την δη ισοτητα· ειπερ αυτο ποτε το μενειν αυτην εν τῳ μεσῳ του κοσμου αιτιον εστιν του μενειν, και αιθερι χουσθαι, ως ουδ' εξ επιρροων ελεσται. Η το ελειν ουν απεστι δι' αναλογον ροον, τον τας συντῳ συμφωνων ποτε ταυτων αερων υπερεισεις πεποιηκοτα· η δια τας των προσηλαμενων αλλοιοτητας, εξ αν και τ' απο τυπους ορθως εξαχθωσιν. Οτε δ' ενδεχεται ετερον τουτων ειναι

ſapientius foret dicere hanc eſſe cauſam, nempe aequalitatem; ſiquidem hoc ipſum, quod aliquando illa manſerit in medio mundo cauſa eſt, cur maneat, atque aëre velut adgere cingatur ita, ut neque ex influentibus evertatur. Aut igitur everſio abeſt propter conſentaneum fluxum, qui ex aëriis particulis tam apte congruentibus fulcimenta comparavit, aut propter incurrentium corporum diverſitates, quapropter etiam percuſſiones facile poſſint repelli. Cum autem alterum horum admittitur eſſe

Vers. 1. σοφωτερον) Sic truncam vocem restituo. E praecedentibus enim, & sequentibus satis constat eam opinionem sapientiorem duxisse Epicurum, quae terrae stabilitatem απο της ισοτητος *ab aequalitate* repeteret; etsi ceteras iuxta suam philosophandi rationem minime improbaret. Et quidem haec eadem opinio Platoni sedit in Phaedone *p.* 108: cuius verba operae pretium est adscribere, ut clarius Nostri mens pateat. Ait igitur: πεπεισμαι τοινυν, ὡς πρωτον μεν, ει εστιν εν μεσῳ τῳ ουρανῳ περιφερης ουσα, μηδεν αυτῃ δειν, μητε αερος προς το μη πεσειν, μητε αλλης αναγκης μηδεμιας τοιαυτης· αλλα ικανην γε ειναι αυτην ισχειν την ὁμοιοτητα του ουρανου αυτου ἑαυτῳ παντῃ, και της γης αυτης το ισορροπον· ισορροπον γαρ πραγμα ὁμοιου τινος εν μεσῳ τεθεν ουχ ἑξει μαλλον, ουδ' ἡττον ουδαμοσε κλιθηναι· ὁμοιως δ' εχον ακλινες μενει. *Primum quidem hoc mihi persuasi, quod si rotunda terra est in medio coelo, nullius rei ipsa indigeat, quominus cadat, neque aëris, neque alius necessarii eiusmodi fulcimenti; sed sufficiens est ad ipsam continendam tum similitudo coeli, quod quaquaversum sibimet simile est, tum terrae ipsius aequilibrium. Res enim aequilibris in medio alterius ubicumque similis posita non habebit, quo magis, vel minus inclinet, sed similiter se habens in nullam inclinando partem manet.* Quo in loco animadvertere est Epicurum uno verbo ισοτητι complexum esse, quod Plato latius dixit ὁμοιοτητα του ουρανου, και ισορροπον της γης; imo etiam quid amplius. Etenim patet per *aequalitatem* ισοτητα, tum terrae aequilibrium, tum aequalem aeris amictum, tum vero aequidistantiam a coelo, tum denique coeli ipsius uniformitatem, intellexisse.

Vers. 3. ωσπερ αυτο ωστε το μενειν αυτην κ. τ. λ.) Ut Epicuri mentem, & nostram lectionem adsequaris, en quomodo eius argumentatio procedit. Cum terra ex ante dictis sit rotunda; si detur aliquando in medio Universi constitisse; haec utique ratio est, cur eius statio debeat esse perpetua. Cum enim ibi posita aeque distet a coelo, & aeque aëre ambiatur, in aequilibrio erit, & nullo pacto fieri poterit, ut quoquoversum inclinet. Atque id quidem est, quod modo in superiori columna dixit: ουκ ην ατοπον της μονης αιτιον βαιβαιου τοπου παρασκευαστικον. Et re quidem vera testatur Aristoteles *de Coelo lib. II. c.* 13. universos philosophos, qui terram in mundi centro constituebant, totundam eidem figuram adsignasse; ex hac enim figura, per quam a coelo aequidistaret, eius stabilitatis necessitatem repetivisse: ετι προστιθεασι, και φασι δια την ηρεμιαν αναγκην το σχημα τουτ' εχειν ταυτην. Ipse vero in sequenti capite hanc de suo rationem addit: προς δε τουτοις δηλον εκ των ειρημενων το αιτιον της μονης. Ει γαρ φυσει πεφυκε φερεσθαι προς το μεσον παντοθεν, ὡσπερ φαινεται, και το πυρ παλιν απο του μεσου προς το εσχατον, αδυνατον ενεχθηναι ὁτιουν μοριον αυτης απο του μεσου, μη βιασθεν . . . Ει τοινυν ὁτιουν μοριον αδυνατον ενεχθηναι απο του μεσου, φανερον, ὁτι και την ὁλην ετι αδυνατωτερον· εις ὁ γαρ το μοριον πεφυκε φερεσθαι, και το ὁλον ενταυθα πεφυκε· ὡστ' ει αδυνατον κινηθηναι μη ὑπο κρειττονος ισχυος, αναγκαιον αν ειη μενειν αυτην επι του μεσου· *Praeterea patet ex iam dictis causa stabilitatis. Si enim natura sua fit, ut undique ad mediam feratur, ut manifestum est, & ignis contra a medio ad extremum; impossibile est, ut quaecumque eius particula sine violentia e medio efferatur . . . Si ergo quamvis particulam impossibile est a medio efferri, patet, quod magis impossibile sit efferri totam: quo enim particula ferri debet, eodem & totum. Itaque si impossibile est ipsam moveri sine maiori vi, necesse erit, ut maneat in medio.*

Vers. 7. & seq. αιθερι χουσθαι κ. τ. λ.) Dilaniatum hoc comma, e quo, ut vides, vix pauca discerpta supersunt elementa, restituere hariolando adnisi sumus. Utere, si lubet. Sententia certe procedit.

Etsi autem χοω, vel χωννυω proprie *terram adgerere* significet, putaverim tamen recte ad quamcumque adgestionem notandam transferri posse, dummodo, ut heic, designetur, unde adgestio fiat; non secus, ac apud Latinos *adgerere* proprie dicitur de terrae coacervatione; Plautus tamen *Rud.* 2. 5. 37. *adgerunda est aqua* dicere non dubitavit. Epicurus vero, ut huc usque audivimus, aëre ita obvolutam tellurem reputavit, ut ipsi tamquam repagulo foret; & paullo infra aperte habemus αερων ὑπηρεσεις. Quapropter fidus interpres Lucret. *lib. V. v.* 468. cecinit:

Sic igitur tum se levis, & diffusilis aether
Corpore concreto circumdatus undique sepsit,
Et late diffusus in omneis undique parteis
Omnia sic avido complexu cetera sepsit.

Putabat

Putabat enim Noster aërem nil aliud esse, nisi subtiliores terrae partes, quae primitus ex ipsius poris erumpentes in altum adscenderunt. Sic idem Lucret. *h. lib. v.* 458.

. . . . per rara foramina terrae
Partibus erumpens primus se sustulit aether
Signifer, & multos secum levis abstulit igneis.

Et quidem Plutarchus *de Placit. Philosoph. l.* 4. ait: *εκ μεν των ὑποκαθιζοντων εγεννηθη ἡ γη, εκ δε των μετεωριζομενων . . . αηρ· ex subsidentibus quidem corporibus genita est tellus, ex elatis vero in sublime . . . aër*. In quem locum rectissime sic animadvertit Eduardus Corsinius: *Quamvis haec universi formatio nulli philosopho nitide, distincteque a Plutarcho tribuatur, Epicuro tamen, ceterisque atomorum fautoribus adscribi debet.*

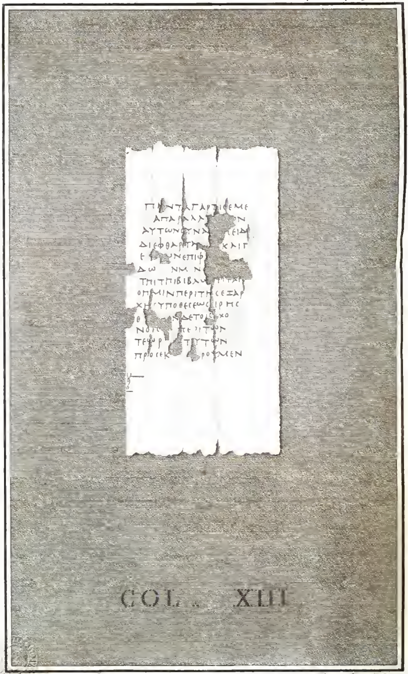
Vers. 8. *ὡς ουδ' εξ επιρροιν ἐλεσθαι*) Si lectionem probas, parallela erit Senecae phrasis *Quaest. Natur. II.* 45: *ut mundus inconcussus eat.*

Vers. 10. *δι' αναλογον ροον*) Sic legendum videtur. Ροον enim adpellavit continentem idolorum seriem, quae in oculos incurrit *lib. II. Col. IV. v.* 13., & *Col. VII. v.* 13. cur non aëris *fluxum diceret?* Αναλογον autem vocat, qui undique terram ingruat, & aeque premat singulas partes ea proportione, ut nullatenus impellere queat, imo potius fulcimento sit, ne aliquo inclinet; atque adeo efficiat, quas heic adpellat *των συμφωνων αερων ὑπερεισεις*, & *Col. I.* *παρα γη φραγμους συναπτομενους*.

Vers. 13. 14. *ὑπερεισεις*) In superiori Scholio in *Col. XI.* ad *v.* 7. Epicuri verba recitavimus, queis *σωματα ὑπερειδοντα, και στελλοντα*, *corpora fulcientia, & tegentia* nuncupabat. Huius igitur naturae est aër. Propterea ibi terram aëre amictam, *στελλομενην* dixit, heic vero *των αερων ὑπερεισεις* comminiscitur. Etenim solum *το κενον fulcimentum praestare non posse* aiebat ad Herod. *segm.* 44. *ἡ κενου φυσις . . . . την ὑπερεισιν ουχ οἱα τε ουσα ποιεισθαι.*

Vers. 15. 16. *των προσηλαμενων αλλοιοτητας*) Corpora *προσηλαμενα* procul dubio intelligit solem, lunam, & reliqua astra, quorum motu, & conversione terra posset adfici: verum nihil inde timendum esse putat *δια τας αλλοιοτητας*, nempe quia diversi sunt generis ea corpora: cuius argumenti rationem reddit Col. sequenti.

Vers. 19. *ενδεχεται*) Tritum est huiusmodi verbum apud Nostrum. Consule sis eius Epistolam *ad Pyth.* ubi, cum de diversis modis, quibus explicari posse putat sublimium corporum phaenomena, passim hoc verbo utitur. e. g. *segm.* 105. *σεισμους ενδεχεται γινεσθαι και κατα πνευματος εν τῃ γῃ αποληψιν, και παρα μικρους ογκους αυτης παραθεσιν, κ. τ. λ. terraemotus admitti potest fieri vel per spiritus interclusionem in terra, & per discursionem praeter parvos eius tumores &c.*

Gul. Casanova dis. *Bart. Oraty inc.*

COLUMNA XIII.

Π.. τ.. γαρ τι.εμε- .α παρ' αλλ..ριον αυτων συνα..ς ειδος διεφθαρται· .περ και περι ευοδων επι φ.... ει- δωλων μεν ε... εν .υ- τη τη βιβλ...τα. Ο' ἡμιν περι της εξαρ- χης ὑποθεσεως ειρησ- θαι εδει. Εν δε τοις .χο.ε- νοις και περι των με- τεωρων τουτων ετι προσεκτικως ερουμεν.

Cuncta enim, cum posita sunt iuxta contiguam speciem naturae a se alienae, corrumpuntur: quod & de expeditis ad motum simulacris dixi in ipso secundo libro. Quod nobis primum de proposita quaestione dicendum erat. In sequentibus autem de huiusmodi quoque meteoris adcuratius dicemus.

SCHOLION IN COL. XIII.

Verſ. 1. παντα κ. τ. λ.) Rationem heic reddit Noſter, cur abſurdus non ſit, qui putet coeleſtia corpora idcirco terram impellere non poſſe, quia diverſae ſint naturae. *Cuncta enim*, ait, *cum poſita ſunt iuxta aliquid a ſe alienum*, *corrumpuntur*, id eſt *propriam virtutem amittunt*. Hoc autem dogma, quod ſe expoſuiſſe dicit in *lib.* 2. cum de expedito idolorum motu diſſereret, nec ibi, nec alibi invenimus. Exploratum tamen eſt, Epicurens tripliccm tum generationis, tum corruptionis cauſſam adſtruxiſſe, nempe κατα μεταθεσιν, *propter tranſpoſitionem*; κατ' αφοδον, vel ut *Sex. Empir.* κατ' αφαιρεσιν, *propter abſceſſionem*, ſive *ablationem*; κατα προσοδον, vel ut *Empir.* κατα προσθεσιν, *propter acceſſum*, *ſive additionem*: quae tria ſic carmine reddidit Lucretius *lib. I. v.* 677.

Sunt, quae conſervant naturam ſemper eamdem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine mutant
Naturam res, & convertunt corpora ſeſe.

Vide Gaſſendum, ſi lubet, cap. *de Ortu, & Interitu pag.* 206. Ceterum Epicuri ſententiam, quam prae manibus habemus, fere κατα λεξιν ſic reddit idem Lucretius *lib. cit. v.* 671:

Nam quodcumque ſuis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors eſt illius, quod fuit ante.

Et preſſius in eamdem Magiſtri ſententiam cecinit *lib. VI. v.* 1117:

Proinde ubi ſe coelum, quod nobis forte ALIENUM eſt,
Commovet, atque aër inimicus ſerpere coepit;
Ut nebula, ac nubes paullatim repit, & omne,
Qua graditur, conturbat, & immutare coarctat.
Fit quoque, ut in noſtrum cum venit denique coelum
CONRUMPAT, reddatque ſui ſimile, atque ALIENUM.

Verſ. 3. συναφεις) Uſitatum ab Epicuro verbum, ut *complexionem* exprimat. Sic ad Pythocl. *ſegm.* 85. μετεωρων, ειτε κατα συναφην λεγομενων, ειτε αυτοτελως· *ſublimium*, *de quibus ſive per complexum dicatur*, *ſive abſolute*. Inter alios autem libros unum περι αφης, *de contactu*, Noſtrum ſcripſiſſe teſtis eſt Laërtius *ſegm.* 28. *lib. X.* Videſis Gaſſendum in *h. l.*

Verſ. 5. ευοδων επι φοραν) De idolorum φορᾳ, & celeritate ſatis quidem ſuperque diſputavit Noſter in citato lib. Βητᾳ, in quem non pauca adnotavimus: huiuſmodi tamen ſententiam in illis reliquiis non invenimus. Nihilominus, cum ibidem Ipſe profiteatur περι διαλυσεως, *de diſſolutione* corporum diſſeruiſſe (vide *Col. X.*); admodum veriſimile eſt, inibi eam doctrinam explicuiſſe. Etſi enim putabat diſſolutione corpora interire, aliquid tamen eorum ſemper ſubſiſtere aiebat, quod perire non poſſet, atomos ſcilicet: ſic ad Herod. *ſegm.* 54. δει τι υπομενειν εν ταις διαλυσεσι των συγκρισεων· *in diſſolutionibus concretionum aliquid permaneat oportet*. Quare Lucretius cecinit:

Proinde aliquid ſuperare neceſſe eſt incolume olli,
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Vide etiam, quae in citata *Col. X.* recitavimus. Hinc concludes opportunum illum fuiſſe locum, quo ſententiam ſuam de corruptione per contactum alienorum corporum explicaret; & proinde heic legendum βιβλῳ βητᾳ, ut adpinximus, non vero θητᾳ, vel Ζητᾳ, quod lacuna aeque caperet.

Verſ. 8, 9. περι της εξαρχης υποθεσεως) Quaenam fuerit huiuſce undecimi libri υποθεσις, videſis in ſequenti Commentario.

Verſ. 10. εν δε τοις εχομενοις) Hac clauſula ſollemne erat veteribus libro finem imponere, cum argumenti tractatio nondum eſſet abſoluta, & in ſequentes reiiceretur. Sic, ut a tritis excedamus, in Chryſippi fragmentis, quae prae manibus habemus, clauditur liber: ρηθησεται δ' ετι περι τουτων και εν τοις εχομενοις. *Dicetur amplius de his etiam in ſequentibus*.

Verſ. 11. περι των μετεωρων τουτων) Hinc profecto diſcimus etiam inſequentis libri XII. argumentum fuiſſe τα μετεωρα; quorum adpellatione non modo, quae in aëre conſpicua fiunt intellexit, ſed etiam quidquid ſupra nos in coelo ſuſpicitur, aſtra nempe, eorumque phaenomena; ut patet ex tota Epiſtola ad *Pythocl.* quae περι των μετεωρων inſcribitur; & iamdiu Gaſſendus, & Menagius animadverterunt. Et quidem Laërtius

tius *Lib. X ſegm.* 96. teſtis eſt in ipſo *lib. XII.* de Solis, Lunaeque eclipſibus Noſtrum diſputaſſe. Cum igitur notum ſit veteres aſtrorum ope tempora metiri ſolitos fuiſſe (vid. Sex. Empir. *Pyrrhon. hypoth. III. ſeg.* 136. *Adverſ. Phyſic. II.* 176. Plutarchum *de Placitis Philoſoph. I. cap.* 21, & 22.), nec non per eorum eclipſis (vid. Laërt. *in Prooem. ſegm.* 2); hinc in *Cap. IV.* noſtri Commentarii ad *lib. II.* coniectavimus eodem in *lib.* IB, XII de tempore ipſum diſſeruiſſe, non vero in *lib.* B, ut in vulgatis Laërtii habetur.

COMMENTARIVS

IN CAPUT I.

Cur, et quomodo Terra in medio Mundo sit posita.

IN undecimo περι Φυσεως libro de Meteoris Epicurum pertractasse ex Laërtio didiceramus. Hic enim, cum eius epistolam ad Pythoclem recitaret, quam περι των μετεωρων inscripsit, *segm.*91. ubi de solis, aliorumque siderum magnitudine disputatur, sic adnotavit: Τουτο και εν τῃ ενδεκατῃ περι Φυσεως λεγει· ει γαρ (Φησι) το μεγεθος δια το διαστημα αποβεβληκει, πολλῳ αν μαλλον την χροιην· αλλο γαρ τουτῳ συμμετροτερον διαστημα ουθεν εστιν. *Hoc etiam in undecimo de Natura habet: Si enim ait*, sidera *magnitudinem propter distantiam amiserunt, multo magis colorem amittere debuissent; non enim alia est distantia, quae ad hunc effectum sit adcommodatior*. Nunc autem minime falsum enarratorem Laërtium fuisse agnoscimus, cum liber ipse ad nostras tandem venerit manus, qui *de meteoris* procul dubio differit, ut ipsemet Auctor in libri calce testatur; etsi recitata a Laërtio verba non deprehendimus. Exiguum enim libri frustulum nobis legendum operae praebuerunt, ut ab initio monuimus: in quo nec de astrorum motu, nec de magnitudine, nec de universis ipsorum phaenomenis verbum ullum: vix enim illum de telluris situ, eiusque stabilitate loquentem nacti sumus. Ex fragmentis tamen de illis verba fecisse interlucet. Quare pronum est colligere, ipsum de universo astrorum systemate prius disputasse, mox, quasi adpendicis loco, ad telluris situm designandum devenisse; ubi cur ipsa ab illorum rotatione minime impellatur, more suo inquirit. Hanc profecto methodum tenet eius fidissimus interpres Carus, cum huiusmodi quaestiones pertractat. Libro enim V. *v.* 510 incipit:

Motibus astrorum nunc, quae sit causa, canamus.

Paullo autem infra *v.* 535 sic procedit:

Terraque ut in media mundi regione quiescat cet.

Hoc item pacto Noster in his, quae supersunt, paginis ad terram in mundi medio stabiliendam accedit. Cum itaque inter loquendum deprehendissemus, hanc, quam adscribimus, sententiam ex interrupto passim sermone expiscari quivimus.

Quo autem, optime Lector, probare valeas, an pauca illa, quae de nostro adlevimus ad consarciendas invicem paginas, quae omnes inferius sunt plus minus exesae; nosse iuverit in illarum singulis vigintiquatuor versus esse numerandos. Id nobis innotuit ex collatione alius Epicuri voluminis (quod συν θεῳ propediem dabimus) in quo, cum plures integras pagellas habeamus, quantus sit scripturae modulus, palam est. Hinc quot versus in singulis huiusce columnis desiderantur, facile dignosces.

„ Infra subter ipsius pedes descendisse adparet. Itaque idem astrum, quod prius su- *Col. I.*
„ pra caput adspicientis in parte opposita videbatur, postmodum, si spectator superius
„ adscenderit, sub suis pedibus positum despiciet. Hoc posito igitur dico terram figura
„ incurvam in locorum medio positam esse, h.e. in circumstantis Universi centro, quod
„ illam versus tum superius, cum inferius incurvatur; itemque alia sepimenta, quae
„ circa illam sunt, in eamdem formam esse connexa: atque adeo hoc pacto mundum quasi
„ rotundum servari, & terram in eius medio consistere; ut omnia ad membrorum
„ instar unde unde in communem formam conspirent. *Dico autem rursus sepimenta illa*,
„ *quae circa terram sunt posita, aëriformis esse materiae* simul conspirantis, cuius ope quasi *Col. II.*
„ moenia in gyro constituta sunt, ne a circumeuntium astrorum vortice abripiamur.
„ Etenim si tellus externo impulsu circumferretur, & proinde nobis omnibus caput perpetuo circumiret; utique phaenomenon *istud neminem nostrum lateret*. *Fortasse etiam*
„ *fieri posset, ut ipse suamet vi externis impulsibus resisteret*; verum non adhuc explora-
„ tis, quae in terra sunt, viribus, impossibile quidem est illas, veluti caussas adsignare.
„ Ad haec arbitror aeque frustra laborare, *qui terram rotare adstruunt propter motum pri-*
„ *migeniis corporibus insitum; videri autem nobis immobilem, quia constanti & insensibili mo-*
„ *tu circumvolvatur*. *Non enim*, si verum fateamur, concipi potest in subiectis corpori- *Col. III.*
„ bus huiusmodi constans vicissitudo; quoniam, etsi motus illis insitus perpetuus sit, cum

„ tamen habeant talem sibi complexam aedificationis molem, *impossibile est motum illum*
„ *explicari*.

Heic filum abrumpitur ob ingentem lacunam: deinde sic sequitur:

Col. V. „ *Etenim, cum sol nobis* oriens alicubi adparet, si retro in quamcumque telluris par-
„ tem tendamus, ex eo, quo vadimus loco, nobis occidere videtur; etsi non magnum
„ telluris tractum emensi fuerimus. Ibidem tamen non easdem adamussim obliquitates
„ conspicere nobis licet. Cum enim regula hinc vel illinc convertitur, diversa nobis or-
„ tus, & occasus puncta ostendit.

IN CAPUT II.

Quomodo Physiologus de Meteoris iudicare debeat.

Inter Epicuri axiomata illud profecto fuit, alia scilicet ratione de iis, quae nostris subiacent sensibus, alia de illis, quae in sublimi adparent, esse philosophandum. In hisce autem explicendis, quomodo se continere debeat physiologus, sic Pythoclem docebat apud Laërt. *segm.* 86. *μητε το αδυνατον παραβιαζεσθαι, μητε ὁμοιαν κατα παντα την θεωριαν εχειν η τοις περι βιον λογοις, η τοις κατα την των αλλων φυσικων προβληματων καθαρσιν . . . . . ὁπερ επι των μετεωρων ουχ ὑπαρχει, αλλα ταυτα γε πλεοναχην εχει και της γενεσεως αιτιαν, και της ουσιας ταις αισθησεσι συμφωνον κατηγοριαν· ου γαρ κατ᾽ αξιωματα κενα, και νομοθεσιας φυσιολογητεον, αλλ᾽ ὡς τα φαινομενα εκκαλειται . . . . . Παντα μεν ουν γινεται ασειστως κατα πλεοναχον τροπον εκκαθαιρομενα συμφωνως τοις φαινομενοις, ὁταν τις το πιθανολογουμενον ὑπερ αυτων δεοντως καταλιπῃ, ὁταν δε τις το μεν απολιπῃ, το δε εκβαλῃ, ὁμοιως συμφωνον τοις φαινομενοις, δηλον, ὁτι και εκ παντος εκπιπτει φυσιολογηματος, επι δε τον μυθον καταρρει. Neque, quod impossibile est, tentandum, neque putandum posse ipsa omnino simili modo explorari, atque illa, quae vel ad vitam moderandam, vel ad explicationem aliorum physicorum problematum pertinent . . . hoc enim iis, quae in sublimi adparent non competit; quippe quae multimodam habere possunt & generationis caussam, & essentiae declarationem sensibus consonam. Nec enim secundum vana axiomata, & praecepta est philosophandum, sed ut phaenomena requirunt . . . . . Et quidem omnia inconcussa manent, cum illa multimodis explicantur, & phaenomenis congruenter, h. e. cum Philosophus, quidquid verisimile est, convenienter adsumit. Cum vero quis unum adsumit, alterum autem reiicit, quamvis aeque sit phaenomenis consonum, manifestum est, quod ipse omnino a recta philosophandi ratione deflectit, & ad fabulas delabitur.* Haec eadem igitur mutatis verbis hoc in capite inculcat, atque ait:

Col. VI. „ Itaque heic operae praetium esse autumo, *physiologos monere*, ne, *cum aliquam su-*
„ *blimium corporum per oculos* imaginem adcipiunt, statim velint aliquid nimis arguta ra-
„ tiocinatione pro certo concludere. Qui enim nimio plus quibusdam adtendit, ut puto,
„ suis scilicet oculis, in aliis vero semet ipse decipit non modo propter impedimenta,
„ quae sibi ab illorum corporum rotatione obveniunt, sed etiam propter varietates or-
„ tus, & occasus, quae innumeras solis adparentias produnt; iure, inquam, nullam ipsi
„ mente possunt per oculos adaequatam rationi imaginem adcipere. Alienum enim, *& a*
Col. VII. „ *vero distans commentum sibi fingat, necesse est, qui* opinionem falsam & abnormem ani-
„ mo praecepit, quod ea, quae sub nostros sensus aperte cadunt, eamdem nobis philo-
„ sophandi methodum exhibeant, atque ea, quae circa sublimia corpora adparent. Di-
„ stinguere enim, arbitror, in primis Vir sapiens debet id, de quo disputat; an scilicet
„ de Mundi natura disputet, & de iis, quae aperte in mundo visuntur, an de aliqua
„ adparentia, quae e sublimissimis corporibus ad adspectum hominum terram incolentium
„ demittitur: propterea quod, *qui ob oculos subiectum habet, potest evidenter ipsius naturam*
Col. VIII. „ *explorare*; non sic, cum forte, ut reor, subiectum inspiciat, neque discernat, quod de
„ subiecti natura enunciatur, & quod dicitur subiecto ipso comprehendi.

IN

IN CAPUT III.

An Solis circumactio alias Mundi partes adficiat.

Cum fuam de philofophandi methodo doctrinam expofuerit, ad controverfiam redit de terrae ftabilitate: cumque fatis putaret illis occurriffe, qui tellurem vel interiori motu percitam circâ fuum axem moveri, vel ab exteriori coeli vortice impelli adfirmarent, alios perfequitur, qui eam a diurno folis orientis, & occidentis motu inquietari poffe putabant. Id autem temere dici autumat, propterea quod, licet ex ortu & occafu folis & lunae concipi poffit aliquis ipforum motus, hic tamen motus adfirmari non poteft effe fecundum ipforum naturam ita, ut negari non poffit. Et quidem ipfe ad Pythocl. fcribebat *fegm.* 92. Ανατολαι, και δυσεις ἡλιου, και σεληνης, και των λοιπων αστρων και κατ' αναψιν γινεσθαι δυνανται, και κατα σβεσιν, τοιαυτης ουσης περιστασεως καθ' ἑκατερους τους τοπους . . . . . κατ' εμφανειαν τε ὑπερ γης, και παλιν επικρυψιν το προειρημενον δυναιτ' αν συντελεισθαι· ουδε γαρ τι των φαινομενων αντιμαρτυρει. Τας τε κινησεις αυτων ουκ αδυνατον μεν γινεσθαι κατα την του ὁλου ουρανου δινην, η τουτου μεν στασιν, αυτων δε δινην κατα την εξ αρχης εν τη γενεσει του κοσμου αναγκην απογεννηθεισαν επ' ανατολη. *Ortus, occafufque folis & lunae, & reliquorum aftrorum evenire poffunt vel per accenfionem, & extinctionem, cum talis fit utrobique circumftantium corporum difpofitio . . . . . vel per adparitionem fupra terram, & occultationem infra, quae praediximus, perfici poffe; nullum enim eft phaenemenon, quod repugnet. Infuper motus eorumdem impoffibile non eft fieri per totius coeli circumvolutionem, vel, hoc manente, ipfa rotare fecundum legem motus in mundi generatione impreffi ab orientali plaga.* Cum igitur ex eius fententia nihil certi adfirmari poffet de folis, lunaeque motu, iure ait cohibendum effe ea in re mentis adfenfum, atque adeo temere dici terram, five ab univerfi coeli vortice, five a folis lunaeque rotatione adfici, cum fit ab ipfis certo intervallo difterminata. Sic igitur procedit:

„ Ex hoc autem fubiecto multae controverfiae non minimi quidem momenti oriun- *Col. VIII*
„ tur, quas inter non ultima illa eft; quaenam fcilicet mundi partes pariter inquieten-
„ tur a folis orientis, & occidentis, de qua nuper dixi, circumactione. Difficile
„ enim, & audax eft opus fingulas eius obfervare adparentias, *ut quid tuto concludere*
„ *valeas. Propterea neceffe eft, cohibeamus adfenfum* noftrum; nec, quoties nobis folis or- *Col. IX.*
„ tus, & occafus videndus occurrit, velimus portentum aliquod e noftra mente deprom-
„ tum ipfis adnectere. E fubiecto enim mens recte poteft concipere motum aliquem So-
„ lis, & Lunae verfus orientem, & occidentem; inde tamen non fequitur eum motum
„ effe fecundum fubiecti naturam. Rurfus igitur obfecro, ne quis mentis fuae commen-
„ tum, alibi quidem audax, *heic vero aperte falfum amplectatur, atque praefumat terram*
„ *five infenfibili motu circa fuum axem circumvolvi, five externo coeli vortice, five folis ro-*
„ *tatione impelli, cum femper inde fit* certo quodam intervallo difterminata. *Col. X.*

IN CAPUT IV.

Cur terra stet immobilis, neque a Solis rotatione adficiatur.

Reiectis more suo adversariorum opinionibus de telluris motu, rationem proferre satagit, cur ipsa immobilis in mundi centro persistat. Hanc autem opinatur esse *aequalitatem*: quo nomine, ut in Schol. ad Col. XII animadvertimus, intellexisse videtur tum telluris aequilibrium, tum a coelo aequidistantiam, tum in primis aequalem aëris ambientis amictum. Improbare tamen non audet, si quis duxerit, diversitatem corporum, quae terram circumstat, in caussa esse, cur eam impellere nequeant. Diversae enim naturae corpora, ut ipse ait, iuxta se invicem posita propriam vim amittunt. Eius igitur orationem tene.

„ Enim vero, si hoc pacto, praecisa scilicet quacumque mentis inventione, ad rem
„ ipsam contemplandam quis accedat, tutius adsumet, mansionem telluri convenire; &
„ congruentius his, quae sensibus percipiuntur, putabit, spissitudinem aëris, qui inferius
„ circa terram crassus est, & superiori vortici opponitur, inservire posse ad eam ful-
„ ciendam, quo minus ipsa deorsum posita circumferatur; quandoquidem materie undi-
„ que circumfusa involvitur. Nulla enim nobis ratio udparet, cur Solis circumactio cun-
„ cta turbare debeat. *Neque vero putandum est, eam, quo stabilis maneat, aliquo subposito*
Col. XI. „ *fulcimento* indigere. Etenim, cum ea sit undecumque a coelo distans, nequaquam fieri
„ potest, ut alicunde subvertatur. Aërea enim natura, quae prope adest, unde unde ipsam
„ obvolvit, & aeque a coelo quoquoversum disterminat. Quid autem vetat opinari, tali
„ modo in mundi medio usque a principio iacuisse; quandoquidem id impossibile non
„ esse agnoscimus? Quin etiam non esset haec absurda opinandi ratio, si arbitremur id-
„ circo eam stabilem perseverare, quia stabilis ab initio locus ei fuerit praeparatus.
„ Aequalitas enim, sive tegumentum aëris, quo undecumque aequaliter amicitur, *suffi-*
„ *ciens esse potest stabilitatis ratio. Non absurdus tamen erit, qui dicat, causam esse circum-*
Col. XII. „ *iectorum corporum diversitatem.* Etsi sapientius foret adlatam adsignare causam, circum-
„ positam nempe aequalitatem. Siquidem ex hoc ipso, quod aliquando manserit in me-
„ dio mundo, ratio evincitur, cur perseveret, & aëre, velut aggere quodam, cingatur
„ ita, ut nihil influentium possit evertere. Igitur vel everti non potest, propterea quod
„ aëreae particulae undique pariter in eam influant, & fulcimentum comparent; vel quia
„ incurrentia corpora diversae sunt naturae, atque adeo eorum percussiones facile repel-
„ luntur. Quoties autem hoc alterum admittere libeat, *non veto: nihil est enim, quod*
Col. XIII. „ *phaenomenis adversetur.* Cuncta enim, cum posita sunt iuxta contiguam alterius naturae
„ speciem, corrumpuntur: quod & in ipso secundo libro a me dictum est, cum de ido-
„ lis ad motum expeditis dissererem.

„ Quod nobis principio de proposita quaestione erat dicendum. In sequentibus por-
„ ro de huiusmodi etiam meteoris adcuratius disputabimus.

INDEX

INDEX I.

CAPITUM, IN QUAE PARTIRI EPICURI TEXTUS COMMODE POTUIT.

LIB. II.

LIB. XI.

INDEX II.

VOCUM LATINARUM, ET GRAECARUM ANIMADVERSIONE DIGNIORUM, QUAE IN HOC VOLUMINE OCCURRUNT.

Littera C. indicat columnam, S. scholion, v. versum, p. paginam.

Π

Ρ

Σ

Τ

Υ

Φ

Χ

INDEX III.

AUCTORUM, QUI IN HOC VOLUMINE CITANTUR, ADLEGANTUR, INLUSTRANTUR, LAUDANTUR, CONRIGUNTUR, NOTANTUR.

Littera C. indicat Columnam, S. Scholion, v. versum, p. paginam.

Macro-

INDEX IV.

RERUM NOTABILIUM, QUAE VEL IN TEXTU, VEL IN PRAEFATIONE, ET SCHOLIIS OCCURRUNT.

Littera C. indicat Columnam, S. Scholion, v. versum, p. paginam.

FINIS.